

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

CIVILINIO PROCESO KATEDRA

ROMUTĖ URBANOVIČIENĖ

Teisės ir valdymo studijų programos studentė

**IŠIEŠKOJIMO IŠ BENDROSIOS NUOSAVYBĖS
TEISE PRIKLAUSANČIO TURTO YPATUMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė -

doc. dr. E. Stauskienė

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VYKDYMO PROCESO ESMĖ IR PASKIRTIS	8
1.1 Vykdymo proceso samprata, pagrindas ir priverstinio vykdymo priemonės	8
1.2 Bendrosios nuosavybės, kaip išieškojimo objekto, samprata	14
2. IŠIEŠKOJIMO IŠ BENDROSIOS NUOSAVYBĖS BENDROSIOS TAISYKLĖS	20
2.1 Prievolės pobūdis ir jos reikšmė, išieškant iš bendrosios nuosavybės	20
2.2 Skolininko turto dalies bendrojoje nuosavybėje nustatymas	35
2.3 Skolininko turto dalies bendrojoje nuosavybėje realizavimas	43
3. IŠIEŠKOJIMAS IŠ ATSKIRŲ BENDROSIOS NUOSAVYBĖS OBJEKTŲ	52
3.1 Išieškojimas iš individualios įmonės.....	52
3.2 Išieškojimo nukreipimas į vertybinius popierius.....	58
3.3 Išieškojimo nukreipimas į darbo užmokestį.....	63
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	69
LITERATŪROS SĄRAŠAS	71
SANTRAUKA	77
ZUSAMMENFASSUNG	78

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Vienas iš esminių teismo proceso tikslų – veiksminga pažeistų teisių ir interesų gynyba. Minėto tikslo įgyvendinimas nesibaigia teismo sprendimo priėmimu. Sprendimo teisinė galia realiai įgyvendinama, tik nustatyta tvarka jį įvykdžius¹. Be abejonės, geriausias ir byloje dalyvaujančių šalių interesus labiausiai užtikrinantis yra savanoriškas sprendimo įvykdymo būdas. Vis dėlto šių dienų aktualijos liudija apie tai, kad reikalingos valstybės garantuojamos priemonės, kurių pagalba būtų užtikrinamas tinkamas ir operatyvus priimtų teismo sprendimų vykdymas. Dėl to turime kalbėti apie vykdymo procesą. Vykdymo proceso esmė – surasti skolininko turtą, jį areštuoti, realizuoti ir, gavus pinigus, atsiskaityti su skolininko kreditoriais². Taigi vykdymo procese susiduriame su tam tikra valstybės prievarta prieš asmenį. Todėl tikslus vykdymo proceso įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais reglamentavimas bei įtvirtintą reglamentavimą įgyvendinančių priemonių sukūrimas yra būtinas, kad būtų užtikrinami vykdymo procese dalyvaujančių asmenų interesai.

Dažniausiai vykdymo procese yra paliečiami turtiniai proceso šalių interesai. Valstybės įgaliotam asmeniui – antstoliui, kuriam pateikiamas vykdyti teismo ar kitos kompetentingos institucijos išduotas vykdomasis dokumentas, suteikiama teisė ne tik gauti informaciją apie skolininko turimą turtą, bet ir jį areštuoti, parduoti iš varžytynių, atlikti reikalingus atskaitymus iš gautų pinigų. Vykdymo procese antstoliui suteikiama teisė išieškoti iš fizinio asmens ne tik iš jo asmeninio turto ir lėšų, tačiau ir iš jam priklausančios turto dalies bendrojoje nuosavybėje, jeigu asmeninio turto nepakanka skolininko prievolei įvykdyti. Tinkamas bendro turto savininkų dalių nustatymas, turto „už geriausią kainą“ realizavimas, bendrasavininkų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas yra pagrindiniai išieškojimo iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto uždaviniai.

Civilinio proceso teisės vadovėliuose vykdymo procesui dėmesio skiriama nedaug. Tiesa, galime tik pasidžiaugti, kad rašomi moksliniai straipsniai, kuriuose analizuojami tam tikri vykdymo proceso ypatumai, tačiau juose išieškojimas iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto analizuojamas fragmentiškai, priklausomai nuo autoriaus pasirinktos pagrindinės temos. Teismų praktikos šioje srityje gausu, tačiau ji nenuosekli, galbūt tai paaiškinama aiškesnio teisinio reglamentavimo trūkumu. Sparčiai kintant ekonominei situacijai, bankrutuojant įmonėms, vis dažniau

¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *antstolė N. Šiugždaitė. v. K. Jakas ir kt.*; bylos Nr. 3K-7-242/2009//<http://www.infolex.lt/praktika/demo/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=128663>; prisijungimo laikas: 2009-07-05.

² Višinskis V. Kai kurios turto realizavimo vykdymo procese problemos//Jurisprudencija. 2005, T.77(69). P. 108.

kylant diskusijoms, ar neturėtų būtų įstatymiškai įtvirtintas fizinių asmenų bankrotas³, didėja gilesnio išieškojimo iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto kaip vieno iš vykdymo proceso etapų pažinimo poreikis, nepakanka egzistuojančių teisinių priemonių, kad būtų efektyviai ir operatyviai išsprendžiamos išskylančios problemos, užtikrinti skolininko ir išieškotojo interesai.

Siekdami pagrįsti išsakytą nuomonę, suformulavome keletą pagrindinių problemų, kurios egzistuoja išieškant iš asmenų turto, priklausančio jiems bendrosios nuosavybės teise.

1. *Sutuoktinių bendrųjų ir asmeninių prievolių nustatymas, išieškant iš bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės.*
2. *Antstolio teisės išieškoti skolą iš skolininkui priklausančio bendrosios jungtinės nuosavybės teise turto įgyvendinimas, kai skolininko sutuoktinis, neįvardintas vykdomajame dokumente.*
3. *Skolininko turto dalies bendrame turte nustatymas: idealioji ir realioji dalys.*
4. *Bendrosios dalinės nuosavybės teisės dalyvio pirmenybės teisė įsigyti iš varžytynių parduodamo bendrosios dalinės nuosavybės teise valdomo daikto dalį.*

Paminėtos problemos yra pagrindinės, galbūt aktualiausios, kai kalbame apie veiksmingą ir efektyvų piniginių pobūdžio teismų sprendimų įvykdymą, išieškant iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto. Tačiau problemų yra daugiau, pavyzdžiui, ar nustatytas reglamentavimas antstoliui suteikia pakankamai teisių, išieškant iš asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto, ar galima išieškoti iš nusikalstamu būdu įsigyto turto ir lėšų bei kt. Į išvardytus ir kitus probleminius klausimus bus siekiama atsakyti šiame darbe.

Tyrimo šaltiniai. Lietuvos CPK įtvirtintų vykdymo proceso nuostatų tyrimas tarp Lietuvos mokslininkų nėra populiarus. Vykdymo procesas trumpai apžvelgtas pagal naujojo CPK nuostatas parengtame civilinio proceso teisės vadovėlyje⁴, bendraautorių E. Višinskio ir E. Stauskienės parengtoje metodinėje mokymo priemonėje „Teismų sprendimų vykdymas“⁵. Lyginant senajame ir naujajame CPK įtvirtintas vykdymo procesą reglamentuojančias nuostatas, atsižvelgsime į R. Kalverš knygoje „Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas“ pateiktą autoriaus nuomonę⁶. Didelį indėlį į teismų sprendimų vykdymo proceso analizę, atskirų vykdymo veiksmų reglamentavimo taikymo praktikoje (teismo sprendimo vykdymo vieta, skolininko turto paieška, antstolio veiksmų apskundimas ir t.t.) probleminių aspektų atskleidimą įnešė V. Višinskis disertacijoje „Teismų sprendimų vykdymo

³ Skolininkų viltis – fizinių asmenų bankrotas// <http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=40dcc660-d440-4980-ada5-b6c36a40a86b>; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. T. 2. – Vilnius: Justitia, 2005.

⁵ Stauskienė E., Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulelė, 2008.

⁶ Kalverš R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulužė, 2002.

procesinės problemos” (1999)⁷ ir vėliau išleistuose savo straipsniuose (2004)⁸, (2005)⁹, (2006)¹⁰, (2007)¹¹, (2007)¹², (2007)¹³. Kalbėdami apie teisinę vykdymo proceso prigimtį, remsimės E. Stauskienės straipsniu „Teisinė vykdymo proceso prigimtis“¹⁴. Tiesiogiai su mūsų nagrinėjama tema susijęs G. Adomavičiūtės straipsnis „Išieškojimo iš bendrosios nuosavybės ypatumai“¹⁵, kuriame pateikti pagrindiniai išieškojimo iš bendrosios nuosavybės principai. Šeimos teisinių santykių ir turto teisinio režimo klausimus, kurie aktualūs mūsų pasirinktai magistro darbo temai, nagrinėjo P. St. Vitkevičius leidinyje „Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai“¹⁶, V. Mikelėnas vadovėlyje „Šeimos teisė“¹⁷. Svarbią vietą nagrinėjant mūsų pasirinktą temą užims Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika, kuri užpildo egzistuojančio vykdymo proceso teisinio reglamentavimo spragas ir nustato, kaip vykdymo procesą reglamentuojančios teisės normos turėtų būti taikomos praktikoje. Kadangi magistro baigiamajame darbe bus lyginamas išieškojimo iš bendrosios nuosavybės reglamentavimas Lietuvos ir Rusijos Federacijos bei Vokietijos teisėje, remsimės H. Brox ir Wolf - D. Walker (2003)¹⁸, Hans – Joachim Musielak (2004)¹⁹ darbais, kuriuose kalbama apie vykdymo proceso reglamentavimą ir praktinį įgyvendinimą Vokietijoje; Rusijos Federacijos teisėje egzistuojantis vykdymo procesas aptariamas M. S. Šakarian parengtame vadovėlyje „Civilinio proceso teisė“²⁰. Magistro baigiamajame darbe bus analizuojami ir kiti teisės mokslo darbai, susiję su nagrinėjama tema.

Magistro baigiamojo darbo objektas. Magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas – išieškojimas iš asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto.

Magistro baigiamojo darbo dalykas. Magistro baigiamojo darbo tyrimo dalykas – išieškojimo iš asmenims bendrosios dalinės ir bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto ypatumų atskleidimas, pabrėžiant teorinius ir praktinius aspektus.

⁷ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, teisė (01 S)/ MRU. – V., 1999.

⁸ Višinskis V. Kai kurios administracinių nuobaudų vykdymo problemos//Jurisprudencija. 2004, T. 53 (45).

⁹ Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, T. 69 (61).

¹⁰ Višinskis V. Skolininko turto paieška vykdymo procese// Jurisprudencija. 2006, T. 3 (81).

¹¹ Vėlyvis St., Višinskis V., Žalėnienė I. Antstolio procesinių veiksmų apskundimas// Jurisprudencija. 2007, T. 1 (91).

¹² Višinskis V., Stauskienė E. Teismo išduodami vykdomieji dokumentai// Jurisprudencija. 2007, T. 11 (101).

¹³ Višinskis V. Ginčai dėl turto realizavimo vykdymo procese aktų pripažinimo negaliojančiais// Jurisprudencija. 2007, T. 12 (102).

¹⁴ Stauskienė E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis//Jurisprudencija. 2007, T. 1(91).

¹⁵ Adomavičiūtė. G. Išieškojimo iš bendrosios nuosavybės ypatumai//Juristas. Nr. 10, 2008.

¹⁶ Vitkevičius P. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. - Vilnius: Justitia, 2006.

¹⁷ Mikelėnas V. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2009.

¹⁸ H.Brox, Wolf –D.Walker. Zwangsvollstreckungsrecht. - Köln, Berlin, Bonn, München, Berlin: Carl Heymanns Verlag KG, 2003.

¹⁹ Hans – Joachim Musielak. Grundkurs ZPO. – München: Verlag C.H. Beck, 2004.

²⁰ Гражданское процессуальное право / под ред. М. С. Шакарян. - Москва: Проспект, 2007.

Magistro baigiamojo darbo tikslas. Atsižvelgdami į pasirinkto darbo objekto specifiką bei numatytą tyrimo dalyką, šiame magistro baigiamajame darbe sieksime **išanalizuoti** išieškojimo iš asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto teorinius ir praktinius aspektus, atsižvelgiant į pastebėtas teisinio reglamentavimo ir teismų praktikoje egzistuojančias problemas, ir **pasiūlyti** racionalius problemų sprendimo variantus.

Tyrimo uždaviniai. Tam, kad visiškai būtų pasiektas tyrimo tikslas, išsikėlėme šiuos uždavinius:

1. *Apibrėžti* priverstinio teismų sprendimų vykdymo sampratą, vykdymo proceso pagrindą ir priverstines vykdymo proceso priemones, analizuojant Lietuvos civilinio proceso kodekso nuostatas ir egzistuojančią Lietuvos ir užsienio mokslinę doktriną.
2. *Išanalizuoti* išieškojimo iš asmenims bendrosios dalinės nuosavybės teise ir jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto procesą, pabrėžiant probleminius aspektus, ir lyginant su Rusijos Federacijos ir Vokietijos teisėje egzistuojančiu vykdymo procesu.
3. *Apibendrinti* dėl išieškojimo iš asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto susiformavusią teismų praktiką.
4. *Suformuluoti* išvadas ir *pateikti* pasiūlymus, kaip galima būtų išspręsti iškilusias problemas, vertinant dabartinį išieškojimo reglamentavimą ir jo įgyvendinimą praktikoje Lietuvoje.

Hipotezė. Egzistuojantis išieškojimo iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto teisinis reglamentavimas ir jo taikymas teismų praktikoje nepakankamai užtikrina skolininko, išieškotojo ir trečiųjų asmenų interesų apsaugą.

Metodai. Siekdami užsibrėžtų tikslų ir įgyvendindami išsikeltus uždavinius, magistro baigiamajame darbe kompleksiskai naudosime teorinius ir empirinius tyrimo metodus.

Lyginimo metodo panaudojimas mūsų darbe turės didelę reikšmę analizuojant Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbus, teismų praktiką, taip išskiriant problemines, nesureglamentuotas ar alogiškas situacijas, ieškant teigiamų ir neigiamų išieškojimo iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto aspektų.

Dedukcijos ir **indukcijos** metodais bus remiamasi, analizuojant teismų praktiką, t. y. bus analizuojami teisės normos, kaip abstrakčios taisyklės, pritaikymo praktikoje atvejai ir atvirkščiai.

Apibendrinimo ir loginis metodai bus naudojami paskutiniame tyrimo etape, jais remiantis bus formuluojamos magistro baigiamojo darbo išvados ir pateikti galimi problemų sprendimo variantai.

Dokumentų analizės metodas laikytinas vienu iš svarbiausių šiame magistro baigiamajame darbe naudojamų empirinių metodų, kurio pagalba nagrinėsime Lietuvos, Rusijos Federacijos ir Vokietijos civilinio proceso kodeksų bei kitų teisės aktų nuostatas.

Kiekybinės ir kokybinės analizės metodai darbe bus naudojami, siekiant kruopščiai ir išsamiai išanalizuoti egzistuojančią Lietuvoje teismų praktiką, susiformavusią nagrinėjant bylas išieškojimo iš asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto srityje.

Darbo struktūra. Magistro baigiamojo darbo struktūra yra tokia: titulinis lapas, turinys, įvadas, dėstomoji dalis (suskirstyta į tris skyrius, kurių pirmajame yra du poskyriai, antrajame ir trečiajame - trys poskyriai), pabaiga (išvados, pasiūlymai, rekomendacijos), literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir užsienio kalba (vokiečių). Pirmajame dėstomosios dalies skyriuje atskleidžiama vykdymo proceso samprata, pagrindas ir priverstinio vykdymo priemonės, taip pat analizuojama bendroji nuosavybė, kaip išieškojimo objektas. Antrasis dėstomosios dalies skyrius skirtas nustatyti bendrąsias išieškojimo iš bendrosios nuosavybės taisykles, analizuojant prievolės pobūdį ir jos reikšmę, vykdant išieškojimą iš bendrosios nuosavybės, skolininko turto dalies bendrame turte nustatymą ir realizavimą. Trečiajame dėstomosios dalies skyriuje apžvelgiama išieškojimo nukreipimo į atskiras turto rūšis problematika

1. VYKDYMO PROCESO ESMĖ IR PASKIRTIS

1.1 Vykdyimo proceso samprata, pagrindas ir priverstinio vykdymo priemonės

Civilinis procesas nesibaigia teismo sprendimo priėmimu. Teismo sprendimo teisinė galia realiai įgyvendinama, kai sprendimas yra įvykdomas. Remiantis aukščiausių instancijų teismų Lietuvoje išsakytu nuomone, teisingumas gali būti įvykdytas ir pasiekti savo tikslą tik tada, kai bus teisėtai, operatyviai ir veiksmingai įvykdytas teismo sprendimas²¹. Nuo to, koku būdu bus vykdomas teismo sprendimas, priklauso, kaip greitai bus apgintos pažeistos arba ginčijamos asmenų subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai.

Teismo sprendimai gali būti vykdomi savanoriškai arba priverstinai. Be abejo, pats geriausias, operatyviausias ir ekonomiškiausias būdas įvykdyti teismo sprendimą – įvykdyti jį savanoriškai. Tačiau jeigu sprendimas neįvykdomas savanoriškai, prasideda priverstinis teismo sprendimo vykdymo procesas. Dėl šios priežasties reikalingas veiksmingas teisinis mechanizmas, kuris, remiantis valstybės prievarta, leistų kuo greičiau ir operatyviau įgyvendinti teismo sprendime nustatytas tam tikras subjektų teises ir pareigas.

Tarp teisės mokslininkų nėra vieningos nuomonės dėl teisinės vykdymo proceso prigimties. Vieni laikosi pozicijos, kad vykdymo procesas – tai baigiamoji civilinio proceso stadija arba civilinio proceso dalis, kuri reguliuojama civilinio proceso teisės normomis ir kurios metu įvykdomi teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje suformuluoti paliepimai. Būtent ši doktrina šiuo metu vyrauja ir Lietuvoje: vykdymo procesui taikomos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) nuostatos²². Tačiau taip pat egzistuoja teorija, vykdymo procesą laikanti savarankiška teisės šaka. Dažniausiai dvi priešingos vykdymo proceso teisinės prigimties sampratos yra grindžiamos vykdymo proceso teisinio reguliavimo dalyko savarankiškumu, subjektų, dalyvaujančių vykdymo ir civiliniame procese, skirtumais, teisinio reguliavimo metodo ypatybėmis ir kt²³. Pažymėtina, kad vykdymo proceso reguliavimas civilinio proceso teisės normomis negali būti pagrindinis veiksnys, priskiriant vykdymo procesą civilinio proceso teisės reguliavimo sričiai. Pavyzdžiui, vykdymo procesui reguliuoti skirti Prancūzijos, Italijos, Vokietijos, Ispanijos, Graikijos, Japonijos ir kitų šalių civilinio proceso kodeksų

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 str. trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai//<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n8l0924a.htm>; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *B. Tamkevičienė v. K.J. Jocius*, Nr. 3K-4-85/2005//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=27792; prisijungimo laikas: 2009-03-14.

²² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

²³ Stauskienė E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis//Jurisprudencija. 2007, T. 1 (91). P. 75.

skyriai ar knygos. Tačiau yra šalių, kurių civilinio proceso kodeksuose nėra normų, reguliuojančių teismo sprendimų vykdymą, pavyzdžiui, Švedijoje, Suomijoje, JAV, Olandijoje priverstinį teismo sprendimų vykdymą reguliuoja konkretūs įstatymai, o ne civilinio proceso kodeksai. Dar kitos šalys pasirenka tam tikrą tarpinį vykdymo proceso reguliavimą, pavyzdžiui, Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekse yra skyrius, kuriame nustatytos pagrindinės teismo sprendimo vykdymo taisyklės, kartu vykdymo procesą reglamentuoja Federalinis vykdymo proceso įstatymas, Federalinis teismo antstolių - vykdytojų įstatymas, atitinkamai Vokietijoje – Varžytynių įstatymas, Teismo vykdytojų kodeksas. E. Stauskienė, atlikusi išsamią palyginamąją minėtų dviejų vykdymo proceso prigimtį aiškinančių teorijų analizę, priėjo prie išvados, kad vykdymo procesą pripažinti savarankiška teisės šaka būtų galima tik tuo atveju, jeigu jis pasižymėtų savarankišku, tik tai teisės šakai būdingu teisiniu reguliavimo dalyku ir metodu. Tačiau atsižvelgiant į Lietuvos civilinio proceso teisės bei vykdymo proceso teisinį reglamentavimą, teisės teorijoje išskiriamų savarankiškai teisės šakai atsirasti reikalingų vykdymo teisės, kaip savarankiškos teisės šakos, atsiradimo sąlygų egzistavimo patvirtinti negalima²⁴. Atsižvelgdami į egzistuojančią nuomonių įvairovę ir jų pagrindimą, magistro baigiamajame darbe vadovausimės teorija, kad Lietuvoje teismo sprendimo vykdymas laikytinas viena iš civilinio proceso - jo baigiamąja - stadijų.

Atkreiptinas dėmesys, kad priverstinio teismo sprendimo vykdymo ir teismo sprendimo įgyvendinimo sąvokos nėra tapačios. Įgyvendinimo sąvoka yra platesnė nei vykdymo sąvoka. Įgyvendinami visi teismų sprendimai, nes jie visi daro tam tikrą įtaką teisiniams šalių santykiams. Tačiau priverstinai vykdomas ne kiekvienas teismo sprendimas. Esant teismo sprendimui pripažinti, nutraukti, pakeisti ar nustatyti teisinius santykius paprastai nereikia taikyti priverstinių vykdymo priemonių, nes teisinį poveikį daro pats sprendimas. Pavyzdžiui, teismo sprendimas dėl juridinio fakto nustatymo. Teorijoje tokie teismo sprendimai laikomi savaime sukeliančiais teisinius padarinius²⁵. Tuo tarpu teisinis sprendimų priteisti poveikis pasiekiamas, tik kai atsakovas atlieka veiksmus, kuriuos atlikti jį įpareigoja teismo sprendimo rezoliucinė dalis. Atsakovui, neatliekančiam įpareigojimų, taikoma valstybės prievarta. Tokie sprendimai, kurie vykdomi taikant priverstinio vykdymo priemones, laikomi vykdytiniais²⁶. Vykdytini yra ne tik teismų sprendimai. Lietuvos CPK ir kitų šalių vykdymo procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose numatyta galimybė civilinio proceso tvarka vykdyti arbitražo sprendimus, notarų dokumentus, administracinių institucijų sprendimus, tačiau apie tai

²⁴ Stauskienė E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis//Jurisprudencija. 2007, T. 1 (91). P. 76.

²⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. T. 2. – Vilnius: Justitia, 2005. P. 496.

²⁶ Ten pat. P. 496.

plačiau kalbėsime, analizuodami, koks yra priverstinio teismo sprendimo vykdymo pagrindas ir kokios vykdymo priemonės gali būti taikomos.

Vykdymo procese susiklostančių teisinių santykių subjektais laikomi teismo sprendimus vykdančias subjektas (teismo antstolis, antstolis, vykdytojas ir kt.), teismas, vykdymo proceso šalys ir suinteresuoti asmenys bei pagalbines funkcijas vykdymo procese atliekantys subjektai (kviestiniai, ekspertai ir kt.)²⁷.

Valstybė suteikia išieškotojui galimybę pasinaudoti priverstinio vykdymo priemonėmis tik esant vykdymo procese nustatytomis sąlygomis. Pagal CPK 586 straipsnį vykdymo veiksmų atlikimo pagrindas yra CPK VI skyriuje nustatyta tvarka pateiktas vykdyti vykdomasis dokumentas. Be vykdomojo dokumento draudžiama atlikti vykdymo veiksmus. Tai imperatyvi įstatymo nuostata, todėl atlikti bet kokius vykdymo veiksmus be vykdomojo dokumento negalima. Tai susiję ne tik su tiesioginiais priverstinio vykdymo, bet ir kitais vykdymo veiksmais: skolininko turto ar pajamų paieška, raginimo siuntimu ir kt. Vykdymo veiksmų atlikimas be vykdomojo dokumento visus antstolio procesinius veiksmus daro neteisėtais²⁸.

Vykdymo procesinių teisinių santykių atsiradimui nepakanka vieno juridinio fakto - vykdomojo dokumento pateikimo vykdyti; tam būtina juridinių faktų sudėtis - vykdomojo dokumento išdavimas, vykdomojo dokumento pateikimas vykdyti ir antstolio priėmimas jį vykdyti. Vokiečių civilinio proceso teisės doktrinoje vykdymo teisinio santykio atsiradimas siejamas su išieškotojo vykdymo pareiškimo pateikimu, o ne vykdomojo rašto išdavimu ar vykdymo organų pirminių vykdymo veiksmų atlikimu²⁹.

Įstatymas skiria vykdytinus ir vykdomuosius dokumentus. Dokumentai, kuriais remiantis išduodami vykdomieji raštai ir atliekami priverstinio vykdymo veiksmai CPK nustatyta tvarka, vadinami vykdytiniais dokumentais³⁰. Vykdytinų dokumentų sąrašas, įtvirtintas CPK 584 straipsnyje, nustatytas pagal subjektus, kurių sprendimai gali būti priverstinai vykdomi bei šių subjektų priimamų sprendimų formą. Tai teismo ir arbitražo sprendimai, nutartys, nutarimai ir įsakymai civilinėse bylose, taip pat bylose dėl administracinių teisinių santykių, teismo nuosprendžiai, nutartys ir nutarimai baudžiamosiose, administracinių teisės pažeidimų bylose tiek, kiek jie susiję su turtinio pobūdžio išieškojimais, ir kt. vykdytini dokumentai.

Vykdytino dokumento priėmimas yra pagrindas išduoti vykdomąjį dokumentą. Vykdomųjų dokumentų sąrašas nustatytas CPK 587 straipsnyje: 1) vykdomieji raštai, išduoti remiantis teismo sprendimais, nuosprendžiais, nutarimais, nutartimis; 2) teismo įsakymai; 3) institucijų ir pareigūnų

²⁷ E. Stauskienė. Teisinių santykių subjektai vykdymo procese//Jurisprudencija.2008, T. 7 (109). P. 42.

²⁸ Višinskis V., Stauskienė E. Teismo išduodami vykdomieji dokumentai// Jurisprudencija. 2007, T. 11 (101). P. 59.

²⁹ Ten pat. P. 59.

³⁰ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. T. 2. – Vilnius: Justitia, 2005. P. 504.

nutarimai administracinių teisės pažeidimų bylose tiek, kiek jie susiję su turtinio pobūdžio išieškojimais; 4) kiti institucijų ir pareigūnų sprendimai, kurių vykdymą civilinio proceso tvarka nustato įstatymai.

Pagrindinis vykdomasis dokumentas – remiantis teismo sprendimu, nutartimi, nuosprendžiu ar nutarimu išduotas vykdomasis raštas. Paprastai vykdomasis raštas išduodamas vykdytinam teismo sprendimui įsiteisėjus, išskyrus atvejus, kai vykdomas neįsiteisėjęs skubiai vykdytinas teismo sprendimas. Kai kurie vykdytini dokumentai kartu yra ir vykdomieji dokumentai. Institucijų ir pareigūnų nutarimai administracinių teisės pažeidimų bylose tiek, kiek jie susiję su turtinio pobūdžio išieškojimais, bei teismo įsakymai priskiriami tiek vykdytiniams, tiek vykdomiesiems dokumentams.

Visi vykdomieji dokumentai pagal juos išdavusius subjektus gali būti skirstomi į: 1) teismo išduotus vykdomuosius dokumentus (vykdomieji raštai, teismo įsakymai, nutartys dėl laikinųjų apsaugos priemonių; 2) kitų institucijų išduotus vykdomuosius dokumentus³¹. Kitų institucijų išduodami dokumentai civilinio proceso tvarka vykdomi todėl, kad tiek administraciniame procese, tiek arbitraže ir kt. institucijų išduotiems vykdytiniams dokumentams vykdyti nėra sukurti specialūs procesai, kuriais būtų galima priverstinai įvykdyti šių institucijų priimtus sprendimus.

Remiantis CPK 624 straipsnio 2 dalimi, priverstinio vykdymo priemonės yra: 1) išieškojimas iš skolininko lėšų ir turto ar turtinių teisių; 2) išieškojimas iš skolininko turto ir pinigų sumų, esančių pas kitus asmenis; 3) uždraudimas kitiems asmenims perduoti skolininkui pinigus, turtą ar vykdyti skolininkui kitas prievoles; 4) dokumentų, patvirtinančių skolininko teises, paėmimas; 5) išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio, pensijos, stipendijos ar kitų jo pajamų; 6) tam tikrų teismo sprendime nurodytų daiktų paėmimas iš skolininko ir perdavimas išieškotojui; 7) skolininko turto administravimas ir iš to gautų pajamų panaudojimas išieškojimui padengti; 8) skolininko įpareigojimas atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti; 9) priešpriešinių išieškotinių sumų tarpusavio įskaitymas; 10) kitos įstatymų numatytos priemonės. Pažymėtina, kad įstatymas leidžia vienu metu taikyti kelias priverstinio vykdymo priemones (CPK 624 straipsnio 3 dalis).

Vokietijoje vykdymo procesą reglamentuoja Civilinio proceso kodekso Aštuntoji knyga. Pagal minėtoje knygoje įtvirtintas nuostatas daugiausiai vykdomi tik iš civilinių teisinių santykių kilę reikalavimai, t.y. tokie, kurie kyla teismams išnagrinėjus civilines bylas. Taip pat minėtas teisinis reglamentavimas taikytinas ir vykdant sprendimus, kylančius iš darbo teisinių santykių. Administracinius ar finansinius ginčus nagrinėjančių teismų sprendimai vykdomi pagal Vokietijos Civilinio proceso kodekso Aštuntosios knygos nuostatas tiek, kiek jų vykdymo nereglamentuoja

³¹ Višinskis V., Stauskienė E. Teismo išduodami vykdomieji dokumentai// Jurisprudencija. 2007, T. 11 (101). P. 59.

specialūs procesiniai įstatymai. Kaip ir Lietuvoje, Vokietijos vykdymo proceso šalimis yra skolininkas ir išieškotojas, vykdymo proceso dalyviais pripažįstami ir tretieji suinteresuoti asmenys, kuriems teismo sprendimo priverstinis įvykdymas dėl skirtingų priežasčių gali turėti įtakos³². Vykdymo proceso veiksmus Vokietijoje atlieka teismo vykdytojas (*Gerichtsvollzieher*), vykdymo teismas (*Vollstreckungsgericht*), bylą nagrinėjantis teismas (*Prozessgericht*) ir Nekilnojamojo turto registro tarnyba (*Grundbuchamt*)³³. Vokietijoje vykdomasis dokumentas yra pats teismo sprendimas (ZPO §704), t. y. teismo sprendimo kopija, kurios pabaigoje yra teismo kanceliarijos darbuotojo pasirašyta ir teismo antspaudu patvirtinta žyma, kad šis sprendimas išduotas priverstinai vykdyti sprendimą³⁴. Taip pat vykdomaisiais dokumentais yra teismo nutartys, susitarimai, taikos sutartys, notariniai dokumentai, Europos vykdomasis raštas (ZPO §796)³⁵.

Vokietijoje priverstinio teismo sprendimo vykdymo priemonės skirstomos į dvi dideles grupes pagal tai, ar tenkinamas išieškotojo reikalavimas yra piniginio ar nepiniginio pobūdžio. Piniginio pobūdžio reikalavimų priverstinio vykdymo priemonės yra: 1) išieškojimas iš kilnojamųjų daiktų (apima ne tik daiktus, bet ir reikalavimo bei kitas turtines teises); 2) išieškojimas iš nekilnojamųjų daiktų (apima nekilnojamų daiktų priverstinį administravimą, areštą, pardavimą iš varžytynių, hipotekos draudimą)³⁶. Nepiniginio pobūdžio reikalavimų priverstinėms vykdymo priemonėms priskiriamos: 1) sprendime nurodytų daiktų iš skolininko išreikalavimas ir perdavimas išieškotojui; 2) skolininko įpareigojimas atlikti tam tikrus veiksmus: 1. veiksmus, kuriuos jis gali atlikti ir trečiųjų asmenų pagalba; 2. veiksmus, kuriuos skolininkas gali atlikti tik asmeniškai; 3) įpareigojimas skolininką laikyti savo įsipareigojimų; 4) įpareigojimas skolininką susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo arba leisti kitiems asmenims atlikti tam tikrus veiksmus³⁷.

Rusijos Federacijoje priverstinis teismo sprendimo vykdymas laikomas atskiro vykdymo proceso dalimi. Rusijos Federacijoje pagrindiniai vykdymo proceso dalyviai yra teismas, teismo antstolis – vykdytojas ir šalys (skolininkas ir išieškotojas)³⁸. Kaip ir Lietuvoje, teismas Rusijos Federacijoje tiesioginių vykdomųjų veiksmų, susijusių su skolininko turto areštu, paėmimu ir

³² H.Brox, Wolf –D. Walker. Zwangsvollstreckungsrecht. - Köln, Berlin, Bonn, München, Berlin: Carl Heymanns Verlag KG, 2003. P. 8.

³³ Ten pat. P. 9.

³⁴ Ten pat. P. 39.

³⁵ <http://www.zpo.de/>; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

³⁶ H.Brox, Wolf –D. Walker. Zwangsvollstreckungsrecht. - Köln, Berlin, Bonn, München, Berlin: Carl Heymanns Verlag KG, 2003. P. 6.

³⁷ Ten pat. P. 7.

³⁸ Гражданское процессуальное право / под ред. М. С. Шакарян. - Москва: Проспект, 2007. P. 472.

realizavimu, neatlieka, tačiau vykdo antstolio veiksmų teisėtumo kontrolę³⁹. Teismo antstoliai – vykdytojai veikia ne savarankiškai, o priklauso Teismo antstolių tarnybai prie Teisingumo ministerijos.

Rusijos Federacijoje vykdomiesiems dokumentams priskiriami: 1) vykdomieji raštai, išduodami teismo sprendimų pagrindu; 2) teismo įsakymai; 3) darbo santykių komisijų pažymėjimai; 4) atitinkamai įforminti kontroliuojančių įmonių reikalavimai dėl skolos visiško arba dalinio neišieškojimo dėl lėšų nebuvimo skolininko sąskaitose; 6) kiti vykdomieji dokumentai⁴⁰. Taigi Rusijos Federacijoje nėra numatytas baigtinis vykdomųjų dokumentų sąrašas. Pagal Teismo sprendimo vykdymo įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 3 punktą vykdomuoju dokumentu taip pat laikomas notariškai patvirtintas susitarimas teikti išlaikymą.

Rusijos Federacijos Teismo sprendimo vykdymo įstatymo 45 straipsnyje įtvirtintos tokios teismo sprendimo vykdymo priemonių grupės: 1) išieškojimas iš skolininko pajamų ir turto (išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio, pensijos ir kitų pajamų šaltinių, iš skolininko lėšų ir turto, esančių pas trečiuosius asmenis ir kt.); 2) teismo sprendime nurodytų daiktų paėmimas iš skolininko ir perdavimas išieškotojui⁴¹.

Apibendrinami šį poskyrį turime pastebėti, kad konstitucinės teisės tradicijos šalyse, tarp jų ir Lietuvoje, vykdymo procesas kaip priverstinis teismo sprendimo įgyvendinimas, suprantamas panašiai – kaip baigiamoji civilinio proceso stadija. Daugumą vykdymo veiksmų atlieka specialiai šiai veiklai įgalioti valstybės pareigūnai – antstoliai (Lietuvoje, Rusijos Federacijoje) ir teismo vykdytojai ar rechtspflegeriai (Vokietija). Vykdymo procesą reglamentuojančios nuostatos visose šalyse numato vykdymo proceso pagrindą – vykdomąjį dokumentą, kurio pagrindu gali būti pradėtos priverstinio vykdymo procedūros. Vykdomuoju dokumentu gali būti pats teismo sprendimas (Vokietijoje), o taip pat vykdomasis raštas, teismo įsakymas, nutarimai administracinių teisės pažeidimų bylose ir kt. Kiekvienoje aptartoje valstybėje procesiniuose įstatymuose įtvirtintas priverstinio vykdymo priemonių sąrašas. Jį galima būtų suskirstyti į dvi grupes: 1) priverstinio vykdymo priemonės, nukreiptos į asmens turtą ir lėšas (piniginius reikalavimus); 2) priverstinio poveikio priemonės, nukreiptos į nepiniginio pobūdžio reikalavimų įvykdymą (reikalavimas perduoti daiktą, atlikti ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo ir pan.). Atkreiptinas dėmesys, kad didžiausią priverstinių vykdymo priemonių grupę sudaro priemonės, skirtos išieškoti iš asmenų turto ir lėšų (piniginių reikalavimų).

³⁹ Гражданское процессуальное право / под ред. М. С. Шакарян. - Москва: Проспект, 2007. Р. 474.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Ten pat. P. 481.

⁴¹ Ten pat. P. 478.

1.2 Bendrosios nuosavybės, kaip išieškojimo objekto, samprata

Magistro darbo objektu pasirinkome išieškojimą iš asmenų turto, priklausančio jiems bendrosios nuosavybės teise. CPK 666 straipsnyje nustatyta, kad išieškojimas iš fizinių asmenų nukreipiamas į turtą, jo dalį bendrojoje dalinėje nuosavybėje, taip pat jo dalį jungtinėje nuosavybėje. Siekiant taikyti aptartą nuostatą praktikoje, būtina išsiaiškinti, kas sudaro bendrosios dalinės ir bendrosios jungtinės nuosavybės teisių turinį ir kokią reikšmę šis atskleidimas turi išieškojimo procesui.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.72 straipsnyje⁴² įtvirtinta, kad bendrosios nuosavybės teisė yra dviejų ar kelių savininkų teisė valdyti, naudoti jiems priklausantį nuosavybės teisės objektą bei juo disponuoti. Taigi bendrajai nuosavybės teisei būdinga tai, kad teisės į vieną daiktą, t. y. į vieną nuosavybės objektą, kuriuo gali būti kiekvienas daiktas ar kitas turtas (jei įstatymai nenumato ko kita), priklauso ne mažiau kaip dviem nuosavybės teisės subjektams, bendraturčiams, kuriais gali būti kiekvienas asmuo, galintis būti nuosavybės teisinių santykių subjektu, t. y. tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims, tarp jų ir valstybė bei savivaldybės, kiti juridiniai asmenys, nepriklausomai nuo jų teisinės formos⁴³. Bendrosios nuosavybės sąvoka taikoma tuomet, kai kalbama apskritai apie kelių asmenų bendrai nuosavybės teise valdomą turtą, tačiau, norėdami išskirti, koks teisinis reguliavimas taikytinas kiekvienu atveju, turime nustatyti, apie kokią iš bendrosios nuosavybės teisių rūšių mes kalbame. CK 4.73 straipsnyje skiriamos dvi bendrosios nuosavybės teisės rūšys: 1) bendroji dalinė nuosavybės teisė, kai bendrosios nuosavybės teisėje (bendrame turte) nustatytos kiekvieno savininko nuosavybės teisės dalys; 2) bendroji jungtinė nuosavybės teisė, kai dalys nėra nustatytos. Pažymėtina, kad bendrosios nuosavybės teisė laikoma daline, jei įstatymai nenustato ko kita. Jei bendrosios dalinės nuosavybės teisės konkretus kiekvieno bendraturčio dalių dydis nenustatytas, tai preziumuojama, kad jų dalys yra lygios.

Kiekvieno bendraturčio dalis bendrosios dalinės nuosavybės teisėje yra jo turtas, kuris gali būti savarankišku civilinės apyvartos objektu⁴⁴. Įstatymas suteikia kiekvienam bendraturčiui teisę perleisti kitiems asmenims nuosavybėn, išnuomoti ar kitu būdu naudotis, įkeisti ar kitaip suvaržyti visą savo dalį ar dalies, turimos bendrosios dalinės nuosavybės teise, dalį, išskyrus CK numatytas išimtis.

Bendrosios dalinės nuosavybės teisinių santykių dalyviai valdo, naudojami ir disponuoja nuosavybės teisės objektu, kuris jiems priklauso tam tikromis dalimis, bendru sutarimu. Nepasiekus

⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000. Nr. 74-2262.

⁴³ Berulienė I. Bendrosios dalinės nuosavybės teisės ypatumai//

<http://www.notarurumai.lt/dokumentai/Notariatas%20Nr6.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-03-14.

⁴⁴ Ten pat.

sutarimo, valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarka nustatoma teismo tvarka pagal bet kurio iš bendraturčių ieškinį. Kiekvienas iš bendraturčių proporcingai savo daliai turi teisę į bendro daikto (turto) duodamas pajamas, atsako tretiesiems asmenims pagal prievoles, susijusias su bendru daiktu (turtu), taip pat privalo apmokėti išlaidas jam išlaikyti ir išsaugoti mokesčiams, rinkliavoms ir kitoms įmokoms. Jeigu vienas bendrasavininkis nevykdo savo pareigos tvarkyti ir išlaikyti bendrą daiktą (turtą), kiti bendrasavininkiai turi teisę į nuostolių, kuriuos jie turėjo, atlyginimą (CK 4. 76 straipsnis.).

Atkreiptinas dėmesys, kad bendraturčio pasirinkimas, kuriam asmeniui perduoti jam nuosavybės teise priklausančią turto dalį, ribojamas CK 4. 79 straipsnyje įtvirtintos bendraturčių pirmenybės teisės, t. y. bendraturčiai turi pirmenybės teisę pirkti bendrąją nuosavybę esančią perduodamą dalį ta kaina, kuria ji perduodama, ir kitomis tomis pačiomis sąlygomis, išskyrus atvejus, kai perduodama iš viešųjų varžytynių⁴⁵. Bendraturčių pirmenybės teisę įsigyti perduodamą daiktą plačiau analizuosime kitame magistro darbo poskyryje. Taip pat kiekvienas bendraturtis turi teisę reikalauti atidalyti jo dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės. Jeigu nesutariama dėl atidalijimo būdo, tai pagal bet kurio bendraturčio ieškinį daiktas padalijamas natūra kiek galima be neproporcingos žalos jo paskirčiai; kitais atvejais vienas ar keli iš atidalijamų bendraturčių gauna kompensaciją pinigais. CK 4.80 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kad bendraturčio kreditorius turi teisę reikalauti atidalyti skolininko dalį, kad būtų galima iš jos išieškoti.

Šiuo metu Lietuvoje galiojančiame CK įtvirtinta, kad bendrosios jungtinės nuosavybės teisė atsiranda vienu atveju, t.y. sudarius santuoką. CK 3.87 straipsnio 1 dalyje imperatyviai įtvirtinta, kad įstatymų nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas reiškia, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė. Bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę turtas išlieka iki tol, kol jis nėra padalinamas arba kol bendrosios jungtinės nuosavybės teisė nepasibaigia kitu būdu.

Bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę pripažįstama: 1) turtas, įgytas po santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių ar vieno jų vardu; 2) pajamos ir vaisiai, gauti iš sutuoktinio asmenine nuosavybe esančio turto; 3) pajamos, gautos iš abiejų sutuoktinių bendros veiklos, ir pajamos, gautos iš vieno sutuoktinio veiklos, išskyrus lėšas, būtinas sutuoktinio profesinei veiklai; 4) įmonė ir iš jos veiklos arba kitokio verslo gaunamos pajamos, jeigu verslu abu sutuoktiniai pradėjo verstis po santuokos sudarymo, kitu atveju – iš įmonės veiklos ar kitokio verslo gautos pajamos ir įmonės (verslo) vertės padidėjimas; 5) pajamos, gautos po santuokos sudarymo iš sutuoktinių ar vieno jų darbinės ar intelektinės veiklos, dividendai, taip pat pensijos, pašalpos bei kitokios išmokos, išskyrus tikslinės paskirties išmokas

⁴⁵ Berulienė I. Bendrosios dalinės nuosavybės teisės ypatumai// <http://www.notarurumai.lt/dokumentai/Notariatas%20Nr6.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-03-14.

(žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo, neturtinės žalos atlyginimas ir pan.). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių pažymėjo, jog tam, kad tam tikras daiktas (turtas), įgytas po santuokos sudarymo, nebūtų laikomas priklausantis sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise, reikia tiesioginės įstatymo nuorodos. Tai reiškia, kad visas turtas, įgytas po santuokos sudarymo yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, nors jis CK 3.88 straipsnyje ir nėra nurodytas. Taigi negali būti pripažinta, kad CK 3.88 straipsnis pateikia išsamų sąrašą turto, kuris laikomas sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe. Šis sąrašas yra nebaigtinis, o jį detalizuoti ir konkretizuoti turi teismų praktika⁴⁶.

Susituokus įgytas turtas tampa bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, nesvarbu, kieno vardu jis įgytas. Ginčo atveju nė vienas sutuoktinis neprivalo įrodinėti susituokus įgyto turto bendrumo, nes galioja prezumpcija, kad turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, kol nėra įrodyta, jog jis yra asmeninė vieno sutuoktinio nuosavybė.

Tačiau turtui, kuris yra bendrosios jungtinės nuosavybės objektu, nustatyti tam tikri registracijos reikalavimai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių nurodė, kad: „CK 3.88 straipsnio 3 dalyje yra nustatyti bendrąja jungtine nuosavybe esančio turto registravimo ypatumai: turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, savininkai viešame registre turi būti nurodyti abu sutuoktiniai; kai turtas įregistruotas tik vieno sutuoktinio vardu, jis pripažįstamas kaip bendroji jungtinė nuosavybė, jeigu registre jis nurodytas kaip bendroji jungtinė nuosavybė. Toks teisinis reglamentavimas reiškia, jog tam, kad viešajame registre registruotinam turtui būtų galima taikyti sutuoktinių turto bendrumo prezumpciją (CK 3.88 straipsnio 2 dalis), būtinas bent vienas iš minėtų įrašų, t. y. arba įregistravimas turto abiejų sutuoktinių vardu, arba pažymėjimas registre, kad turtas yra bendroji jungtinė nuosavybė, kai turtas įregistruotas tik vieno sutuoktinio vardu (CK 3.88 straipsnio 3 dalis). Turtas, įregistruotas viešajame registre tik vieno sutuoktinio vardu, nesant nuorodos, kad jis yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, bus laikomas asmenine to sutuoktinio nuosavybe, kol neįrodyta kitaip“⁴⁷. Turto, kuris laikytinas sutuoktinių asmeniniu turtu, nebaigtinį sąrašą įtvirtina CK 3.89 straipsnis (abiejų sutuoktinių atskirai įgytas iki santuokos sudarymo, dovanotas arba paveldėtas, asmeninio naudojimo daiktai, intelektinės ir pramoninės nuosavybės teisės ir kt.). Pažymėtina, kad faktas, jog tam tikras turtas priklauso asmeninei vieno sutuoktinio nuosavybei, gali būti įrodytas tik rašytiniais įrodymais, išskyrus atvejus, kai įstatymas leidžia liudytojų parodymus arba to turto prigimtis

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *A. Zopelienė v. Ž. Zopelis*, Nr. 3K-3-579/2002//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=10236; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. Gerasimova v. K. Gerasimovas*, bylos Nr. 3K-3-551/2006//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30197; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

ir pobūdis patys savaime įrodo, kad turtas yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė. Be to, įstatymas numato galimybę, esant tam tikroms numatytoms sąlygoms, netgi tą turtą, kuris laikytinas vieno sutuoktinio asmenine nuosavybe, priskirti bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei (pavyzdžiui, jeigu sutuoktinio, neturinčio nuosavybės teisės, lėšomis iš esmės pagerinamas kitam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausantis turtas). Jau minėjome, kad, esant bendrajai jungtinei nuosavybei, daiktas (turtas) valdomas, naudojamas bei juo disponuojama tik esant bendraturčių sutikimui. Iš esmės tokia pati nuostata įtvirtinta ir CK 3.92 straipsnyje, numatančiame turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, valdymo, naudojimo ir disponavimo juo taisykles. Tačiau CK 3.92 straipsnio 3 dalyje nustatyta prezumpcija, kad sutuoktinis sandorius sudaro, kai yra kito sutuoktinio sutikimas, išskyrus atvejus, kai sandoriui sudaryti reikalingas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas. Pažymėtina, kad sandorius, susijusius su bendrąją jungtine sutuoktinių nuosavybe, kai sandorio objektas yra nekilnojamieji daiktai teisės į jį, bendra įmonė ir pan. gali sudaryti tik abu sutuoktiniai, išskyrus, jei vienas sutuoktinis veikia kito vardu pagal nustatyta tvarka išduotą įgaliojimą. Bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė baigiasi: 1) mirus vienam iš sutuoktinių; 2) vieną sutuoktinį paskelbus mirusiu ar nežinia, kur esančiu; 3) pripažinus santuoką negaliojančia; 4) nutraukus santuoką; 5) sutuoktiniams pradėjus gyventi skyrium; 6) teismo sprendimu padalijus bendrą turtą; 7) sutuoktinių susitarimu pakeitus įstatymu nustatytą turto teisinį režimą; 8) kitais įstatymų nustatytais atvejais (CK 3.100 straipsnis). Turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, padalijimas yra bene dažniausias bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisės pabaigos pagrindas⁴⁸. Bendras sutuoktinių turtas gali būti padalytas tiek abiejų sutuoktinių ar vieno iš jų iniciatyva (t. y. sutuoktinių ar vieno iš jų valia), tiek prieš jų valią. Prieš sutuoktinių valią bendras turtas gali būti padalytas teismo sprendimu jų abiejų ar vieno iš jų kreditorių reikalavimu, kai kreditorių reikalavimas gali būti tenkinamas tik iš asmeninio sutuoktinio turto ir dėl to būtina nustatyti sutuoktinio bendro turto dalį (CK 3.116 straipsnio 1 dalis, CPK 667 straipsnis)⁴⁹. Šis bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės padalijimo būdas yra aktualus mūsų nagrinėjamai temai, tačiau apie jį plačiau kalbėsime kitame skyriuje.

Tiek Rusijos Federacijos, tiek Vokietijos teisėje taip pat išskiriamos dvi bendrosios nuosavybės teisės rūšys: bendrosios dalinės nuosavybės teisė ir bendrosios jungtinės nuosavybės teisė.

Vokietijos civilinio kodekso 741 straipsnyje⁵⁰ įtvirtinta, kad jeigu įstatymu nenumatyta kitaip, kai nuosavybės teisė priklauso daugiau negu vienam asmeniui, laikoma kad tai yra bendroji dalinė nuosavybė. Bendrosios dalinės nuosavybės teisės turėtojui gali priklausyti bet kokio dydžio bendrosios

⁴⁸ Mikelėnas V. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2009. P.281.

⁴⁹ Ten pat. P.282.

⁵⁰ <http://dejure.org/gesetze/BGB/741.html>; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

dalinės nuosavybės teisės dalis, kuria jis gali disponuoti ir suvaržyti tam tikrais įsipareigojimais (įkeisti, perduoti naudotis ir pan.). Bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektas valdomas bendru bendraturčių sutarimu. Bendrosios dalinės nuosavybės teisės turėtojai gali veikti bendrai ir bendrai priiimti civilinėje apyvartoje tam tikras teises ir pareigas, tačiau tai nėra privaloma. Bet kuriuo momentu bendrosios dalinės nuosavybės teisės dalyvis turi teisę reikalauti, kad bendroji nuosavybė būtų padalijama. Padalijimas vyksta, atidalijant turtą natūra arba parduodant visą daiktą ir pelną pasidalinant. Vokietijos teisėje taip pat galioja taisyklė, kad kilus abejonėms, preziumuojama, kad bendraturčių nuosavybės teisės dalys yra lygios. Kiekvienas bendrosios dalinės nuosavybės dalyvis turi teisę disponuoti jam priklausančia nuosavybės teisės dalimi tokia apimtimi, kuria nebūtų daroma įtaka kitų bendraturčių turimos bendrosios dalinės nuosavybės teisės apimčiai.

Vokietijos teisinėje sistemoje dažniausiai išskiriamos tokios bendrosios jungtinės nuosavybės formos: bendroji jungtinė paveldėtojų nuosavybė (*Erbengemeinschaft*), bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė (*eheliche Gütergemeinschaft*) ir civilinės teisės bendrovė (*Die Gesellschaft bürgerlichen Rechts*)⁵¹. Bendrojoje jungtinėje nuosavybėje, priešingai nei bendrojoje dalinėje nuosavybėje, bendraturčių dalys nėra išskirtos ir bendrąja jungtine nuosavybe disponuojama, ji valdoma tik visų bendraturčių sutikimu. Jeigu bendrosios jungtinės nuosavybės teisės bendraturtis nori savarankiškai disponuoti jam priklausančia bendrosios jungtinės nuosavybės teisės dalimi, tai bendroji jungtinė nuosavybė turi pasibaigti tam tikru numatytu būdu, pavyzdžiui, paveldėtojai pasidalina jų bendrai paveldėtą turtą ir bendrosios jungtinės nuosavybės teisė išnyksta⁵².

Bendrosios jungtinės paveldėtojų nuosavybės ypatybė yra ta, kad jeigu palikėjas palieka savo turtą daugiau negu vienam paveldėtojui, kiekvienas paveldėtas daiktas priklauso ne atskiriems paveldėtojams, o jiems bendrai ir paveldėtu turtu, iki tol, kol jis nėra padalinamas, paveldėtojai gali disponuoti, valdyti jį tik bendru sutarimu⁵³.

Vokietijoje asmenims susituokus, jų turtas lieka atskirtas. Tačiau Vokietijos teisėje sutuoktiniams numatyta galimybė sudaryti vedybinę sutartį, kuri turi būti patvirtinama notarine tvarka, ir kuriai įsigaliojus, laikoma, kad visas sutuoktinių turimas turtas jiems priklauso bendrai⁵⁴. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teisėje sutuoktiniai taip pat turi teisę sudaryti vedybų sutartį, kuria būtų pakeičiamas įstatymu nustatytas bendrosios jungtinės nuosavybės teisinis režimas.

⁵¹ http://www.justizportal.niedersachsen.de/master/C6177467_N5642693_L20_D0_I3749483; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

⁵² http://www.justizportal.niedersachsen.de/master/C6385383_N5642693_L20_D0_I3749483; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Ten pat.

Civilinės teisės bendrovės dalyviai sutartimi įsipareigoja tam tikrą laiką siekti sutartyje numatyto bendro tikslo. Civilinės teisės bendrovės dalyvių turtas nėra atskirtas ir valdomas visų bendrovės dalyvių bendru sutarimu⁵⁵.

Rusijos Federacijos civilinio kodekso (toliau – CK) 244 straipsnio 2 dalyje⁵⁶ nustatyta, kad bendrojoje nuosavybėje kiekvieno savininko nuosavybės teisė gali būti išskirta (dalinė nuosavybė) arba neišskirta (jungtinė nuosavybė). To paties straipsnio 3 dalyje įtvirtinama prezumpcija, kad bendra nuosavybė laikoma daline, išskyrus atvejus, kai įstatymas numato, kad tam turtui taikomas jungtinės nuosavybės teisinis režimas. Pagal Rusijos Federacijos teisę bendroji nuosavybė atsiranda, sujungus vieno ar kelių asmenų turtą, kuris negali būti atskirtas nepakeitus jo paskirties (nedalomi daiktai) arba negali būti dalomas pagal įstatymą. Bendra nuosavybė nedalomam turtui atsiranda įstatymo arba sutartyje nustatytais atvejais. Jeigu dalinėje nuosavybėje nuosavybės dalys negali būti išskirtos pagal įstatymą ir dėl jų bendraturčiai nesutaria, dalys paskirstomos po lygiai. Valdymo, disponavimo ir naudojimosi bendrąją daline nuosavybe tvarka iš esmės panaši į įtvirtintą Lietuvos CK. Rusijos Federacijos CK 254 straipsnio 1 dalyje⁵⁷ numatyta, kad bendroji nuosavybė gali būti padalijama tarp bendraturčių ar išskiriama vieno iš jų dalis bendrojoje dalinėje nuosavybėje, tik nustačius kiekvieno bendraturčio dalį bendrojoje nuosavybėje. Tuo atveju, jei skolininko turto nepakanka kreditoriaus reikalavimams įvykdyti, dalinės ar bendrosios nuosavybės dalyvio kreditorius turi teisę reikalauti išskirti skolininko dalį iš bendrosios nuosavybės ir nukreipti į ją išieškojimą. Jei tokiais atvejais dalies išskirti neįmanoma arba jei tam prieštarauja kiti dalinės nuosavybės dalyviai, kreditorius turi teisę reikalauti parduoti skolininkui priklausančią turto dalį kitiems bendrosios nuosavybės dalyviams už kainą, atitinkančią šios dalies rinkos kainą, gautas lėšas panaudojant skolai padengti. Jei kiti bendrosios nuosavybės dalyviai atsisako įsigyti skolininkui priklausančią turto dalį, kreditorius turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti nukreipti išieškojimą į skolininko dalį bendrojoje nuosavybėje, parduodant šią dalį iš viešųjų varžytynių.

Rusijos Federacijos teisėje įtvirtina bendrosios jungtinės situoktinių nuosavybės samprata ir šios teisės reglamentavimas iš esmės toks pat kaip ir Lietuvoje. Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 256 straipsnio 3 dalyje⁵⁸ numatyta, kad išieškojimas pagal vieno situoktinio įsipareigojimus gali būti nukreipiamas tik į turtą, priklausančią jam asmeninės nuosavybės teise, taip pat į jo dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje, kuri jam priklausytų, dalinant šį turtą. Ypatumu galime

⁵⁵ http://www.justizportal.niedersachsen.de/master/C6385383_N5642693_L20_D0_I3749483; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

⁵⁶ Гражданский кодекс РФ (ГК РФ) от 30.11.1994 N 51-ФЗ - Часть 1.

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Ten pat.

laikyti tai, kad priešingai nei Lietuvoje, šeimos teisinius santykius, tarp jų ir šeimos narių turtinius teisinius santykius reglamentuoja atskiras teisės aktas – Rusijos Federacijos šeimos kodeksas.

Apibendrinami turime pažymėti, kad tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse skiriamos dvi bendrosios nuosavybės teisės rūšys: 1) bendrosios dalinės nuosavybės teisė (kai nuosavybės dalys yra nustatytos (išskirtos); ir 2) bendrosios jungtinės nuosavybės teisė, kai dalys nėra nustatytos (išskirtos). Bendrosios nuosavybės teisės rūšių atskyrimas mūsų nagrinėjami temai aktualus tuo, kad priklausomai nuo to, koks turto teisinis režimas, antstoliui suteikiama teisė atlikti vienokius ar kitokius vykdymo veiksmus. Antstoliui suteikta teisė išieškoti ne tik iš asmeninio, bet ir bendrąją daline arba jungtine nuosavybe esančio turto, reikalauja aiškaus dviejų minėtų nuosavybės teisės rūšių atskyrimo. Toks ir buvo šio poskyrio tikslas.

2. IŠIEŠKOJIMO IŠ BENDROSIOS NUOSAVYBĖS BENDROSIOS TAISYKLĖS

2.1 Prievolės pobūdis ir jos reikšmė, išieškant iš bendrosios nuosavybės

Išieškoti iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto nėra lengva. Galbūt toks teiginys ir diskutuotinas, tačiau egzistuojančios praktinės vykdymo proceso nuostatų įgyvendinimo problemos liudija apie tai, kad trūksta nuoseklaus teorinio pagrindo, kuriuo remiantis tiek antstoliui, tiek kitiems vykdymo proceso dalyviams būtų galima greitai ir efektyviai, išvengiant vėlesnio skundų nagrinėjimo teisme, atlikti vykdymo veiksmus. Pirmąjį žingsnį, kai išieškoma iš asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto, jau aptarėme praeitame skyriuje, t. y. antstolis nustatęs, kad asmuo turi bendro turto su kitais asmenimis, visų pirma turi nustatyti, apie kokią bendrosios nuosavybės teisės rūšį kalbama - bendrąją jungtinę ar bendrąją dalinę nuosavybę. Nustatęs, kad turtas asmeniui priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise, antstolis turi nustatyti prievolės, dėl kurios išieškoma, pobūdį. Prievolės pobūdis neturi reikšmės, kai išieškoma iš asmens dalies bendrojoje dalinėje nuosavybėje, nes bendrosios dalinės nuosavybės dalyviai savarankiškai disponuoja jiems priklausančia bendrosios dalinės nuosavybės dalimi ir jų prievolės, kurias jie prisiima valdydami, naudodami, disponuodami jiems priklausančia nuosavybe, yra asmeninės ir vykdomos tik iš jiems priklausančios turto dalies. Tuo tarpu prievolės pobūdžio nustatymas turi labai svarbią reikšmę, kai išieškojimas vykdomas iš bendrosios jungtinės nuosavybės, t. y. sutuoktinių turto. Teismų praktikoje pripažįstama, kad prieš pradėdant vykdyti išieškojimą pagal vykdomąjį dokumentą, kuriame skolininku nurodytas vienas iš sutuoktinių, antstoliui būtina pagal prievolės prigimtį išsiaiškinti, ar išieškojimas turi būti vykdomas iš

bendro sutuoktinių turto, ar iš skolininko asmeninio turto⁵⁹. Priklausomai nuo prievolės atsiradimo pagrindo prievolės gali būti vykdomos iš bendro sutuoktinių turto (CK 3.109 straipsnis), asmeninio sutuoktinio turto, o jo nepakankant iš bendro turto sutuoktinio dalies (CK 3.112 straipsnis), iš asmeninio sutuoktinių turto, kada abu sutuoktiniai yra solidarūs skolininkai, o bendro sutuoktinių turto nepakanka visiškai patenkinti kreditoriaus reikalavimus (CK 3.113 straipsnis). Taigi kreditorinės prievolės atsiradimo pagrindas yra esminis, nustatant prievolės subjektus, jos dydį. Tik nustačius prievolės pobūdį ir jos atsiradimo pagrindą, galima nustatyti, kas yra atsakomybės subjektai pagal prievolę – vienas sutuoktinis ar abu sutuoktiniai, tai atitinkamai nulemia išieškojimo nukreipimą į skirtingo teisinio režimo turtą – į asmeninį vieno iš sutuoktinių turtą, o esant poreikiui ir į jo dalį bendrame sutuoktinių turte, jei atsakomybė pagal prievolę atsiranda tik vienam iš sutuoktinių, ar į bendrą abiejų sutuoktinių turtą, jei atsakomybė pagal prievolę atsiranda abiem sutuoktiniams. Taigi išieškojimas iš bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės negali būti pradėtas, kol nėra nustatyta, kokią prievolę skolininkas (sutuoktinis) turi kreditoriui, t. y. skolininko prievolė yra asmeninė ar bendroji.

Analizuodami CK trečiosios knygos III dalies VII skyriaus normas, skirtas sutuoktinių civilinei atsakomybei pagal turtines prievoles, galėtume daryti išvadą, jog jame išskiriamos trejopos sutuoktinių prievolės: 1) asmeninės; 2) bendrosios; 3) solidariosios prievolės. Kad galėtume nustatyti, pagal kokią prievolę ir, atitinkamai, iš kokio turto turi būti išieškoma, būtina nurodyti aiškius anksčiau išvardintų prievolių rūšių atskyrimo kriterijus.

Asmeninės prievolės. Jeigu vienas sutuoktinis savo interesais sudaro sandorius ar turėjo skolų dar iki santuokos sudarymo, tokios skolos yra jo asmeninės ir pirmiausia turi būti tenkinamos iš turto, kuris priklauso jam asmeninės nuosavybės teise arba priklauso jam kaip asmeninis indėlis banke⁶⁰. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁶¹. CK 3.111 straipsnyje asmeninėmis pripažįstamos sutuoktinio prievolės, kylančios iš dovanojimo ar paveldėjimo, jeigu dovanų ar palikimą gauna vienas sutuoktinis ir tos dovanos ar palikimas yra apsunkintas skolų. Nors apie bendrąsias prievoles kalbėsime vėliau, būtina pabrėžti, kad abiem sutuoktiniams dovanotas ar abiejų bendrai paveldėtas turtas sukelia bendras skolas. Be abejonės, asmeninėmis skolininko prievolėmis bus laikomos ir tokios, kurios neatsiejamai susiję su skolininko asmeniu, pavyzdžiui, bauda už

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ v. antstolė L. Uniokaitė ir kt., bylos Nr. 3K-3-35/2006; http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=31217; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁶⁰ Vitkevičius P. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 205.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėtinės teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje I. Šimkuvienė ir kt. v. antstolis M. Petrovskis ir kt., bylos Nr. 3K-7-149/2008// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32696; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

administracinį teisės pažeidimą, kai skolininkas neblaivus vairavo transporto priemonę ir pan. Teismo išlaidos atlyginamos iš asmeninio sutuoktinių turto, jeigu byla nebuvo susijusi su bendru sutuoktinių turtu ar šeimos interesais⁶². Kai atsakomybė kyla tik vienam iš sutuoktinių pagal jo asmeninę prievolę, tai siekiant išieškoti skolą, pirmiausia išieškoma iš sutuoktinio turto, kuris yra jo asmeninė nuosavybė. Jeigu kreditorių reikalavimams patenkinti šio asmeninio turto nepakanka, išieškoma iš bendro jungtinio turto sutuoktinio dalies. Tai reiškia, kad už vieno sutuoktinio asmenines prievoles turtinio pobūdžio praradimus gali patirti ir su sutuoktinio prisiimta prievole nieko bendra neturintis sutuoktinis. Visų pirma todėl, kad gali būti padalintas šeimos turtas – namas, butas, žemės sklypas ir pan., o tai iš esmės paliečia visos šeimos interesus. Antra, reikia nepamiršti, kad bendrajai jungtinei nuosavybei priskiriamos ir sutuoktinių gaunamos pajamos iš darbinės, intelektinės veiklos, todėl, pavyzdžiui, skolininkui neturint asmeninio turto, bauda už padarytą administracinį teisės pažeidimą galės būti išieškota iš sutuoktinio, nesančio skolininku, darbo užmokesčio dalies. Kas ir kokia tvarka nustato skolininko turto dalį bendrame turte, aptarsime kitame skyriuje.

Bendrosios ir solidariosios sutuoktinių prievolės. CK 3.109 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas sutuoktinių prievolių, vykdomų iš sutuoktinių bendro turto, sąrašas, tai: 1) prievolės, susijusios su turto, įsigyto sutuoktinių bendrojon nuosavybėn, suvaržymais, buvusiais iki šio turto įsigijimo momento arba atsiradusiais po jo įsigijimo; 2) prievolės, susijusios su bendro turto tvarkymo išlaidomis; 3) prievolės, susijusios su šeimos namų ūkio išlaikymu; 4) prievolės, susijusios su teismo išlaidų atlyginimu, jeigu byla buvo susijusi su sutuoktinių bendru turtu arba šeimos interesais; 5) prievolės, atsiradusios iš sandorių, sudarytų vieno sutuoktinio, kai yra kito sutuoktinio sutikimas, arba kito sutuoktinio vėliau patvirtintų, taip pat prievolės, atsiradusios iš sandorių, kuriems sudaryti kito sutuoktinio sutikimo nereikėjo, jeigu jie buvo sudaryti šeimos interesais; 6) solidariosios prievolės. Bendrosios sutuoktinių prievolės yra tokios prievolės, kurias įgyja abu sutuoktiniai dažniausiai šeimos interesais⁶³. Tokiomis prievolėmis laikytinos prievolės, įtvirtintos CK 3.109 straipsnio 1 dalies 1-5 punktuose. Pagal šias prievoles bus išieškoma iš sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės. Pabrėžiame, kad bendras prievoles sutuoktiniai „dažniausiai“ įgyja šeimos interesais, bet ne visada. Pagal CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punktą bendromis prievolėmis bus laikomos prievolės, atsiradusios iš sandorių, sudarytų vieno sutuoktinio, kai yra kito sutuoktinio sutikimas, arba kito sutuoktinio vėliau patvirtintų, taip pat prievolės, atsiradusios iš sandorių, kuriems sudaryti kito sutuoktinio sutikimo nereikėjo, jeigu jie buvo sudaryti šeimos interesais, laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis⁶⁴. Kalbant apie šią nuostatą,

⁶² Vitkevičius P. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 206.

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 230.

⁶⁴ Ten pat. P. 201.

reikia atkreipti dėmesį į du dalykus. Pirma, bendromis bus laikomos tos sutuoktinių prievolės, kurios įgytos abiejų sutuoktinių arba vieno sutuoktinio, esant kito sutuoktinio sutikimui arba kitam sutuoktiniui vėliau sandorį patvirtinus, neatsižvelgiant į tai, kokiais tikslais sandoris buvo sudarytas (šeimos, jos turto ar visai su šeimos interesais nesusijusiais tikslais). Tuo tarpu prievolės, atsiradusios iš sandorių, kuriems sudaryti kito sutuoktinio sutikimo nereikėjo, bus laikomos bendromis tik tuomet, jei jos atsirado iš sandorių, sudarytų šeimos interesais. Šioje normoje numatytas tikslas – šeimos interesai, vertintinas prieštarigai, nes CK 3.92 straipsnio 3 dalyje nustatyta prezumpcija, kad sudarydamas sandorius sutuoktinis veikia kito sutuoktinio sutikimu, išskyrus atvejus, kai sandoriui sudaryti reikalingas kito sutuoktinio sutikimas. Ši prezumpcija reiškia, kad kol ji nepaneigta, vieno sutuoktinio iniciatyva įgyta prievolė bus laikoma bendra sutuoktinių prievole. Taigi asmuo, sudarantis sandorius su vienu iš sutuoktinių, gali netikrinti, ar kitas sutuoktinis sutinka su sandorio sudarymu, o tiesiog pripažinti, kad yra toks susitarimas (CK 3.92 straipsnio 3 dalis). Minėta prezumpcija nesiejama nei su tam tikrais specifiniais tikslais, nei su sudaryto sandorio padariniais, nei iš to sandorio atsirandančios prievolės esme ir pobūdžiu⁶⁵. Taigi CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostatos antroji dalis laikytina tam tikra išimtimi, pagal kurią prievolė priskiriama bendrosioms, tik nustačius konkrety prievolės atsiradimo tikslą - šeimos interesai. Kitas aspektas yra tas, kad ne visada viskas, kas gaunama pagal tokią prievolę, būna panaudojama šeimos interesams. P. Vitkevičius iškėlė klausimą, ar tokiu atveju teisinga būtų reikalauti, kad pagal tokią prievolę visa apimtimi atsakytų ir dalies turto negavęs sutuoktinis⁶⁶. Mūsų nuomone, tokiu atveju, kai nukreipiama vykdyti prievolė, kuri, nors ir vykdoma iš sutuoktinių bendro turto, nes prisiimta šeimos interesais, bet realiai šeimos interesų neužtikrino, sutuoktiniui, gavusiam mažesnę naudą, turėtų būti suteikiama teisė reikalauti iš kito sutuoktinio kompensuoti bendrosios nuosavybės sumažėjimą. CK 1.115 straipsnyje šiuo metu įtvirtintos nuostatos, kad sutuoktinis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą jeigu iš bendro sutuoktinių turto buvo sumokėtos baudos už vieno sutuoktinio padarytus teisės pažeidimus, taip pat atlyginta žala, padaryta vieno sutuoktinio veiksmis arba jeigu sandoris buvo sudarytas tik vieno sutuoktinio asmeniniams poreikiams tenkinti ir įvykdytas pasinaudojant turtu, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė. Pastaroji nuostata yra vertinamoji; ar sutuoktinio prievolė yra asmeninė ar bendroji, ir ar sutuoktinis privalo atlyginti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą sprendžia teismas.

CK 3.109 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas bendrųjų prievolių sąrašas nėra baigtinis. Kaip jau minėjome, bendromis sutuoktinių prievolėmis bus laikomos skolos, atsirandančios iš bendrai

⁶⁵ Vitkevičius P. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 202.

⁶⁶ Ten pat.

sutuoktinių paveldėto ar dovanoto turto (CK 3.111 straipsnis). Bendrosioms sutuoktinių prievolėms priskiriamos ir prievolės, atsirandančios iš individualios įmonės veiklos. Taip savo vienoje iš nutarčių nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, konstatuodamas, kad iš individualios veiklos atsiradusios prievolės laikytinos bendromis sutuoktinių prievolėmis, kurios tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto, o jo nesant, ar nepakankant - iš sutuoktiniams priklausančio asmeninės nuosavybės teise turimo turto⁶⁷.

Diskutuotinas klausimas, ar solidariosios prievolės gali būti laikomos bendromis prievolėmis, ar jos laikytina atskira prievolių rūšimi.

CK 3.109 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad kiekvienas sutuoktinis turi teisę sudaryti sandorius, būtinus išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą. Pagal prievoles, kylančias iš tokių sandorių, sutuoktiniai atsako solidariai, nesvarbu, koks jų turto teisinis režimas, išskyrus atvejus, kai sandorio kaina yra aiškiai per didelė ir neprotinga. Remiantis minėta nuostata, galima būtų daryti išvadą, kad dauguma sutuoktinių sudaromų sandorių bus skirti vieniems ar kitiems šeimos poreikiams tenkinti ir tokiu atveju sutuoktiniai atsakys solidariai, t. y. jeigu kreditorių reikalavimams visiškai patenkinti bendro sutuoktinių turto nepakaks, tai šie reikalavimai bus tenkinami iš asmeninio sutuoktinių turto (CK 3.113 straipsnis). Tokiu atveju solidarioji prievolė gali būti prilyginama bendrajai sutuoktinių prievolei (sudaryta šeimos interesais). Tačiau solidariosios prievolės gali būti bendromis prievolėmis, bet gali tokiomis ir nebūti. Visų pirma, reikia pažymėti, kad solidariosios sutuoktinių prievolės turi būti įtvirtintos įstatymuose (CK 3.109, 3.113, 3.114 straipsniai), kitu atveju išieškoti iš sutuoktinių kaip solidarių skolininkų negalima. Antra jei yra vedybų sutartis, nustatanti turto atskirumą, ir bendro sutuoktinių turto nėra, tai sutuoktinių solidarumas nereiškia prievolių bendrumo. Šiuo atveju solidariosios prievolės vykdymas bus nukreiptas į kiekvieno iš sutuoktinių asmeninę nuosavybę⁶⁸. Taigi pagrindinis skirtumas tarp bendrųjų ir solidariųjų prievolių yra tas, kad solidariosios prievolės priešingai nei bendrosios prievolės, nėra preziumuojamos, jos turi būti nustatytos įstatyme ir jų atsiradimas nėra siejamas su bendrąja jungtine nuosavybe, t. y. bendros sutuoktinių prievolės vykdomos iš bendro sutuoktinių turto (bendrosios jungtinės nuosavybės), tuo tarpu solidariosios prievolės gali atsirasti ir esant atskiram turto režimui (pvz., vedybų sutarčiai). Sutapti šios dvi prievolių rūšys gali tada, kai išieškoma iš bendrosios jungtinės nuosavybės, įsipareigojimams kilus iš vieno ar abiejų sutuoktinių sudarytų sandorių, būtinų išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *A. Geležiaus prekybos įmonės administratorius v. G. Geležienė ir kt.*, Nr. 3K-3-457/2008// http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=11; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *S. Jankovska v. A. Jankovskis*, bylos Nr. 3K-3-482/2008// http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

CK 3.109 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad solidarioji sutuoktinių prievolė neatsiranda, jeigu vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo ima paskolą ar perka prekių išsimokėtinai, kai tai nėra būtina bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Tokiu atveju sutuoktinis, sudaręs tokį sandorį, atsakys asmeniškai ir jam priklausančia dalimi bendrojoje jungtinėje nuosavybėje. Ar sandoris sudarytas siekiant patenkinti bendrus šeimos poreikius yra vertinamoji aplinkybė, kurią turi nustatyti teismas.

Pažymėtina, kad Rusijos Federacijos šeimos kodekso 45 straipsnio 2 dalyje., kurioje kalbama apie išieškojimą iš sutuoktinių bendro turto, minimos tik bendrosios sutuoktinių prievolės⁶⁹. O solidarioji atsakomybė taikoma tik išieškant iš asmeninio sutuoktinių turto, jei bendro turto neužtenka.

Taigi matome, kad sutuoktinių prievolių skirstymas į bendrąsias ir solidarias yra gana painus. P. Vitkevičiaus nuomone, sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės pagrindu, kai yra tik bendras turtas, kai sutuoktiniai nėra atskiro turto subjektai, solidariosios turtinės prievolės vargiai ar gali atsirasti. Atsiranda tik asmeninės skolos, kai vienas sutuoktinis asmeniškai įsiskolina, ir bendros sutuoktinių skolos, kai įsiskolinama bendros šeimos interesais⁷⁰. Mūsų nuomone, su tokia pozicija galima būtų iš dalies sutikti, nes sunku būtų įsivaizduoti, kaip turėtų būti vykdoma solidarioji prievolė, kai sutuoktiniai neturi jokio atskiro turto. Mūsų nuomone, netikslinga išskirti solidariųjų prievolių kaip atskiros sutuoktinių prievolių rūšies.

CK 3.114 straipsnis reglamentuoja sutuoktinių atsakomybės atribojimą, kai sutuoktiniai sudarę vedybų sutartį. Jeigu sutuoktiniai vedybų sutartyje numatė, kad turtas, įgytas tiek iki santuokos įregistravimo, tiek ir susituokus, yra vieno ir kito asmeninė nuosavybė, jie pagal savo prievoles atsako tik asmeniniu turto. Pagal bendras prievoles ir prievoles prisiimtas šeimos interesais sutuoktiniai tokiais atvejais atsako solidariai.

Gali kilti klausimas, ar sutuoktiniais, gerai išmanantiems išieškojimo iš bendro sutuoktinių turto taisykles, ir kilus grėsmei, kad išieškojimas pagal vieno sutuoktinio įsipareigojimus, gali būti nukreiptas į jo dalį bendrojoje nuosavybėje, o tai reiškia, kad, pavyzdžiui, kartu ir į kito sutuoktinio pajamas, sudarius poverdybinę sutartį, kuria būtų apribotas išieškojimas iš bendro sutuoktinių turto, prievolė pasikeis ar išliks tokia pati, kokia buvo ir prieš sutarties sudarymą. Mūsų nuomone, įsipareigojimų, kuriuos vienas ar abu sutuoktiniai prisiima, esant bendrai jungtinei nuosavybei, pobūdis vėliau negali pakisti vien tik dėl tos priežasties, kad sutuoktiniai nustato turtui kitokį teisinį režimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių nurodė, kad vien turto režimo (statuso) nustatymas poverdybinėje sutartyje savaime nepaneigia kreditoriaus išieškojimo teisės pagal sutuoktinių prievolę, atsiradusią iki poverdybinės sutarties sudarymo. Sutuoktinių pajamų priskyrimas asmeninėn

⁶⁹ Семейный кодекс Российской Федерации (29 12 1995 № 223-ФЗ).

⁷⁰ Vitkevičius P. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 199.

kiekvieno iš sutuoktinių nuosavybės neatima teisės kreditoriui nukreipti išieškojimą ne tik į sutuoktinio (skolininko) asmeninį turtą, bet ir į jam priklausančio bendrosios jungtinės nuosavybės teise turto dalį. Jeigu kitas sutuoktinis davė sutikimą ir prisiėmė prievolę, kurios pagrindu kreditorius vykdo išieškojimą, tai, nepakakus bendrosios jungtinės nuosavybės turto, išieškojimas gali būti nukreipiamas į kiekvieno iš sutuoktinių asmeninį turtą. Dėl to susitarimas dėl vieno iš sutuoktinių gautinų pajamų teisinio režimo neapriboja šio sutuoktinio civilinės atsakomybės pagal iki tokio susitarimo santuokos metu atsiradusias prievoles⁷¹. Kita vertus, sutuoktiniams, turintiems bendrų prievolių, nedraudžiama sudaryti poveidybinių sutarčių, kurios nors ir keičia sutuoktinių turto teisinį režimą, tačiau neapriboja sutuoktinių mokumo, neteikia pirmenybės teisės kitiems kreditoriams į skolų išieškojimą, kitaip nepanaikina ar neapriboja savo civilinės atsakomybės prieš trečiuosius asmenis⁷².

Pareiga išsiaiškinti, ar išieškojimas turi būti vykdomas iš bendro sutuoktinių turto, ar iš skolininko asmeninio turto, tenka antstoliui. Kyla klausimas, kokios teisės antstoliui yra suteiktos šią pareigą realizuoti. Šiuo klausimu yra labai svarbu paanalizuoti teismų praktiką. Atkreiptinas dėmesys, kad gana ilgą laiką (iki 2007 m.) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikėsi pozicijos, kad antstolis turi teisę pats, savarankiškai nustatyti sutuoktinio – skolininko prievolės pobūdį ir nuspręsti, ar turi būti išskiriama skolininku nurodyto sutuoktinio turto dalis, kai išieškojimas turi būti vykdomas tik iš skolininku nurodyto sutuoktinio pagal jo asmeninę prievolę⁷³. Darytina išvada, kad tokiu atveju antstolis turėjo teisę priimti patvarkymą, kuriame būtų nurodyta, kokia sutuoktinio (ar sutuoktinių) prievolė nustatyta ir iš kokio turto turi būti išieškoma. Vėliau teismas tokią savo poziciją pakeitė, nurodydamas, kad: „Prievolės vykdymas iš bendro sutuoktinių turto yra prievolės asmeniui nustatymas, todėl tokios prievolės pobūdį ir galimybę išieškoti iš bendro sutuoktinių turto nustato tik teismas. Antstolis tokios teisės neturi. Jeigu skola priteista civilinėje byloje, kurioje atsakovu dalyvavo vienas iš sutuoktinių, o kitas sutuoktinis į bylą nebuvo įtrauktas, o skola priteista dėl santuokos metu šeimos interesais sudaryto sandorio nevykdymo, tai antstolis neturi teisės priimti patvarkymo dėl skolos išieškojimo iš bendro turto. Jis turi kreiptis į teismą su pareiškimu dėl galimybės nukreipti išieškojimą į bendrą sutuoktinių turtą išaiškinimo (CPK 589, 593 straipsniai). Tokį pareiškimą teismas nagrinėja dalyvaujant suinteresuotiems asmenims: išieškotojui, skolininkui ir jo sutuoktiniui, taip pat kitiems asmenims, kuriems vykdymo veiksmai sukelia arba gali sukelti teises pasekmes (CPK 633

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje, *AB DnB NORD v. A. Glodenis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-493/2006// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32311; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁷² Ten pat.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *H. Žukovskis ir kt. v. P. Anbinderis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-423/2006// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30488; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

straipsnis)⁷⁴. Pavyzdžiui, jei skola yra priteista iš vieno sutuoktinio, tai antstolis neturi teisės priimti patvarkymą išieškoti iš kito sutuoktinio darbo užmokesčio ar areštuoti jo sąskaitas, turtą. Toks antstolio patvarkymas negali būti laikomas teisėtu. Antstolis, vadovaudamasis CPK 589 ir 593 straipsniais, reglamentuojančiais prašymų ir pareiškimų vykdymo procese nagrinėjimo tvarką, privalo kreiptis į teismą dėl prievolės pobūdžio išaiškinimo. Antstoliui pažeidus šią pareigą ir nepagrįstai išieškojus skolą iš bendro turto, atsiranda teisinis pagrindas naikinti tokį antstolio patvarkymą vieno iš sutuoktinio prašymu. Priėmęs sprendimą dėl antstolio veiksmų teisėtumo, teismas kartu turi paaiškinti prievolės pobūdį.

Teismų praktikos pavyzdžiai rodo, kad dažnai susiklosto situacija, kai išnagrinėjama byla dėl skolos priteisimo pagal vieno sutuoktinio sudarytas sutartis, vienam iš sutuoktinių nedalyvaujant. Tokiu atveju kyla klausimas, ar nebūna pažeisti antrojo sutuoktinio interesai, nes, jau išsiaiškinome, kad bendros sutuoktinių prievolės yra vykdomos iš bendro sutuoktinių turto, o jeigu pripažįstama, kad sutuoktiniams kyla solidarioji atsakomybė, neužtekus bendro turto, kreditoriaus reikalavimas gali būti patenkintas iš sutuoktinių asmeninės nuosavybės teise valdomo turto. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių išaiškino, kad: „Tuo atveju, kai civilinė atsakomybė pagal prievolės prigimtį tenka abiem sutuoktiniams kaip solidariesiems skolininkams ir prievolės vykdomos iš bendro sutuoktinių turto, tai šios prievolės išieškojimo teismo procese turi dalyvauti abu sutuoktiniai, į bylą turi būti traukiami bendraatsakoviais tie asmenys, į kurių turtą pagal prievolės prigimtį gali būti nukreiptas išieškojimas (CPK 43 straipsnio 1 dalies 1 punktas, CK 3. 109 straipsnio 1 dalis). Teismas neturi spręsti klausimo dėl neįtrauktų byloje asmenų teisių ar pareigų (CPK 266 straipsnis.), išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukelia teises pasekmes ir byloje nedalyvaujantiems asmenims (prejudiciniai faktai) (CPK 182 straipsnio 1 dalies 2 punktas)⁷⁵.

Remiantis ginčo teisenos taisyklėmis (CPK 111 straipsnio 2 dalies 2 punktas, 135 straipsnio 1 dalis), nurodyti byloje dalyvaujančius asmenis yra ieškovo, paduodančio ieškinį, pareiga. Teismas, nustatęs, kad bylos išsprendimas gali turėti įtakos ir kitų asmenų pareigoms, gali juos savo iniciatyva įtraukti į bylą dalyvauti trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų (CPK 47 straipsnis). Atsižvelgdamas į dispozityvumo principą, teismas neturi teisės traukti į procesą kito atsakovo savo iniciatyva (CPK 43 straipsnio 2 dalis). Nustatęs įstatyminių (materialų) atsakovų (sutuoktinių) bendrininkavimą, teismas turi pasiūlyti ieškovui įtraukti į procesą ir kitą sutuoktinį

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *V. Ruželė v. antstolė N. Šiugždaitė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-607/2007// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32429; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. Šimkuvienė ir kt. v. antstolis M. Petrovskis ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-149/2008// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32696; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

bendraatsakoviu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas mūsų jau aptartoje nutartyje nurodė, kad pagal teisės į tinkamą procesą principą, asmenų procesinė padėtis byloje turi atitikti jų materialųjį teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi (CPK 43 straipsnio 1 dalies 1 punktas, CK 3.109 straipsnio 1 dalis)⁷⁶. Taigi remiantis tuo, kas pasakyta, darytina išvada, kad kai sprendimu nusprendžiama dėl į procesą neįtraukto sutuoktinio teisių ir pareigų, kai sutuoktiniams pagal bendras prievolės kyla solidarioji atsakomybė ir tokio teismo sprendimo pagrindu vykdomas išieškojimas iš bendro sutuoktinių turto, toks sprendimas pagal vieno iš sutuoktinių ieškinį turėtų būti panaikintas instancine tvarka. Tačiau teismų praktika nuėjo tuo keliu, kad ne visais atvejais toks teismo sprendimas turi būti panaikintas. Jau aptarėme, kad prievolės vykdymas iš bendro sutuoktinių turto yra prievolės asmeniui nustatymas, todėl tokios prievolės pobūdį ir galimybę išieškoti iš bendro sutuoktinių turto nustato tik teismas, antstolis tokios teisės neturi. Tačiau vykdymo procese antstolis turi teisę kreiptis į teismą dėl galimybės nukreipti išieškojimą į bendrą sutuoktinių turtą išaiškinimo (CPK 589, 593 straipsniai), taip pat vykdymo proceso dalyviai turi teisę skusti antstolio veiksmus (CPK XXXI skyrius). Taigi teismas, aiškindamas sprendimo vykdymo tvarką, nagrinėdamas antstolio pareiškimą dėl galimybės išieškoti iš sutuoktinių turto ar skundą dėl antstolio veiksmų, gali nustatyti sutuoktiniams ar vienam iš jų tenkančios prievolės pobūdį, o tai reiškia ir nurodyti, iš kokio turto turi būti išieškoma. Jeigu tokioje byloje dalyvauja abu sutuoktiniai ir kiti suinteresuoti asmenys, tada laikoma, kad skolininko teisių pažeidimai, galimai padaryti jam nedalyvaujant bylos nagrinėjime pagal kreditoriaus ieškinį, pašalinti. Tokiu atveju antrasis sutuoktinis, kuris nenurodytas teismo sprendime, turi visas procesines teises ir galimybes apginti savo pažeistas teises bei įstatymų saugomus interesus⁷⁷. Tokia pozicija galėtų būti paaiškinama tuo, kad toks vykdymo proceso dalyvių interesų įgyvendinimo aiškinimas atitinka civiliniame procese galiojančius koncentracijos ir ekonomiškumo principus, nes tokiu būdu iš dalies užtikrinami byloje dalyvaujančio sutuoktinio – skolininko, tiek išieškotojo (nereikia kartoti viso bylinėjimosi nuo pat pradžių) interesai. Vis dėlto ji nėra visiškai pateisinama. Visų pirma, būtina atsižvelgti į tai, kad bylos nagrinėjimas iš esmės ir priimto sprendimo ar jo vykdymo tvarkos išaiškinimas yra skirtingi procesiniai veiksmai, atitinkamai sukeltys skirtingas pasekmes. Išnagrinėjus bylą iš esmės, priimamas teismo sprendimas, kurio pagrindu išduodamas vykdomasis raštas ir atliekami vykdymo veiksmai (CPK 586 straipsnis, 587 straipsnio 1 punktas). Tuo tarpu sprendimo išaiškinimas (CPK 278 straipsnis) ar sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimas (CPK 589 straipsnis) negali asmenims nustatyti kitokių ar papildomų teisių bei pareigų, negu buvo nustatyta

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. Šimkuvienė ir kt. v. antstolis M. Petrovskis ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-149/2008// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32696; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁷⁷ Ten pat.

teismo sprendimu, dėl kurio išaiškinimo ar dėl kurio vykdymo tvarkos išaiškinimo buvo kreiptasi, nes tai reikštų bylos, dėl kurios jau buvo priimtas teismo sprendimas „persprendimą“. Kitas aspektas yra tas, kad esant sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės teisės režimui, galioja tam tikros prezumpcijos, pvz., kad sutuoktinis sudaro sandorius kito sutuoktinio sutikimu. Tačiau ši prezumpcija gali būti nuginkijama. Tokią teisę sutuoktinis, siekiantis apginti savo ir bendrosios jungtinės nuosavybės interesus gali įgyvendinti tik dalyvaudamas bylos nagrinėjimo iš esmės procese. Toks klausimas negali būti svarstomas, kai prašoma išaiškinti teismo sprendimą ar jo vykdymo tvarką. Kadangi atsakomybės subjektų pagal prievolę nustatymas lemia, iš kokio turto bus išieškoma, tai tokie klausimai turėtų būti išspręsti teismo sprendimu. Sprendimo išaiškinimo tvarka iš esmės neturėtų būti sukurama naujų teisių ir pareigų asmenims, dėl kurių nebuvo pasisakyta teismo sprendime. Tai prieštarauja pačiai teismo sprendimo išaiškinimo esmei. Išaiškinus teismo sprendimą, kuris priimtas tik dėl vieno sutuoktinio, tačiau po išaiškinimo teises ir pareigas sprendimas sukuria ir į bylą neįtrauktam sutuoktiniui, taip nusprendžiama dėl procese nedalyvavusio asmens teisių ir pareigų. Todėl turėtų būti diskutuojama galimybė įstatymų leidėjui įtvirtinti nuostatą, pagal kurią prievolės pobūdį ir atsakomybės pagal prievolę subjektus teismas galėtų nustatyti tik sprendimu. Tokiu būdu iš esmės garantuojama, kad bus išvengiama skolininko sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų pažeidimo.

Su mūsų aptartu klausimu dėl išieškojimo iš sutuoktinio, nedalyvavusio priimant teismo sprendimą, susijusi ir kita problema. Kai skolininkas sprendimo neįvykdo savanoriškai, gali būti pradėta priverstinio vykdymo procedūra. Šios procedūros negalima pradėti, kol antstoliui nėra pateikiamas vykdomasis dokumentas. Dažniausiai antstoliui pateikiamas vykdyti vykdomasis raštas, kuriame, be kitų privalomų rekvizitų, turi būti pažodžiui nurodoma su išieškojimu susijusi rezoliucinė sprendimo dalis ir pilnas skolininko pavadinimas, asmens kodas ir adresas (CPK 648 straipsnio 1 dalies 4, 7 punktai). Tačiau vykdomajame rašte skolininku gali būti įvardytas tik vienas sutuoktinis. Ar tai reiškia, kad jis ir bus laikomas vieninteliu skolininku? Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad: „Ar abu sutuoktiniai yra skolininkai, sprendžiama ne vien iš vykdomųjų dokumentų įrašų. Jeigu vykdomajame dokumente skolininku nurodytas tik vienas iš sutuoktinių, tai nėra pakankamas pagrindas išvadai, kad tik šis sutuoktinis yra skolininkas, o kitas – ne“⁷⁸. Taigi Jeigu skolininkas yra sutuoktinis ir pagal jam tenkančią prievolę nėra akivaizdu, kad prievolė yra asmeninio pobūdžio, antstoliui kyla pareiga kreiptis į teismą dėl sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimo, t. y. kad teismas nustatytų sutuoktinio prievolės pobūdį ir atitinkamai, iš kokio turto turi būti išieškoma. Teismui

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *H. Žukovskis ir kt. v. P. Anbinderis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-423/2006// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30488; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

nusprendus, kad prievolė turi būti vykdoma iš bendro sutuoktinių turto, kyla klausimas, kaip tada turėtų elgtis antstolis, nes vykdomajame rašte skolininku įvardintas tik vienas iš sutuoktinių. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad nesant teismo sprendimo dėl antrojo sutuoktinio, vykdomasis dokumentas išieškoti iš jo asmeninio turto negali būti išduotas. Pakeisti teisingumo aktą – teismo sprendimą (*res judicata*) – antstolio patvarkymu (CPK 613, 756 straipsniai) reikštų CPK 586 straipsnio pažeidimą, t. y. vykdymo veiksmai būtų atlikti be vykdomojo dokumento. Jeigu sutuoktiniai kreditoriams atsako solidariai, išieškojimas iš asmeninio sutuoktinių turto (CK 3.113 straipsnis) yra galimas tik tuo atveju, kai dėl sutuoktinio (skolininko) yra priimtas teismo sprendimas. Tik tada yra pagrindas išduoti vykdomąjį raštą, įgalinantį antstolį išieškojimą iš asmeninio sutuoktinio turto įvykdyti teisėtai⁷⁹. Remiantis minėtu teismų praktikos išaiškinimu, galima būtų daryti išvadą, kad tais atvejais, kai skolininkų – sutuoktinių prievolė yra solidarioji, byloje turi dalyvauti abu sutuoktiniai, sprendimas turi būti priimtas dėl skolos priteisimo iš jų abiejų ir tada išduodamas vykdomasis raštas, kuriame skolininkais turėtų būti nurodomi abu sutuoktiniai. Tačiau ši išvada oponuoja jau anksčiau mūsų aptartiems teismų praktikos išaiškinimams, kad išieškoti iš bendro, o jo neužtekus – ir iš sutuoktinių asmeninio turto, galima ir tuo atveju, kai skolininkas – kitas sutuoktinis ir nedalyvavo, priimant teismo sprendimą, bet turėjo galimybes apginti savo teises, sprendžiant klausimą dėl teismo sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimo. Mūsų nuomone, turėtų būti laikomasi vieningos ir nuoseklios pozicijos, kad, kai sprendžiami klausimai dėl prievolių, kurios galėtų būti laikomos sutuoktinių bendromis (sutuoktinis paėmė paskolą, pirkto daiktus išsimokėtinai, mokėjo mokesčius už butą ir pan.), į procesą kaip bendrininkas turi būti įtraukiamas ir kitas sutuoktinis. Tokiu atveju nekyla jokių problemų dėl vėlesnio pvz., priteistos skolos išieškojimo. Sprendime būna nurodyti abu sutuoktiniai, kurie, teismui išduodant vykdomąjį raštą, jame įvardinami kaip skolininkai. Tokia nuostata ne tik būtų palengvinamas antstolio darbas, bet ir užkertamas kelias galimiems sutuoktinio, neįvardinto vykdomajame rašte kaip skolininko, teisių pažeidimams, o tuo pačiu – ir vėlesnio sprendimo ir jo pagrindu išduoto vykdomojo rašto bei antstolio atliekamų veiksmų ginčijimo teisme.

Rusijos Federacijos šeimos teisėje numatyta, kad kiekvienas sutuoktinis už savo asmeninius įsipareigojimus atsako tik savo turtu⁸⁰. Jei šio turto nepakanka, kreditorius turi teisę išskirti sutuoktinio-skolininko dalį, kuri priklausytų jam dalinant bendrą sutuoktinių nuosavybę, ir nukreipti išieškojimą į ją. Nustatant asmenines vieno sutuoktinio skolas didelę reikšmę turi įsipareigojimų pobūdžio nustatymas, t. y. koku tikslu šis įsipareigojimas atsirado, bei kokiais tikslais buvo panaudotos lėšos,

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas „Hansabankas“ v. antstolis A. Bložė*, bylos Nr. 3K-7-114/2008// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32554; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁸⁰ Семейный кодекс Российской Федерации (29 12 1995 № 223-ФЗ).

gautos pagal šį skolinį įsipareigojimą. Taigi būtina atkreipti dėmesį, kada atsirado įsipareigojimas – iki santuokos sudarymo ar jau gyvenant santuokoje. Nuo to gali priklausyti, kas bus skolininkas – kuris nors sutuoktinis ar abu. Jei įsipareigojimas atsirado iki santuokos sudarymo ar gyvenant santuokoje, ir jei buvo tenkinami tik asmeniniai vieno sutuoktinio poreikiai ar padengiamos vieno sutuoktinio skolos, tai kitas sutuoktinis už tokius įsipareigojimus neatsako nei savo asmeniniu turtu, nei savo dalimi bendroje nuosavybėje.

Išieškojimo atveju reikia atkreipti dėmesį į apribojimus, taikomus išieškojimui iš bendros sutuoktinių nuosavybės, nustatytu Rusijos Federacijos CK 255 straipsnyje.⁸¹ Išieškojimas iš bendra sutuoktinių nuosavybe esančio turto vykdomas tik tuo atveju, kai kreditoriaus reikalavimams įvykdyti nepakanka skolininko asmeninio turto. Jei turto dalies išskirti nėra galimybės arba jei tam prieštarauja kitas sutuoktinis, jis turi teisę išpirkti sutuoktinio - skolininko turto dalį už rinkos kainą. Lėšos, gautos pardavus sutuoktinio-skolininko turto dalį, skiriamos skolai gražinti. Išimtimi laikomi atvejai, numatyti Rusijos Federacijos šeimos kodekso 45 straipsnio 2 dalies 2 punkte.⁸² Išieškojimas gali būti nukreiptas į bendrą sutuoktinių turtą arba į jo dalį, jei teismo sprendimu nustatoma, kad bendras sutuoktinių turtas buvo įgytas ar padidintas lėšomis, vieno sutuoktinio įgytomis nusikalstamu būdu. Jei bendras sutuoktinių turtas buvo įgytas ar padidintas lėšomis, kurias vienas iš sutuoktinių įgijo nusikalstamu keliu, išieškojimas nukreipiamas į bendrą turtą nusikaltimo padarytai žalai atlyginti. Išieškojimo objektu tokiu atveju tampa sutuoktinio, įvykdžiusio nusikaltimą, turtas: daiktai, įgyti naudojant nusikalstamu būdu įgytas lėšas, ir pinigai, priklausantys sutuoktiniams bendros nuosavybės teise. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje ilgą laiką nebuvo bylų, kai iš bendrosios jungtinės nuosavybės išieškoma nusikaltimu padaryta žala (CK 666 straipsnio 2 dalis). Jų atsiradus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pradėjo formuoti praktiką dėl sutuoktinių lygių dalių principo nesilaikymo, remiantis vieno iš sutuoktinių nusikalstamu būdu gautų lėšų bendrajai jungtinei nuosavybei įgyti faktu. Jeigu kaip sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė yra įgyjamas turtas už nusikalstamu būdu gautas lėšas, teismas gali nesilaikyti lygių dalių principo, įtvirtinto CK 3. 117 straipsnyje.⁸³ Tačiau, kad būtų išieškoma iš turto, įgyto už nusikalstamu būdu gautas lėšas, turi būti nustatytas tam tikras faktas, t.y. byloje turi būti iširta, ar nusikalstamu būdu gautos lėšos buvo panaudotos įsigyti turtui, iš kurio prašoma išieškoti. Tik nustačius šį faktą gali būti išieškoma iš turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė ir kuris skolininko įgytas iš nusikalstamu būdu gautų lėšų, nepaisant to, kad pats žalos padarymas yra asmeninė

⁸¹ Гражданский кодекс РФ (ГК РФ) от 30.11.1994 N 51-ФЗ - Часть 1.

⁸² Семейный кодекс Российской Федерации (29 12 1995 № 223-ФЗ).

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Tristar business L.L.C. v. N.Narmontienė*, Nr. 3K-3-353/2005// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28811; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

skolininko prievolė⁸⁴. Jeigu teismo nuosprendyje nenurodyta, kad skolininko konkretus turtas yra įgytas už nusikalstamu būdu gautas lėšas kaip bendroji jungtinė nuosavybė, tai šis faktas gali būti nustatomas civilinio proceso tvarka⁸⁵.

Atskirais įstatymo numatytais atvejais, turtas iš sutuoktinio gali būti neatlygintinai paimamas (konfiskuojamas) teismo sprendimu, taikant sankcijas už įvykdytą nusikaltimą ar nusikalstamą veiką (Rusijos Federacijos CK 243 straipsnis⁸⁶). Teismo nuosprendyje ar jo sprendime nurodoma, koks turtas turi būti konfiskuotas: asmeninė sutuoktinio nuosavybė, jo turto dalis bendroje nuosavybėje ar abu. Skirtingai nuo išieškojimo, konfiskacijos atveju neskiriama, kokių būdu turtas ir piniginės lėšos buvo įgyti, taip pat nekreipama dėmesio į konfiskuojamo turto vertės ir nusikaltimu padarytos žalos santykį.

Išieškojimas į bendrą sutuoktinių nuosavybę gali būti nukreipiamas pagal bendrus sutuoktinių įsipareigojimus. Bendriems įsipareigojimams priskiriami skoliniai įsipareigojimai, vieno ar abiejų sutuoktinių prisiimti šeimos poreikiams tenkinti. Tokiu atveju išieškojimas pirmiausia turi būti nukreipiamas į bendrą sutuoktinių nuosavybę, o jei jos nepakanka, sutuoktiniai bendrai atsako kiekvienas savo asmeniniu turto. Taigi kreditorius, nepakankant bendros nuosavybės skolai padengti turi teisę reikalauti nukreipti išieškojimą į vieno iš sutuoktinių turtą, o jei ir to nepakanka – gali išieškoti skolą ir iš kito sutuoktinio nuosavybės. Taigi iš esmės minėtos Rusijos Federacijos civilinio kodekso nuostatos reiškia, kad galima sutuoktinių solidarioji atsakomybė. Tokia, kaip jau minėjome, galima ir pagal Lietuvoje galiojantį teisinį reglamentavimą.

Sudarant, keičiant ar nutraukiant vedybinę sutartį gali pasikeisti sutuoktinio - skolininko turtinė padėtis, tai gali turėti įtakos sutuoktinio įsipareigojimų vykdymui. Todėl sutuoktinis-skolininkas privalo informuoti savo kreditorius apie vedybinės sutarties sudarymą, pakeitimus joje ar jos nutraukimą (Rusijos Federacijos Šeimos kodekso 46 straipsnio 1 punktas.⁸⁷). Jei sutuoktinis - skolininkas neinformuoja kreditoriaus apie minėtų veiksmų atlikimą, savo įsipareigojimus jis privalo įvykdyti, neatsižvelgiant į vedybinės sutarties nuostatas. Vedybinės sutarties sudarymo ar pakeitimo atveju sutuoktinio-skolininko kreditorius turi teisę reikalauti su skolos grąžinimu susijusių garantijų. Tai gali būti trečiųjų asmenų laidavimas, užstatas ir pan. Nutraukiant sutartį, kreditorius turi teisę reikalauti išankstinio skolos grąžinimo. Jeigu kreditorius ir sutuoktinis-skolininkas nesutaria, ginčas sprendžiamas teismo keliu.

⁸⁴ Adomavičiūtė G. Išieškojimo iš bendrosios nuosavybės ypatumai// Juristas, Nr. 10, 2008. P. 34.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Tristar business L.L.C. v. N.Narmontienė*, Nr. 3K-3-353/2005// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28811; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁸⁶ Гражданский кодекс РФ (ГК РФ) от 30.11.1994 N 51-ФЗ - Часть 1.

⁸⁷ Семейный кодекс Российской Федерации (29 12 1995 № 223-ФЗ).

Priklausomai nuo to, koks nuosavybės teisinis režimas pasirenkamas - įstatymu nustatytas ar sutartinis – skiriasi sutuoktinių atsakomybė pagal prievolės Vokietijos teisėje⁸⁸. Jeigu sutuoktiniai pasirenka įstatyminį turto teisinį režimą, tai sudarius santuoką, sutuoktinių turtas atskirai įgytas tiek iki santuokos, tiek santuokos metu, netampa bendru turtu (bendraja nuosavybe)⁸⁹. Materiali nauda (daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai ir pan.), kurią sutuoktiniai gauna santuokos metu, paskirstoma sutuoktiniams po lygiai, santuokai iširus, taip pat mirus vienam iš sutuoktinių. Taigi esant tokiam sutuoktinių turto režimui, kiekvienas sutuoktinis disponuoja jam priklausančiu turtu savarankiškai, išskyrus tam tikras Vokietijos civiliniame kodekse numatytas išimtis (BGB § 1365 - 1369⁹⁰). Taigi ir skolininko (vieno iš sutuoktinių) asmeninės prievolės gali būti tenkinamos (išieškomos) tik iš asmeninės kiekvienos sutuoktinio nuosavybės. Sutuoktiniams suteikiama teisė tarpusavio turtinius teisinius santykius sureguliuoti patiems, sudarius vedybų sutartį⁹¹. Sutuoktiniai vedybų sutartyje gali numatyti, kad turtas, įgytas tiek iki santuokos sudarymo, tiek ir įgytas santuokoje yra jų bendra jungtinė nuosavybė (*Gesamtgut*)⁹². Tokiu atveju sutuoktiniai neturi teisės laisvai disponuoti jam priklausančia turto dalimi ir negali reikalauti, kad turtas būtų padalintas, t.y. kad būtų išskirtos sutuoktinių dalys bendrame turte. Pažymėtina, kad išskiriamas turtas, kuris sutuoktiniams priklauso asmenine teise, bet juo gali būti tik toks turtas, kuris negali būti sandorio objektu, taip pat neatsiejamai susijęs su sutuoktinio asmeniu, pvz., paveldėtas turtas. Sudarydami vedybų sutartį, sutuoktiniai turi nuspręsti, ar turtas, kuris taps bendraja jungtine nuosavybe bus valdomas vieno iš sutuoktinių ar abiejų sutuoktinių bendrai. Jeigu tokios nuostatos vedybų sutartyje nėra, tokiu atveju sutuoktiniai turtą valdo bendrai. Sutuoktinis, kuriam suteikiama teisė valdyti visą bendrą turtą, gali laisvai disponuoti turtą sudarančiais daiktais, taip pat spręsti kylančius ginčus dėl turto savo vardu, „valdančiojo“ sutuoktinio atlikti veiksmai kito sutuoktinio asmeniškai neįpareigoja. Tačiau kito sutuoktinio sutikimas būtinas, kai tam tikri teisiškai reikšmingi veiksmai atliekami su visu sutuoktinių turtu, kitu atveju „valdančiojo“ sutuoktinio prisiimti įsipareigojimai negalės būti vykdomi. Minėta taisyklė taikytina ir disponavimui žemės sklypu, laivu ar laivų statykla. Sutuoktinis, kuriam suteikiama teisė disponuoti turtu, privalo apie atliekamus valdymo veiksmus informuoti kitą sutuoktinį, taip pat atlyginti turto vertės sumažėjimą, atsiradusį dėl netinkamo valdymo arba tuo atveju, kai buvo sudarytas sandoris, kuriam sudaryti reikėjo kito sutuoktinio leidimo. Patenkinti skolinius įsipareigojimus iš bendrosios jungtinės nuosavybės turto

⁸⁸ <http://dejure.org/gesetze/BGB>; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

⁸⁹ <http://dejure.org/gesetze/BGB/1363.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25;

⁹⁰ <http://dejure.org/gesetze/BGB/1365.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25; <http://dejure.org/gesetze/BGB/1365.html>;

prisijungimo laikas: 2009-04-25; <http://dejure.org/gesetze/BGB/1366.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25;

<http://dejure.org/gesetze/BGB/1367.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25; <http://dejure.org/gesetze/BGB/1368.html>;

prisijungimo laikas: 2009-04-25; <http://dejure.org/gesetze/BGB/1369.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25;

⁹¹ <http://dejure.org/gesetze/BGB/1408.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25;

⁹² <http://dejure.org/gesetze/BGB/1416.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25;

gali reikalauti tiek sutuoktinio, kuriam suteikta teisė turtą valdyti, tiek ir kito sutuoktinio skolininkai. Skolos, atsiradusios dėl kito, ne valdančiojo turtą sutuoktinio veiksmų, bus laikomos bendromis. Bendra atsakomybė išnyksta, pasibaigus bendrajai jungtinei nuosavybei. Bendra sutuoktinių atsakomybė kyla taip pat iš tokių sutuoktinių sudarytų sandorių, kuriuos sudaro sutuoktinis, valdantis turtą, taip pat kai jis tokį sandorį patvirtina arba kai sandoris galioja ir be sutuoktinio sutikimo. Asmenine sutuoktinio prievole bus laikoma tokia, kuri atsirado iš neteisėtos vieno sutuoktinio veikos arba dėl baudžiamojo proceso vykdymo vieno iš sutuoktinių atžvilgiu, taip pat tokios, kurios atsiranda iš teisinių santykių, susiklosčiusių sutuoktiniams valdant jiems priklausantį asmeninį turtą, taip pat išlaidos, kurios atsiranda, sprendžiant ginčus dėl anksčiau aptartų prievolių. Sprendžiant ginčus, inicijuotus sutuoktinio, neturinčio valdymo teisės, su trečiaisiais asmenimis, susidariusios išlaidos priskiriamos to sutuoktiniui asmeninei prievolei, išskyrus, jei priimamas sprendimas dėl bendrosios jungtinės nuosavybės, teisinis ginčas yra asmeninis arba liečia bendrus sutuoktinių įsipareigojimus. Sutuoktinis, kuriam nesuteikiama teisė valdyti turtą, gali pareikšti ieškinį dėl bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo, jeigu sutuoktinis, valdantis turtą, tokiu mastu sumažino bendrąją jungtinę nuosavybę, kad gali kilti pavojus, jog vėliau kitas sutuoktinis negalės gauti jam priklausančios dalies.

Sutuoktiniai vedybų sutartyje gali numatyti, kad turtas bus valdomas abiejų sutuoktinių bendru sutarimu⁹³. Tokiu atveju vienam sutuoktiniui sudarant sandorius, būtinas kito sutuoktinio sutikimas, išskyrus įsakmiai Vokietijos civiliniame kodekse numatytus atvejus⁹⁴, kada kito sutuoktinio sutikimas nereikalingas. Sutuoktinių skolininkai gali reikalauti prievolių įvykdymo iš bendro sutuoktinių turto. Tokiu atveju skolininkų prievolės laikomos bendromis.

Taip pat Vokietijos teisėje išskiriama dar viena sutuoktinių bendrosios nuosavybės rūšis - tęstinė bendroji nuosavybė, kuri atsiranda po vieno sutuoktinio mirties, kitam sutuoktiniui su paveldėtojais sudarius susitarimą, kad bendrosios jungtinės nuosavybės teisiniai santykiai bus tęsiami⁹⁵.

Nors sutuoktinių dalys bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nenustatytos, galima išieškoti iš bendro turto. Tokiu atveju kreditorius turi turėti reikalavimo teisę sutuoktiniui, kuris valdo bendrąją jungtinę nuosavybę (kai yra sutuoktinių susitarimas dėl vieno sutuoktinio teisės disponuoti turtu) arba bendru sutarimu valdantiems sutuoktiniams (kai yra sutuoktinių susitarimas, kad sutuoktinių turtas valdomas bendru sutarimu). Išieškojimas iš tęstinės bendrosios nuosavybės galimas, kai kreditorius turi galiojančią reikalavimo teisę pergyvenusiam sutuoktiniui⁹⁶.

⁹³ <http://dejure.org/gesetze/BGB/1450.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25;

⁹⁴ <http://dejure.org/gesetze/BGB/1455.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25;

⁹⁵ <http://dejure.org/gesetze/BGB/1416.html>; prisijungimo laikas: 2009-04-25;

⁹⁶ Hans-Joachim Museliak. Grundkurs ZPO. 7. Auflage. Verlag C.H.Beck München 2004. P.49.

Apibendrinami turime pažymėti, kad prievolės pobūdis turi svarbią reikšmę, nustatant, kas yra atsakomybės subjektai pagal prievolę ir atitinkamai – iš kokio sutuoktinių turto bus išieškoma (iš bendro sutuoktinių turto (CK 3.109 straipsnis), asmeninio sutuoktinio turto, o jo nepakankant iš bendro turto sutuoktinio dalies (CK 3.112 straipsnis), iš asmeninio sutuoktinių turto, kada abu sutuoktiniai yra solidarūs skolininkai, o bendro sutuoktinių turto kai nepakanka visiškai patenkinti kreditoriaus reikalavimus (CK 3.113 straipsnis)). Remiantis šiuo metu galiojančiu teisiniu reglamentavimu, darytina išvada, kad sutuoktinių prievolės gali būti trejopos: 1) asmeninės; 2) bendrosios; 3) solidariosios. Vis dėlto paskutiniųjų dviejų prievolių rūšių atskyrimas gana painus, jos gali sutapti (kai sutuoktiniai gyvena bendrosios jungtinės nuosavybės teisiniame režime, turi atskiro turto ir sudaro sandorius, būtinus išlaikyti šeimos ūkį, užtikrinti vaikų auklėjimą ir švietimą), tačiau gali ir nesutapti (kai sutuoktiniai bus sudarę vedybų sutartį ir neturės bendro turto, tada pagal šeimos interesais prisiimtas prievolės atsakys solidariai, bet tai nebus bendros prievolės). Šiuo metu teismų praktikoje vyrauja nuostata, kad išieškoti galima solidariai iš sutuoktinių turto, nors vienas sutuoktinis ir neįvardintas vykdomajame dokumente, jeigu antstolis kreipėsi dėl teismo sprendimo ar jo vykdymo tvarkos išaiškinimo ir kitas sutuoktinis dalyvavo, atliekant šiuos procesinius veiksmus. Tokia praktika kritikuotina tuo aspektu, kad, mūsų nuomone, tik teismo sprendimu gali būti nustatomos materialinių teisinių santykių dalyvių teisės ir pareigos, teismo sprendimo išaiškinimo ar jo vykdymo tvarkos išaiškinimo instituto paskirtis kita. Be to, išieškoti iš sutuoktinių kaip solidariųjų skolininkų galima tik tada, kai jie abu įvardinti vykdomajame dokumente. Dėl šių priežasčių siūlytina įtvirtinti CPK nuostatą, kuri numatytų, kad teismui nagrinėjant bylą, kurioje ieškinys pareikštas tik vienam sutuoktiniui, tačiau pagal prievolės pobūdį atsakomybė tenka abiem sutuoktiniams, teismas turėtų pasiūlyti ieškoviui atsakovu įtraukti į bylą ir kitą sutuoktinį. Tokiu būdu būtų užkertamas kelias skolininko sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų pažeidimui, užtikrinama nuosekli vykdymo proceso eiga, įgyvendinami proceso ekonomiškumo ir koncentracijos principai, išvengiama vėlesnio bylinėjimosi teisme, apskundus antstolio veiksmus.

2.2 Skolininko turto dalies bendrojoje nuosavybėje nustatymas

Siekiant išieškoti iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto, antstoliui tenka pareiga ne tik nustatyti prievolės pobūdį (kai išieškoma iš sutuoktinių bendro turto), bet tam tikrais įstatyme numatytais atvejais ir atlikti procesinius veiksmus, susijusius su bendrosios dalinės ar jungtinės nuosavybės padalijimu.

Visų pirma, būtina atkreipti dėmesį į labai svarbią išieškojimo nukreipimo į skolininko turtą taisyklę. Jeigu kalbėsime apie skolininko asmenines prievoles, tai nukreipiant išieškojimą į skolininko (fizinio ar juridinio) turtą, kuris yra bendras su kitais asmenimis (bendra nuosavybė), vadovujamasi CPK 664 ir 665 straipsniuose nustatytu išieškojimo nukreipimo į skolininko turtą eiliškumu. Tik tais atvejais, kai neužtenka skolininko asmeninio turto, išieškojimas nukreipiamas į jo dalį bendrojoje nuosavybėje.⁹⁷

CK 4.80 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad bendraturčio kreditoriai turi teisę reikalauti atidalyti skolininko dalį, kad būtų galima iš jos išieškoti. Iš esmės tokia pati nuostata įtvirtinta ir Rusijos Federacijos CK 255 straipsnyje⁹⁸, pagal kurį tuo atveju, jei skolininko turto nepakanka kreditoriaus reikalavimams įvykdyti, bendros dalinės ar bendros jungtinės nuosavybės dalyvio kreditorius turi teisę reikalauti išskirti skolininko dalį iš bendrosios nuosavybės ir nukreipti išieškojimą į ją. Pažymėtina, kad antstolis privalo konstatuoti, jog kito skolininko turto nėra ar jo neužtenka, kad būtų patenkinti kreditorių reikalavimai, o tada priimti patvarkymą išieškoti iš skolininko turto, bendro su kitais asmenimis.

Nukreipus išieškojimą į bendrąją nuosavybę, pirmiausiai reikia nustatyti skolininko dalį šiame turte. Skolininko turto dalies bendrame turte nustatyti nereikia, kai ji jau yra nustatyta įstatymo, bendraturčių susitarimu ar teismo sprendimu⁹⁹. Bendrojoje dalinėje nuosavybėje kiekvieno savininko turto dalys paprastai yra nustatytos. Todėl dažniausiai skolininko turto dalį tenka nustatyti bendrojoje jungtinėje nuosavybėje.

Jeigu skolininkui priklausanti turto, kuris bendras su kitais asmenimis, dalis nenustatyta, antstolis aprašo ir areštuoja bendrąjį turtą ir pasiūlo išieškotojui, o reikiamais atvejais ir bendrosios nuosavybės dalyviams, kreiptis su prašymu į teismą dėl skolininko turto dalies, esančios bendra su kitais asmenimis nuosavybe, nustatymo (CPK 667 straipsnis). Jei per antstolio nustatytą terminą toks prašymas nepateikiamas, antstolis išieškojimą iš to turto nutraukia. Pakartotinai nukreipti išieškojimą į šį turtą pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus galima ne anksčiau kaip praėjus vieneriems metams po išieškojimo iš šio turto nutraukimo dienos. Pažymėtina, kad 1964 m. CPK buvo numatyta, kad jeigu skolininko dalis bendrojoje nuosavybėje nenustatyta, teismo antstolis areštuoja visas lėšas, vertybinius popierius ir pasiūlo išieškotojui, o reikiamais atvejais – ir skolininkui per dešimt dienų pareikšti ieškinį teisme, kad būtų nustatyta skolininkui priklausanti dalis. Jei teismo antstolio nustatytu terminu tokie ieškininiai pareiškimai nepaduoti, skolininko dalį pagal teismo antstolio pareiškimą

⁹⁷ Kalverš. R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulužė, 2002. P. 55.

⁹⁸ Гражданский кодекс РФ (ГК РФ) от 30.11.1994 N 51-ФЗ - Часть 1.

⁹⁹ Kalverš. R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulužė, 2002. P. 55.

nutartimi nustatydamas teismas, pranešęs išieškotojui, skolininkui ir kitiems bendrosios nuosavybės dalyviams¹⁰⁰. Lygindami minėtas CPK nuostatas, galime daryti keletą išvadų. Pirma, naujajame CPK įtvirtintas liberalesnis reglamentavimas dėl skolininko dalies bendrame turte nustatymo. Teismui šiuo atveju nelieka prerogatyvos nutartimi nustatyti skolininko dalį bendrame turte, kai į teismą nėra viena iš vykdymo proceso šalių, taip pat kiti bendrosios nuosavybės teisės dalyviai nesikreipia. Antra, 1964 m. CPK numatė supaprastintą teismo antstolių pareiškimų dėl skolininko dalies bendrojoje nuosavybėje nustatymo nagrinėjimo tvarką – šiuos pareiškimus teismas turėjo išnagrinėti per 3 dienas nuo jų pateikimo, be to, teismo antstolis buvo atleistas nuo žyminio mokesčio mokėjimo¹⁰¹. Taigi vykdymo proceso šalys buvo nesuinteresuotos kreiptis su ieškiniu į teismą savo iniciatyva. Žinoma, antstolis taip pat nebuvo įpareigotas kreiptis į teismą, o galėjo savarankiškai nuspręsti dėl ieškinio teismui pateikimo. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad antstolis yra suinteresuotas kuo greitesniu ir efektyvesniu vykdymo dokumento įvykdymu, 1964 m. CPK jam suteikta teisė, mūsų nuomone, turėjo teigiamą įtaką išieškojimo procesui.

Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. rugsėjo 9 d. konsultacijoje išaiškino, kad CPK 667 str. 1 d. pagrindu teismui teikiamas prašymas žyminiu mokesčiu neapmokestinamas, išskyrus, jei teisme pareiškiamas ieškinys dėl civilinės teisės, jei jis yra susijęs su turto, iš kurio išieškoma, priklausymu¹⁰². Naujojo reglamentavimo trūkumu galima būti laikyti tai, kad antstolis gali savarankiškai nustatyti, per kokį terminą turi būti kreipiamasi su pareiškimu nustatyti dalį bendrame turte į teismą.

Areštavus bendrą turtą priverstinai išieškoti, parduodant bendro daikto dalį iš varžytynių, galima tada, kai bus nustatyta skolininko, t. y. bendraturčio dalis, įeinanti į bendrą turtą, nes kitas bendraturtis, nesvarbu, tai sutuoktinis ar kitas asmuo, neatsako už asmenines skolininko prievolės¹⁰³.

Turime pažymėti, kad kalbant apie skolininko turto dalies bendrame turte individualizavimą, susiduriame su problema, kokią skolininko turto dalį – idealią ar realią, o galbūt jas abi tenka nustatyti, kad galima būtų konstatuoti, jog skolininko dalis yra nustatyta ir iš jos jau galima vykdyti išieškojimą. Minėtos problemos sprendimas nėra savitiksliis. Jeigu kalbėsime tik apie idealiosios dalies bendrame turte nustatymą, tai turėsime omenyje teisės į daiktą dalis, kurios gali būti išreikštos trupmenomis arba procentais. Tuo tarpu realios dalies bendrame turte nustatymas reikš, kad skolininko nuosavybei

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normų taikymas teismų praktikoje (1991 05 – 2000 02). – Vilnius: Mokslas ir technika, 2000. P. 297.

¹⁰¹ Kalverš. R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulužė, 2002. P. 57.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 9 d. konsultacija Nr. A3-87//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26467; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje *K. Rakauskas v. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo*, Nr. 3K-3-140/2003// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=8443; prisijungimo laikas: 2008-12-12.

priskiriamas konkretus daiktas ar daikto dalis. Kyla klausimas, ar realizuojant asmens turtą vykdymo procese, iš varžytynių gali būti parduodamas ne tik konkretus daiktas, bet ir teisė į tam tikrą turto dalį.

Iki 2006 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikėsi pozicijos, kad bendraturčio dalies bendrame turte nustatymas reiškia ne tik dalies nustatymą nuosavybės teisėje (idealiąją dalį) (pavyzdžiui, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, ir pan.), bet ir aiškiai apibrėžtos, jo idealiąją dalį atitinkančios realios dalies turte nustatymą, o tai reišė būtinybę suformuoti ir individualiai apibrėžti daikto dalį, kuria būtų galima savarankiškai naudoti ir kuri galėtų būti savarankiškas civilinės apyvartos objektas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių išaiškino, kad: „<...> į bendrąją nuosavybę įeinančių dalių nustatymas reiškia teisės idealiosios dalies ir daikto realiosios dalies, kuri turi atitikti idealiąją dalį, nustatymą. Visą bendraturčio dalį, t.y. ne tik idealiąją, bet ir realiąją dalį, galima nustatyti paties bendraturčio reikalavimu, kai jis siekia vienas, be kito bendraturčio sutikimo tvarkyti jam tenkančio bendro daikto dalis pasibaigus bendrosios jungtinės nuosavybės teisiniamis santykiams arba iš bendraturčio turto išieškojus pagal asmeninę jo prievolę, kad būtų patenkinti kreditorių reikalavimai, jei kito jo turimo turto neužtenka. <...> Toks nustatymas privalomas prieš parduodant skolininko turtą iš varžytynių, nes negalima parduoti nenustatytos ir neapibrėžtos daikto dalies, kitaip būtų pažeistos bendraturčio ir kitų asmenų teisės ir teisėti interesai“¹⁰⁴. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo pasirinktą poziciją grindė tuo, kad vykdymo procese, išieškant iš skolininko turto, bendro su kitais asmenimis, būtina atsižvelgti ne tik į vykdymo proceso šalių, bet ir bendraturčių ir kitų suinteresuotų asmenų interesus, kuriuos geriausiai atitinka tiek skolininko idealiosios, tiek realiosios dalies bendrame turte nustatymas.

Vis dėlto teismų praktikos analizė leidžia mums daryti išvadą, kad šiuo metu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija jau nėra tokia griežta. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vienoje iš savo nutarčių, priimtų 2006 m., nagrinėdamas turto dalies iš varžytynių pardavimo teisėtumo klausimą, nurodė, kad: „Kasacinio teismo teisėjų kolegija sprendžia, kad neizoliuotų kambarių buto dalies kaip atskiro daikto negalima parduoti, jeigu toks butas neperplanuotas ir nesukurtas atskiras izoliuotas kambarys. Pagal CK 4.81 straipsnio 1 dalį namo, buto ar kito nekilnojamojo daikto bendraturčiai turi teisę tarpusavio susitarimu nustatyti tvarką, pagal kurią bus naudojamos atskiromis izoliuotomis to namo, buto patalpomis, atsižvelgiant į jų dalį, turimą bendrosios dalinės nuosavybės teise. Ieškovei priklausančiame bute nėra atskiros izoliuotos patalpos, todėl pirkimo–pardavimo sutarties dalyku (varžytynių dalyku) nagrinėjamoje byloje galėjo būti tik 1/2 dalis nuosavybės teisės į ginčo butą (CK

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje *K.Rakauskas v. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo*, Nr. 3K-3-140/2003// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=8443; prisijungimo laikas: 2008-12-12.

1.112 straipsnis, 6.306 straipsnio 1 dalis)¹⁰⁵. Taigi minėtoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas netiesiogiai pripažino, kad vykdymo procese varžytynių dalyku gali būti ir nuosavybės teisės dalis, o ne konkretus turtas ar turto dalis.

Aiškiau savo nuomonę nagrinėjamu klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išreiškė vienoje iš 2007 m. priimtų nutarčių, kurioje nurodė, kad išieškojimas galimas esant nustatytai tiek idealiajai, tiek realiajai daliai, nes CPK normos neįpareigoja būtinai nustatyti realiosios skolininkui priklausančio turto bendroje nuosavybėje dalies¹⁰⁶. Tačiau šios dalys turi būti nustatytos taip, kad išieškoti būtų įmanoma, kitaip nebus galima įvykdyti teismo sprendimo.

Mūsų nuomone, anksčiau teismų praktikoje įtvirtinta taisyklė, kad iš varžytynių gali būti parduodama bendrosios nuosavybės dalis, kuri yra tiek ideali, tiek reali, geriau užtikrina tiek bendraturčių ir kitų asmenų interesus. Visų pirma, gali susiklostyti tokia situacija, kai asmeniui, įgijusiam per varžytynes tik nuosavybės teisės dalį, nebus aišku, kokia konkrečiai turto dalimi ir kaip jis galės naudotis. CK pasakyta, kad bendroji dalinė nuosavybė valdoma bendraturčių bendru sutarimu, o jiems nesusitarus – galima kreiptis į teismą. Taigi asmuo, įsigijęs tik bendrosios nuosavybės teisės dalį ir nežinodamas, koks konkretus turtas jam priskirtas, nepavykus geranoriškai susitarti su kitais bendrosios dalinės nuosavybės teisės dalyviais, gali būti priverstas pradėti ilgas teismines procedūras. Tuo tarpu bendrosios nuosavybės teisės idealiosios ir realiosios dalių nustatymas užkerta kelią tolimesniems ginčams dėl skolininkui realiai priklausančios turto dalies. Kita vertus, dažnai bendrosios dalinės nuosavybės teisės dalyvių dalys būna nustatytos ir įregistruotos viešajame registre, todėl atvejai, kada vykdymo procese vykdymo proceso šalys ar kiti suinteresuoti asmenys turi kreiptis į teismą su prašymu nustatyti skolininko turtą bendrame turte, nėra labai dažni.

Tam tikrų ypatumų turi skolininko dalies nustatymas bendrojoje jungtinėje nuosavybėje. Siekiant išvengti atvejų, kai areštavus ne visą skolininkui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančią turtą vėliau jo nepakanka išieškojimui padengti, teismas, nustatydamas dalį turto, kuris priklauso skolininkui bendrosios jungtinės nuosavybės teise, turi neapsiriboti vien dalies nustatymu areštuotame turte, o išsiaiškinti, kokio dydžio turtas priklauso sutuoktiniams, kad nustačius skolininkui priklausančią dalį šiame turte ir turtą realizavus ar jį perdavus išieškotojui, būtų galima padengti išieškotiną sumą ir vykdymo išlaidas¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje *R. Tribendis v. antstolė Daiva Milevičienė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-448/2006// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30110; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *L. B. W. Behrens v. A. Donėla ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-542/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32225; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

¹⁰⁷ Kalverš. R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulužė, 2002. P. 56.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių išaiškino, kad byloje dėl skolininko dalies bendrame turte nustatymo teismas, dalyvaujant suinteresuotais asmenims sutuoktiniams (CPK 443 straipsnio 3 dalis), turi teisę motyvuose pripažinti, ar turtas priklauso bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise, ir po to teismo nutarties rezoliucijoje spręsti dėl pareikšto reikalavimo nustatyti skolininko dalį bendrame turte pagrįstumo. Pagal CPK 279 straipsnio 4 dalį nutarčiai įsiteisėjus, byloje dalyvavę asmenys nebegali ginčyti kitoje byloje teismo nustatytų teisinių santykių ir faktų, nustatyti faktai yra prejudiciniai (CPK 182 str. 2 p.)¹⁰⁸.

Nustatydamas skolininko dalį bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje, teismas turi atsižvelgti į visą sutuoktinių turtą nepriklausomai nuo to, ar pagal įstatymą į šį turtą išieškojimas gali būti nukreipiamas, ar ne, tačiau areštuotas gali būti paliktas tik tas turtas, iš kurio įstatymas leidžia išieškoti¹⁰⁹. Turtas, iš kurio negalima išieškoti, paprastai skiriamas neturinčiam kreditorinių įsiskolinimų sutuoktiniui. Teismo nutartyje, priimtoje priskiriant skolininkui turto dalį, turi būti nurodoma skolininkui priskirto turto pavadinimas, kodas (jei turtas registruotas viešajame registre), buvimo vieta, nekilnojamojo turto objektų plotas, priskirtinų patalpų inventorizaciniai indeksai, kiti turtą identifikuojantys duomenys. Skolininko dalis bendrojoje jungtinėje nuosavybėje turi būti nustatoma tokiu būdu, kad nebūtų pažeisti tiek išieškotojo, skolininko, tiek kito asmens (sutuoktinio), kuris neturi pareigos atsakyti, interesai, jeigu toks dalies nustatymas galimas, atsižvelgiant į sutuoktinių visą turimą turtą.

Skolininko sutuoktinis ar kiti bendrasavininkiai gali apskųsti antstolio, areštavusio turtą, veiksmus arba pareikšti ieškinį dėl nuosavybės teisių bendrame su skolininku turte gynimo ir arešto turtui panaikinimo¹¹⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad, esant solidariajai sutuoktinių prievolei, išieškoma iš bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės, todėl sutuoktinių kaip solidarių skolininkų, dalys bendrojoje jungtinėje nuosavybėje pagal CPK 667 straipsnį nenustatinėjamos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių išaiškino, kad: „<...> Kai išieškojimas vykdomas iš sutuoktinių bendro turto, tai skolininkui priklausančios turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, dalies nustatymo procedūros (CPK 667 straipsnis) nereikia atlikti. Tačiau tais atvejais, kai išieškojimas pagal skolininko prievolę turi būti vykdomas nukreipiant išieškojimą į jo asmeninį turtą, tai būtina nustatyti

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *O. Kozlovskaja ir kt. v. A. Krivopusk ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-453/2008//

http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32696; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

¹⁰⁹ Kalverš. R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulužė, 2002. P. 56.

¹¹⁰ Ten pat.

skolininko turto dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje CPK 667 straipsnyje nustatyta tvarka¹¹¹. Išieškojimas į nustatytą skolininko turto dalį gali būti nukreipiamas, įsiteisėjus teismo nutarčiai. Teismas, nustatęs skolininkui priklausančio turto dalį, taip pat turi panaikinti areštą tai turto daliai, kuri skolininkui nepriklauso. Kaip jau minėjome, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi nuomonės, kad kol skolininko dalis bendrame jo ir kitų asmenų turte nenustatyta, jo realizuoti negalima.

Nustatęs skolininko dalį bendrame turte, kuriuo yra nekilnojamas daiktas, teismas turi vadovautis CPK 667 str. 2 d. ir nustatyti naudojimosi skolininkui priklausančia nekilnojamojo daikto dalimi tvarką. Šių proceso teisės normų, kuriose nustatytas įpareigojimas teismui nustatyti naudojimosi nekilnojamoju daiktu tvarką po to, kai buvo nustatyta skolininko dalis bendroje nuosavybėje, paskirtis yra užtikrinti, kad skolininko ir kitų bendraturčių bendrosios nuosavybės teise valdomas, naudojamas ir disponuojamas nekilnojamas daiktas būtų parduodamas už kuo didesnę kainą, taip apsaugant kreditoriaus bei skolininko interesus. Tais atvejais, kai remiantis viešo registro duomenimis skolininko, kaip bendrosios dalinės nuosavybės dalyvio, dalis yra žinoma, priverstinio vykdymo metu negali būti nustatoma naudojimosi skolininkui priklausančia nekilnojamojo daikto dalimi tvarka pagal CPK 667 straipsnio 2 dalį pateiktą išieškotojo ar bendrosios dalinės nuosavybės dalyvio prašymą. Nekilnojamojo daikto, valdomo bendrosios dalinės nuosavybės teise, bendraturčiai turi teisę tarpusavio susitarimu nustatyti naudojimosi daikto konkrečiomis dalimis tvarką (CK 4.81 straipsnio 1 dalis). Tais atvejais, kai kyla bendraturčių ginčas dėl naudojimosi daiktu tvarkos, ji nustatoma teismo tvarka ginčo teiseną pagal bet kurio iš bendraturčių ieškinį (CK 4.75 straipsnio 1 dalis). Be abejo, nustatyti naudojimosi nekilnojamoju daiktu tvarką turi būti suinteresuotas skolininkas, nes tokiu atveju atsiranda galimybė jam priklausančią turto dalį realizuoti už kuo aukštesnę kainą. Be to, įstatyme įtvirtinta galimybė kreditoriui ginčo teiseną reikalauti atidalyti skolininko dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės taip, kad iš jos būtų galima išieškoti (CK 4.80 straipsnio 3 dalis). Taigi įgyvendinti savo bendrosios dalinės nuosavybės teisę ir atsidalyti savo dalį arba nusistatyti naudojimosi bendru turtu tvarką pirmiausia turi skolininkas (turto bendraturtis), o teismai negali priskirti šios pareigos išieškotojui ir antstoliui¹¹².

Dar vienas svarbus klausimas, kurį būtina aptarti, tai yra sutuoktinio dalies bendrame turte nustatymo ir santuokos nutraukimo santykis. Remiantis CPK 385 straipsnio 1 dalimi, priimdamas sprendimą dėl santuokos nutraukimo, teismas turi išspręsti pareikštų reikalavimų dėl vaikų išlaikymo ir jų gyvenamosios vietos nustatymo, <...> ir turto padalijimo klausimą (CPK 385 straipsnio 1 dalis).

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *V. Jurkšaitienė v. G. Jurkšaitis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-651/2006// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30566; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *L. B. W. Behrens v. A. Donėla ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-542/2007// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32225; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

Siekdamas apsaugoti kreditorių teises, įstatymų leidėjas ieškiniui dėl santuokos nutraukimo, be bendrųjų reikalavimų, keliamų procesinių dokumentų turiniui ir formai, nustato ir specialius reikalavimus (CPK 382 straipsnis), tarp jų – nurodyti ieškinyje duomenis apie sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorių, taip pat apie tai, kad ieškovas yra pranešęs jam žinomiems kreditoriams apie bylos iškėlimą, nusiųsdamas jiems pareiškimo dėl ieškinio kopiją (CK 3.126 straipsnis). Tai sudaro sąlygas teismui santuokos nutraukimo byloje išspręsti ne tik sutuoktinių tarpusavio turtinius klausimus, bet ir jiems kreditorių pareikštus savarankiškus turtinius reikalavimus, ir taip apsaugoti kreditorių interesus bei užtikrinti proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principus (CPK 7 straipsnis). Be to, toks visų reikalavimų išsprendimo teisinis reglamentavimas lemia tai, kad priėmus santuokos nutraukimo byloje teismo sprendimą, kuriuo išsprendžiami santuokos nutraukimo ir turto padalijimo klausimai, toks sprendimas įgyja *res judicata* galią. Sprendimui įgijus *res judicata* galią, bylinėjimasis laikomas baigtu, o ginčas – išspręstu galutinai ir negrįžtamai. Galiojant tokiam teismo sprendimui, atskirai nustatyti vieno sutuoktinio dalį bendrame su kitu sutuoktiniu turte negalima, nes neliko turto, kuris būtų bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Tokiu atveju lieka tik galimybė atnaujinti procesą (CPK 365 straipsnis)¹¹³. Taigi iš to, kas pasakyta, galime daryti išvadą, kad kreditoriaus reikalavimas dėl skolininko (sutuoktinio) dalies bendrame turte nustatymo, kai šalys siekia nutraukti santuoką, turi būti nagrinėjamas santuokos nutraukimo byloje. Jeigu toks reikalavimas nėra išsprendžiamas santuokos nutraukimo byloje, sutuoktiniai neturi turto ir teismas nepasisako dėl bendrų skolų padalijimo, kreditorius įgyja teisę kreiptis į teismą su prašymu atnaujinti procesą, laikydamas, jog toks teismo sprendimas turi įtakos jų teisėms. Mūsų nuomone, kreditoriams suteikta teisė kreiptis dėl proceso atnaujinimo, vertintina teigiamai, nes tokiu būdu užkertamas kelias sutuoktiniams piktnaudžiauti santuokos nutraukimo institutu, siekiant išvengti savo skolinių įsipareigojimų kreditoriams įvykdymo.

Rusijos Federacijoje sutuoktinio - skolininko dalies bendroje nuosavybėje nustatymą reguliuoja bendros sutuoktinių turto dalinimo taisyklės: 1) Sutuoktinių bendro turto dalybos gali būti atliekamos santuokoje arba po jos nutraukimo bet kuriam sutuoktiniui pareikalavus. Taip pat tais atvejais, kuomet kreditoriai pareiškia pretenzijas į vieno iš sutuoktinių turto dalį bendroje nuosavybėje ir reikalauja turto dalybų; 2) Bendras sutuoktinių turtas gali būti padalintas tarp sutuoktinių pagal jų pageidavimą. Sutuoktiniams pageidaujant, jų susitarimas dėl bendro turto padalinimo gali būti įformintas notariškai; 3) Iškilus ginčams tarp sutuoktinių, bendro turto dalybos bei sutuoktinių turto dalių nustatymas nustatomas teismo keliu. Vykstant sutuoktinių bendro turto dalyboms, pagal sutuoktinių reikalavimą

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *V. Degenis v. V. Lukošienė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-450/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32113; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

teismas nustato, koks turtas perduodamas kiekvienam sutuoktiniui. Tuo atveju, kai vienam iš sutuoktinių perduodamas turtas, kurio vertė viršija jam priklausančią dalį, kitam sutuoktiniui gali būti priteista atitinkamai; 4) Turta, užgyventą kiekvieno iš sutuoktinių jiems gyvenant skyriumi nutraukiant vedybinius santykius, teismas gali pripažinti kiekvieno jų nuosavybe; 5) Daiktai, įgyti išskirtinai nepilnamečių vaikų poreikiams tenkinti (drabužiai, avalynė, mokykliniai ir sporto reikmenys, muzikos instrumentai, vaikiška biblioteka ir kt.), nedalomi ir be kompensacijos perduodami tam sutuoktiniui, su kuriuo gyvena vaikai. Indėliai, sutuoktinių įnešti bendru sutuoktinių turtu jų bendrų nepilnamečių vaikų vardu, laikomi šių vaikų nuosavybe ir dalijant bendrą sutuoktinių nuosavybę neskaičiuojami; 6) Kuomet bendras sutuoktinių turtas dalijamas santuokoje ta bendros sutuoktinių nuosavybės dalis, kuri nebuvo padalinta, bei turtas, sutuoktinių užgyventas santuokos metu, laikomas jų bendra nuosavybe (Rusijos Federacijos Šeimos kodekso 38 straipsnis¹¹⁴).

Priklausomai nuo to, kokį turto teisinį režimą – įstatyminį ar pagal sutartį – sutuoktiniai yra pasirinkę, nustatoma, kaip turi būti išieškoma iš sutuoktinių pagal jų prievolės turto Vokietijoje. Jeigu sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties, tai, kaip ir minėjome, taikomas turto atskirumo režimas¹¹⁵. Tokiu atveju gali būti išieškoma tik iš kiekvieno sutuoktinio asmeninio turto, kai pateikiamas vykdyti prieš tą sutuoktinį išduotas vykdomasis raštas¹¹⁶. Jeigu išieškoma iš kilnojamojo daikto, esančio sutuoktinių namuose, tai laikoma, kad sutuoktiniai turi bendrą suinteresuotumą tą daiktą turėti, tačiau toks daiktas vis tiek gali būti aprašomas ir realizuojamas kaip skolininko, o skolininko sutuoktinis turi teisę pateikti prieštaravimus dėl daikto priklausymo¹¹⁷. Išieškoti iš sutuoktinių turto, kuris jiems priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise (pvz., po vedybų sutarties sudarymo), negalima, kol turtas nėra padalintas. Tik padalinus sutuoktinių turta ir pasibaigus bendrajai jungtinei nuosavybei, bus galima nukreipti išieškojimą į vienam iš sutuoktinių atitekusią turto dalį¹¹⁸. Išieškoti iš bendrosios dalinės nuosavybės galima, nes bendrosios dalinės nuosavybės dalyvis savarankiškai disponuoja jam priklausančia turto dalimi¹¹⁹.

Apibendrindami, turime pažymėti, kad kai siekiama išieškoti iš skolininko turto, valdomo bendrosios dalinės ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise, išieškoma prievolė yra asmeninio pobūdžio ir skolininko dalis bendrame turte nėra nustatyta, tokiu atveju antstolis aprašo ir areštuoja bendrą turta ir pasiūlo išieškotojui, bendrosios nuosavybės teisės dalyviams kreipti į teismą su prašymu nustatyti skolininko turto dalį bendrame turte. Ilgą laiką (iki 2006 m.) teismų praktikoje buvo laikomasi

¹¹⁴ Семейный кодекс Российской Федерации (29 12 1995 № 223-ФЗ).

¹¹⁵ Hans – Joachim Musielak. Grundkurs ZPO. – Verlag C. H. Beck: München, 2004. P. 404.

¹¹⁶ Hans – Joachim Musielak. Grundkurs ZPO. – Verlag C. H. Beck: München, 2004. P. 404.

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ Ten pat.

¹¹⁹ Ten pat. P. 405.

nuostatos, kad turi būti nustatomas tiek idealioji, tiek realioji turto dalis, kitu atveju turtas negali būti parduodamas varžytynėse. Šiuo metu teismų praktikoje galime rasti pavyzdžių, kai pripažįstama, kad iš varžytynių gali būti parduodama ne tik konkrečiai nustatytas daiktas ar daikto dalis, bet pati teisė į daiktą. Mūsų nuomone, anksčiau galiojęs reglamentavimas geriau užtikrino vykdymo proceso dalyvių interesus.

2.3 Skolininko turto dalies bendrojoje nuosavybėje realizavimas

Vykdymo procesą reglamentuojantys įstatymai specialios turto realizavimo tvarkos, kai išieškoma iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto, nenumato. Todėl siekiant išieškoti iš skolininko dalies bendrojoje jungtinėje ar dalinėje nuosavybėje, taip pat pagal bendras sutuoktinių prievoles, taikytinos CPK 691 – 727 straipsniuose įtvirtintos turto realizavimo vykdymo procese tvarkos bendrosios taisyklės. Vykdymo procese turtas gali būti realizuojamas keliais būdais: tai areštuoto skolininkui ar įkaito davėjui nuosavybės teise priklausančio turto priverstinis pardavimas iš varžytynių per įmones, kurios verčiasi turto prekyba ar perdirbimu, perdavimas išieškotojui ar realizavimas kita CPK nustatyta tvarka. Atsižvelgiant į turto realizavimo būdą, skiriasi nuosavybės teisės į įgytą turtą atsiradimo momentas. Areštuotą turtą, priklausomai nuo turto arešto pagrindo ir jo rūšies, gali realizuoti antstolis, Valstybinė mokesčių inspekcija, vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkai ir prekybos įmonės. Areštuoto turto realizavimas vykdymo procese panaikina visus to turto areštus (CPK 693 straipsnis). Savo teisinėmis pasekmėmis turto realizavimas vykdymo procese prilygsta pirkimo – pardavimo sutarčiai¹²⁰. Jeigu turtas gali būti realizuojamas keliais būdais, teisės pasirinkti turto realizavimo būdą priklauso išieškotojui. Išieškotojui per antstolio nustatytą terminą nepranešus apie savo pasirinktą turto realizavimo būdą, savo patvarkymu jį nustato antstolis.

Dažniausiai pasitaikantis turto realizavimo būdas – tai turto pardavimas iš varžytynių. Šio turto realizavimo būdo dažnas taikymas paaiškinamas CPK 694 straipsnyje įtvirtinta taisykle, pagal kurią visada skolininkui priklausantis nekilnojamasis turtas bei kitas įstatymų nustatyta tvarka registruojamas turtas, taip pat kitas kilnojamasis turtas, kurio vieneto vertė viršija šimtą tūkstančių litų, realizuojamas turto pardavimo iš varžytynių tvarka. Varžytynių specifika reiškiasi tuo, kad jomis siekiama priverstinai įvykdyti teismo sprendimą, užtikrinti skolininko turto realizavimo visapusišką efektyvumą (vienas iš jo požymių – ekonomiškumas), t. y. užtikrinti tokį areštuoto turto pardavimą, kuris atitiktų tiek skolininko, tiek išieškotojo interesus. Varžytynių tikslui pasiekti be kita ko būtina, kad varžytynių

¹²⁰ Višinskis V. Ginčai dėl turto realizavimo vykdymo procese aktų pripažinimo negaliojančiais//Jurisprudencija. 2007, T. 12 (102). P. 39.

institutas būtų patrauklus pirkėjams ir garantuotų jiems minimalią riziką, varžytynės būtų operatyvi priemonė, būtų garantuojamas varžytynių būdu sudarytų sandorių stabilumas bei sudarytos teisinės garantijos, kad šie sandoriai nebūtų pripažįstami negaliojančiais įprastiniais pagrindais¹²¹.

Pagal CPK 704 straipsnio 1 dalį iki varžytynių pradžios skolininkas gali pats arba pavesti kitiems asmenims surasti iš varžytynių parduodamo turto pirkėją. Jeigu iki varžytynių pradžios į antstolio depozitinę sąskaitą sumokama ne mažesnė pinigų suma kaip turto arešto akte nurodyta realizuojamo turto vertė arba mažesnė suma, kurios užtenka visiškai padengti įsiskolinimams ir vykdymo išlaidoms, turto pardavimas iš varžytynių nutraukiamas. Tokiu atveju turto areštas panaikinimas ir turtas grąžinamas skolininkui. Teisminėje praktikoje griežtai laikomasi principo, kad šis pardavimo būdas turi prioritetą prieš kitus priverstinius turto realizavimo būdus. Vis dėlto turime nepamiršti, kad išieškant iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto realizuojama skolininkui priklausanti turto dalis bendrame turte ir skolininkui suteikta teise surasti ir pasiūlyti galimą iš varžytynių parduodamo turto pirkėją gali būti pažeidžiami bendraturčio, kuris, pavyzdžiui, būtų suinteresuotas įsigyti išvaržomą turto dalį, interesai. CK 4.79 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad bendraturčiai turi pirmenybės teisę pirkti bendrąją nuosavybę esančią parduodamą dalį ta kaina, kuria ji parduodama, ir kitomis tomis pačiomis sąlygomis, išskyrus atvejus, kai parduodama iš viešųjų varžytynių. Turto realizavimą priverstine tvarka reglamentuojančiose teisės normose bendraturčio pirmenybės teisės pirkti parduodamą turto dalį taip pat nėra įtvirtinta. Taigi galima būtų daryti išvadą, kad vykdymo procese išskirtinės pirmenybės teisės bendraturčiui įsigyti parduodamą turtą iš varžytynių nenumatyta, t. y., jis turi teisę dalyvauti varžytynėse tokia pat tvarka kaip ir kiti asmenys. Tokia išvada yra diskutuotina. Tinkamas vykdymo proceso normų taikymas ir aiškinimas yra privaloma sąlyga, siekiant vykdymo procese užtikrinti išieškotojo, skolininko ir kitų suinteresuotų asmenų interesų pusiausvyrą. Akivaizdu, kad kai parduodama turto, esančio bendrąją nuosavybę, dalis, visų pirma kyla grėsmė ne išieškotojo, skolininko, bet bendraturčio interesams. Bendraturtis gali turėti tiek ekonominį, ūkinį, tiek moralinį suinteresuotumą įsigyti parduodamo turto dalį ir, pavyzdžiui, tapti viso daikto savininku. Tokiu atveju kyla klausimas, ar skolininkui nusprendus pasinaudoti CPK 704 straipsnyje numatyta teise ir tuo pačiu suteikiant bendraturčiui pirmenybės teisę pirkti iki varžytynių parduodamą turto dalį, nebūtų pažeidžiami kitų vykdymo procese dalyvaujančių asmenų interesai? Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių pabrėžė, kad CPK 704 straipsnio 1 dalyje nustatyta skolininko teisė susirasti turto pirkėją iki varžytynių turi būti įgyvendinama taip, kad nepažeistų

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. Grevienė ir kt. v. antstolė R. Stašienė ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-90/2009// http://www.lat.lt/4_tpbuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34369; prisijungimo laikas : 2009-06-14.

konstitucinio proporcingumo principo, pagal kurį teisės aktais nustatytos ir taikomos priemonės turi būti proporcingos siekiamam tikslui, o asmens teisės negali būti ribojamos daugiau negu būtina teisėtam ir visuotinai reikšmingam, konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti¹²². Ir iš tiesų, vykdymo proceso tikslas – patenkinti išieškotojo turčinį interesą. Šiam tikslui CPK nustatytais pagrindais ir tvarka iš varžytynių parduodamas skolininko turtas, o gautos lėšos panaudojamos įsiskolinimo sumai ir vykdymo išlaidoms padengti. Šiuo atveju nėra taip svarbu, koks asmuo įsigyja turtą, svarbiau, kad pardavus turtą, būtų patenkintas išieškotojo reikalavimas. Todėl, mūsų nuomone, CPK 704 straipsnyje turėtų būti įtvirtinta nuostata nedviprasmiškai nustatanti skolininko pareigą, kai parduodamas turtas, esantis bendrąja daline nuosavybe, apie ketinimą parduoti turtą visų pirma pranešti bendraturčiui, o tik šiam nesutikus pirkti turto dalies, siūlyti ją įsigyti kitam pirkėjui. Ankstesniame poskyryje užsiminėme, kad, Rusijos Federacijoje, esant dalinės nuosavybės dalyvių prieštaravimui dėl bendrosios dalinės nuosavybės padalijimo, kreditorius turi teisę reikalauti parduoti skolininkui priklausančią turto dalį kitiems bendrosios nuosavybės dalyviams už kainą, atitinkančią šios dalies rinkos kainą. Kitiems bendrosios nuosavybės dalyviams atsisakius įsigyti skolininkui priklausančią turto dalį, kreditorius turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti nukreipti išieškojimą į skolininko dalį bendrojoje nuosavybėje, parduodant šią dalį iš viešųjų varžytynių. Mūsų nuomone, tokia nuostata pagrįsta.

Svarbu pastebėti, kad bendraturčiui siekiant pasinaudoti pirmenybės teise įsigyti parduodamą turto dalį, turėtų būti taikomos CPK 704 straipsnyje įtvirtintos skolininko turto pardavimo sąlygos: tokia tvarka turtas gali būti parduotas tik iki varžytynių pradžios; parduodamo turto kaina negali būti mažesnė kaip turto arešto akte nurodyta realizuojamo turto vertė arba mažesnė, tačiau užtikrinanti skolos ir vykdymo išlaidų padengimą, ir t. t.

Teismų praktikoje konkretaus atsakymo į mūsų analizuojamą klausimą nerasime. Tiesa, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylą, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl akcininkų teisės įsigyti iš varžytynių parduodamas bendrovės akcijas, konstatavo, kad tais atvejais, kai skolininkas naudojasi jam CPK 704 straipsnio 1 dalyje nustatyta teise, UAB akcininkų pirmumo teisė išlieka, t. y. skolininkui (jokiu būdu ne antstoliui) tenka pareiga CPK 704 straipsnyje nurodytu būdu parduodamas UAB akcijas pirmiausia siūlyti UAB akcininkams remiantis Akcinių bendrovių įstatymo 47 straipsnio 1 dalimi (2003 m. gruodžio 11 d. Akcinių bendrovių įstatymo Nr. IX-1889 redakcija)¹²³. Tačiau minėtoje nutartyje aiškiai nurodoma, kad nėra teisinio pagrindo UAB akcininkus vertinti kaip

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje civilinėje byloje UAB „Šilda“ v. UAB „Investera“, bylos Nr. 3K-3-464/2007// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=34041; prisijungimo laikas: 2009-06-14.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje civilinėje byloje UAB „Šilda“ v. UAB „Investera“, bylos Nr. 3K-3-464/2007// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=34041; prisijungimo laikas: 2009-06-14.

akcijų bendraturčius. Pagal Akcinių bendrovių įstatymą bendrovės akcijų nuosavybės teisė nesukuria akcininkui bendraturčio teisinio statuso, todėl akcijų pardavimui CK 4.79 straipsnis netaikomas. Uždarųjų akcinių bendrovių akcininkų pirmumo teisė įsigyti parduodamas bendrovės akcijas yra įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 47 straipsnyje ir ši teisė nėra kildinama iš bendraturtystės CK 4.72, 4.73, 4.79 straipsnių pagrindu. Tokia teisė pagal Akcinių bendrovių įstatymą sietina su UAB veiklos ypatumais, suponuotais šios teisinės formos įmonių steigimo, valdymo, veiklos, akcininkų teisių ir pareigų teisiniu reglamentavimu¹²⁴.

Tiesa, turime atkreipti dėmesį į tai, kad CK 4.79 straipsnis negali būti aiškinamas plečiamai. Įstatymo leidėjas nustatė, kad vieninteliu atveju, t.y. kai turtas parduodamas iš viešųjų varžytinių, bendraturtis negali pasinaudoti pirmenybės teise pirkti tokį turtą. Tuo tarpu kai turtas parduodamas be varžytynių, pvz., nepavykus jį parduoti varžytynėse, turtą siekiama realizuoti be varžytynių, tai tokiu atveju bendraturtis turi pirmenybės teisę įsigyti parduodamo turto dalį. Tokio pozicijos laikomasi ir teisų praktikoje¹²⁵.

Problemų nekyla, jeigu realizuojant turtą, pavyksta užtikrinti tiek skolininko, tiek išieškotojo, tiek trečiųjų asmenų interesus. Teismų praktikos analizė vis dėlto rodo, kad vykdymo procese, realizuojant skolininko turtą, vykdymo proceso dalyvių teisės neretai pažeidžiamos. Galiojantis teisinis reglamentavimas numato du pažeistų teisių gynimo būdus: paduodant skundą dėl antstolio veiksmų ir pareiškiant ieškinį dėl turto realizavimo akto pripažinimo negaliojančiu, t.y. ypatingosios teisenos tvarka. Pirmuoju būdu pažeistos teisės gali būti ginamos, kol turto įgijėjas įgyja nuosavybės teisę į įgytą turtą. Kai įgijėjas įgyja nuosavybės teisę į įgytą turtą, pažeistos teisės gali būti ginamos tik ginčo teisenos tvarka nuginčijus naujojo turto savininko nuosavybės teisę į įgytą turtą. Dažniausiai skolininko turtas realizuojamas varžytynėse, todėl svarbu išsiaiškinti, koks momentas laikytinas nuosavybės teisės į varžytynėse įgytą turtą įgijimu.

CPK 724 straipsnyje įtvirtinta, kad antstolis surašo kiekvieno iš varžytynių parduodamo daikto pardavimo iš varžytynių aktą ir, pirkėjui sumokėjus kainą, už kurią nupirktas turtas, turto pardavimo iš varžytynių aktą antstolis ne vėliau kaip kitą darbo dieną pateikia tvirtinti apylinkės teismo, kurio veiklos teritorijoje yra antstolis, teisėjui. Taigi tik nustatyta tvarka teisėjo patvirtintas turto pardavimo iš varžytynių aktas tampa pirkimo-pardavimo sutartimi ir įgyja atitinkamas teises pasekmes.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje civilinėje byloje *UAB „Šilda“ v. UAB „Investera“*, bylos Nr. 3K-3-464/2007// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=34041; prisijungimo laikas: 2009-06-14.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje civilinėje byloje *T. Reniger v. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus m. pirmojo apylinkės teismo ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-60/2003// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=8935; prisijungimo laikas: 2009-06-14.

Aktą teisėjas tvirtina, atsižvelgdamas į tai, ar jam nekyla abejonių dėl varžytinių teisėtumo bei ar yra paduotas skundas dėl antstolio veiksmų, susijusių su varžytynėmis. Jeigu teisėjui kyla abejonių dėl varžytinių teisėtumo arba jeigu paduotas skundas dėl antstolio veiksmų, parduodant turtą iš varžytinių, teisėjas akto tvirtinimo klausimą sprendžia teismo posėdyje, kviesdamas antstolį, išieškotoją, skolininką ir turtą varžytynėse nupirkusį asmenį. Teismo posėdyje išaiškinamos reikšmingos bylai aplinkybės ir į tai atsižvelgiant sprendžiama, tvirtinti turto pardavimo iš varžytinių aktą ar ne. Tame pačiame teismo posėdyje išnagrinėjami skundai dėl antstolio veiksmų parduodant turtą iš varžytinių. Klausimas dėl varžytinių akto tvirtinimo ir skundai dėl antstolio veiksmų išsprendžiami ta pačia teismo nutartimi. Nutarčiai, kuria patvirtintas varžytinių aktas, įsiteisėjus, laikoma, kad turtas parduotas (CPK 725 straipsnio 6 dalis). Taigi galima teigti, kad varžytynėse turtą nupirkusiam asmeniui perdavus patvirtintą turto pardavimo iš varžytinių aktą, laikoma, jog daiktas perduotas įgijėjui ir nuo to momento įgytas daiktas priklauso jam nuosavybės teise. Atkreiptinas dėmesys, kad CPK 725 straipsnio 1 dalyje įsakmiai nustatyta, kad turto pardavimo iš varžytinių aktas tvirtinamas teisėjo rezoliucija praėjus ne mažiau kaip 20 dienų nuo varžytinių dienos. Tai reiškia, kad net ir tuo atveju, kada teisėjas neabejoja varžytinių teisėtumu, taip pat kai akto pateikimo tvirtinti metu nėra pareikšta skundų dėl antstolio veiksmų, parduodant turtą iš varžytinių, teisėjas neturi teisės sutrumpinti įstatyme numatyto termino ir patvirtinti turto pardavimo varžytinių aktą anksčiau nei praėjus dvidešimčiai dienų nuo varžytinių dienos. Tokios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje.

CPK 602 straipsnyje įtvirtinti pagrindai, kuriems esant, teismas turto pardavimo iš varžytinių, perdavimo išieškotojui, turto pardavimo be varžytinių aktus suinteresuotų asmenų reikalavimu gali pripažinti negaliojančiais: 1) jeigu buvo realizuotas skolininkui nepriklausantis turtas; 2) jeigu turtas parduotas asmenims, kurie neturėjo teisės dalyvauti varžytynėse; 3) jeigu kuris nors asmuo buvo neteisėtai pašalintas iš varžytinių proceso arba buvo neteisėtai atmesta kurio nors asmens pasiūlyta aukštesnė kaina; 4) jeigu turtas buvo parduotas anksčiau, negu buvo skelbimuose nurodytas pardavimo laikas; 5) jeigu buvo pažeista šio Kodekso 715 straipsnyje numatyta skolininko teisė; 6) jeigu turtas parduotas už kainą, mažesnę, negu ji turėjo būti nustatyta šio Kodekso 713 straipsnio 4 dalyje, 718 straipsnyje ir 722 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka.

Aktualiausia nagrinėjant mūsų pasirinktą temą būtų aptarti du aktų negaliojimo pagrindus: kai realizuojamas skolininkui nepriklausantis turtas ir kai turtas parduodamas, netinkamai nustačius jo rinkos kainą.

Pagal CPK 602 straipsnio 1 punktą turto pardavimo iš varžytinių, perdavimo išieškotojui, turto pardavimo be varžytinių aktus teismas gali pripažinti negaliojančiais, jeigu buvo realizuotas skolininkui nepriklausantis turtas. CPK 690 straipsnis reglamentuoja, kaip nustatyti, ar turtas priklauso

skolininkui. Pagal šio straipsnio 1 dalį, jeigu išieškojimas nukreipiamas į nekilnojamąjį bei kitą nustatyta tvarka registruojamą turtą antstolis nustato, ar visas šis turtas priklauso skolininkui, kokia yra tikroji to turto vertė, taip pat ar turtas neįkeistas hipotekos įstaigoje, ar neareštuotas ir kokie yra jam nustatyti apribojimai. Antroje dalyje nustatyta, kad prieš pradėdant realizuoti šio straipsnio 1 dalyje nurodytą turtą, vykdomojoje byloje iš atitinkamos registro įstaigos turi būti gauti rašytiniai duomenys apie realizuojamo turto priklausymą skolininkui ir tam turtui uždėtus apribojimus. Turto savininkas turi būti nustatomas, vadovaujantis teisės aktų nustatyta tvarka.

Nustatyti turto savininką nesudėtinga, jeigu asmuo, įsigijęs turtą, įregistravo savo nuosavybės teisę į tą turtą atitinkame viešajame registre. Tačiau gali pasitaikyti atveju, kai asmuo, įgijęs nuosavybės teisę į tam tikrą turtą ar jo dalį, neskuba savo teisių išviešinti ir nesikreipia dėl nuosavybės teisių įregistravimo į viešuosius registrus. Tokiu atveju antstolis CPK nustatytomis priemonėmis negali sužinoti, kiek savininkų nuosavybės teise valdo vienos ar kitos rūšies turtą ir dėl to vėliau varžytynėse gali būti realizuojama ne tik savininkui, bet ir kitam asmeniui priklausanti turto dalis. Taigi asmuo, kuriam priklausantis turtas ar jo dalis parduodama varžytynėse, nors jis nėra skolininkas, CPK 602 straipsnio 1 punkto pagrindu turi teisę kreiptis su pareiškimu į teismą, prašydamas pripažinti turto pardavimo iš varžytynių aktą negaliojančiu. Tačiau ne visais atvejais, kai varžytynėse parduodamas skolininkui nepriklausantis turtas ar jo dalis, asmuo, nesantis skolininku, gali remtis aptarta CPK nuostata. Gali susidaryti situacija, kai iš varžytynių parduodamas įkeistas nekilnojamas daiktas, kuris bendrosios dalinės nuosavybės teise priklauso keliems asmenims, tačiau asmuo, nesantis skolininku, apie nekilnojamojo daikto suvaržymus nežinojo. Kyla klausimas, kaip tokiu atveju turėtų būti ginami asmens, nesančio skolininku interesai?

Tokiu atveju būtina nustatyti keletą esminių momentų. Visų pirma, ar antstolis turėjo galimybę sužinoti, kad parduodamas turtas skolininkui priklauso bendrosios dalinės nuosavybės teise. Antra, įkeisto turto realizavimo specifika. Kalbėdami apie antstolio teisę gauti informaciją apie turto savininkus, matome, kad ji yra priklausoma nuo turto savininkų geros valios tą turtą nustatyta tvarka įregistruoti. Jeigu turtas yra įregistruojamas viešajame registre, registras turi teisę ta informacija disponuoti ir atitinkamai perduoti antstoliui. Asmeniui, kuris nustatyta tvarka savo nuosavybės teisės į turtą neįregistravo, kyla su tokiu teisių neįgyvendinimu atsirandančių teisinių pasekmių rizika.

Pagal CK 4. 172 straipsnio 1 dalį, padalijus įkeistą nekilnojamąjį daiktą, hipotekos reikalavimas nedalijamas ir lieka galioti visiems po padalijimo suformuotiems nekilnojamiesiems daiktams. Remiantis minėta nuostata, galima būtų daryti išvadą, kad jeigu dar prieš asmeniui įsigyjant atitinkamą turto dalį, turtas buvo įkeistas, tai asmeniui, įsigijusiam nuosavybės teisės dalį, įkeitimo teisė galioja, o tai reiškia, kad iš varžytynių gali būti parduodamas pvz., visas butas, o ne tik skolininkui priklausanti

buto dalis ar teisė į ją. Tokią nuomonę formuoja ir teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas CPK 602 straipsnio 1 punkto taikymo klausimą, išaiškino, kad „<.>ši teisės norma turi būti aiškinama sistemiškai su teisės normomis, reglamentuojančiomis turto pardavimo iš varžytynių pagrindus. Jeigu nėra įvykdomas nekilnojamojo turto įkeitimu užtikrintas skolinis įsipareigojimas, iš varžytynių yra parduodamas įkeistas daiktas (CK 4.192 straipsnis, CPK 558 straipsnis), kuris nuosavybės teise gali priklausyti ir ne skolininkui, nes pagal CK 4.181 straipsnį galima svetimo daikto hipoteka (nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo daikto įkeitimas, norint apsaugoti kito asmens skolinio įsipareigojimo įvykdymą), pagal CK 4.170 straipsnio 3 dalį hipoteka neatima iš daikto savininko teisės disponuoti daiktu, vadinasi, - ir perleisti daiktą kito asmens nuosavybėn, o pagal 4.171 straipsnio 9 dalį, perleidžiant įkeistą daiktą nuosavybėn kitam asmeniui, hipoteka seka paskui daiktą. Dėl to teismas negali pripažinti negaliojančiu turto pardavimo iš varžytynių akto CPK 602 straipsnio 1 punkto pagrindu tais atvejais, kai pagal įstatymus skolos išieškojimo tikslu turi būti parduotas ne skolininkui, o kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantis daiktas“¹²⁶.

Gali pasitaikyti atvejų, kada iš varžytynių parduodamas skolininkui bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis nekilnojamas turtas, kuris nesuformuotas kaip atskiras nekilnojamojo turto objektas, juo neįmanoma naudotis, nepažeidžiant trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų ir taip kartu užkertant kelią parduoti turtą už realią rinkos kainą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių, sprenddamas tokią situaciją, išaiškino, kad tinkamai nesuformavus parduoti iš varžytynių skirtą atskiro nuosavybės teisės objekto, objektyviai negalimas ir nesančio vientiso objekto įvertinimas¹²⁷. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje sutiko su žemesniųjų instancijų teismų išvada, kad antstolis pažeidė turto įkainojimo taisykles. Kalbėdami apie turto dalies bendrame turte nustatymą, pabrėžėme, kad teismų nuomonė dėl to, kokia skolininko turto dalis bendrojoje nuosavybėje – realioji ar idealioji turi būti nustatoma, kito, tačiau iš esmės, mūsų manymu, vertinant antstolio veiksmų teisėtumą varžytynių procese reikėtų atsižvelgti į konkrečią situaciją. Tam tikrais atvejais gali visiškai pakakti nustatyti ir realizuoti tik asmens teisę į tam tikrą turto dalį, kai nėra suformuotas atskiras nuosavybės teisės objektas, tačiau, esant būtinybei, objektą įmanoma padalinti taip, kad juo būtų galima naudotis keliems asmenims. Pavyzdžiui, čia tinka jau mūsų aptartas pavyzdys, kai byloje buvo ginčijamas buto pardavimo iš varžytynių teisėtumas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad neizoliuotų kambarių buto dalies kaip atskiro daikto negalima parduoti, jeigu toks butas

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje *D. Starygin v. S. Sugak ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-318/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=31715; prisijungimo laikas: 2009-08-15.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Kalmaras" v. antstolis A. Zenkevičius*, bylos Nr. 3K-3-77/2006// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29465; prisijungimo laikas: 2009-08-15.

neperplanuotas ir nesukurtas izoliuotas kambarys.<..> todėl pirkimo–pardavimo sutarties dalyku (varžytynių dalyku) nagrinėjamoje byloje galėjo būti tik 1/2 dalis nuosavybės teisės į ginčo butą (CK 1.112 straipsnis, 6.306 straipsnio 1 dalis)¹²⁸.

Tuo tarpu kai kalbama, pavyzdžiui, apie dalies didelio komercinio pastato pardavimą, būtina ne tik konkrečiai nustatyti skolininko dalį bendrojoje nuosavybėje, bet ir numatyti, kaip asmuo, įsigijęs tą turtą, galės juo naudotis, priešingu atveju gali kilti situacija, kai turtas bus parduodamas už mažesnę nei reali rinkos kaina ir taip bus pažeisti skolininko, išieškotojo ir varžytynėse turtą įsigijusių asmenų interesai.

Rusijos Federacijos civilinio proceso teisėje numatyta, kad areštuotas skolininko turtas realizuojamas per specializuotas institucijas arba skelbiant viešus aukcionus. Areštuotas turtas turi būti realizuojamas per du mėnesius nuo arešto dienos. Gautos pajamos pervedamos į anstolio deponitinę sąskaitą ir pasiskirstomos. Per nustatytą terminą nerealizavus skolininko turto, išieškotojui pasiūloma perimti areštuotą turtą savo nuosavybėn¹²⁹.

Vokietijoje areštuoto turto realizavimo būdo pasirinkimas priklauso nuo to, kokios rūšies turtą ketinama realizuoti. Jeigu vykdant teismo sprendimą, kuriuo priteista tam tikra pinigų suma, areštuojamos skolininko lėšos, jos pervedamos kreditoriui ir teismo sprendimas laikomas įvykdytu¹³⁰. Kilnojamieji daiktai realizuojami viešose varžytynėse, kurias organizuoja antstolis. Vertybinių popierių, aukso ir sidabro gaminių realizacijai Vokietijos civilinio proceso kodeksas įtvirtina specialią tvarką. Skolininko arba išieškotojo siūlymu turtas gali būti realizuojamas ir kitokia tvarka arba kitoje vietoje, negu numatyta pagal įstatymą. Jeigu turtą realizuoja kitas asmuo, ne antstolis, tokiu atveju būtinas specialus vykdymo teismo patvarkymas. Vokietijoje turto pardavimas iš varžytynių laikomas viešosios teisės aktu, nors savo teisinėmis pasekmėmis ir prilygsta pirkimo – pardavimo sutarčiai¹³¹. Nekilnojamųjų daiktų realizavimas turi savo specifiką. Nekilnojamieji daiktai gali būti parduoti iš varžytynių ir, iš gautos pinigų sumos, patenkintas kreditoriaus reikalavimas. Kita galimybė – perduoti nekilnojamąjį daiktą valdyti kreditoriui. Tokiu atveju kreditorius pvz., žemės sklypą valdo iki tol, kol iš to nekilnojamojo turto gaunama nauda įvykdoma skolininko prievolė kreditoriui. Taip pat kreditoriaus reikalavimo patenkinimas gali būti užtikrinamas garantine hipoteka, t. y. skolininkui suteikiamas

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje *R. Tribendis. v. antstolė Daiva Milevičienė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-448/2006// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30110; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

¹²⁹ Гражданский процесс, под редакцией М. К. Треушников, 2007. P.622.

¹³⁰ Hans – Joachim Musielak. Grundkurs ZPO. – Verlag C. H. Beck: München, 2004.P. 383.

¹³¹ Ten pat. P. 406.

terminas įvykdyti prievolei, ir jeigu skolininkas prievolės per nustatytą terminą neįvykdo, nekilnojamas turtas atitenka kreditoriui¹³².

Apibendrinami galime išskirti, kad dažniausiai išieškojimo procese turtas realizuojamas varžytynėse. CPK nustatyta tvarka patvirtintas varžytynių aktas prilygintinas pirkimo – pardavimo sutarčiai. Parduodant iš varžytynių bendrąją dalinę nuosavybę valdomą turtą, kyla bendraturčio interesų apsaugos problema, t. y. šiuo metu CPK nėra įtvirtinta bendraturčio pirmenybės teisė įsigyti iš varžytynių parduodamo daikto dalį. Todėl, mūsų nuomone, CPK 704 straipsnyje turėtų būti įtvirtinta nuostata nedviprasmiškai nustatanti skolininko pareigą, kai parduodamas turtas, esantis bendrąją dalinę nuosavybę, apie ketinimą parduoti turtą visų pirma pranešti bendraturčiui, o tik šiam nesutikus pirkti turto dalies nustatytais sąlygomis, siūlyti ją įsigyti kitam pirkėjui.

3. IŠIEŠKOJIMAS IŠ ATSKIRŲ BENDROSIOS NUOSAVYBĖS OBJEKTŲ

3.1 Išieškojimas iš individualios įmonės

Išieškojimas iš individualios įmonės mūsų nagrinėjamai temai aktualus tuo, kad individuali (personalinė) įmonė yra neribotos atsakomybės juridinis asmuo. Tai reiškia, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis, šiuo atveju – įmonės savininkas¹³³. Išieškojimo iš individualios (personalinės) įmonės ypatumus nustato CPK 673 straipsnis, kuriame nustatyta, kad jeigu individuali (personalinė) įmonė neturi pakankamai lėšų išieškomoms sumoms padengti, antstolis išieškojimą nukreipia į kitą jos turtą ir savininko turtą. Taigi iš esmės aptarta CPK nuostata atkartoja bendrą neribotos atsakomybės juridinio asmens veiklos principą, kad įmonės savininkas atsako pagal įmonės prievolės ir savo turtu. Taigi antstolis, vykdydamas išieškojimą pagal individualios įmonės prievolės, pirmiausia nukreipia išieškojimą į individualios įmonės lėšas, jų nesant pakankamai išieškomoms sumoms padengti, antstolis išieškojimą nukreipia į kitą tokios individualios įmonės turtą ir tik tuo atveju, kai įmonės turto nepakanka, - į įmonės savininko turtą. Šiame skyriuje aptarsime keletą galimų išieškojimo iš individualios įmonės, kaip sutuoktinių bendro turto, variacijų, kartu ir išieškojimą iš bankrutuojančios įmonės.

¹³² Hans – Joachim Musielak. Grundkurs ZPO. – Verlag C. H. Beck: München, 2004.P. 406.

¹³³ Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, T. 69 (61). P. 36.

Kalbėdami apie išieškojimą iš individualios įmonės turto, visų pirma turime išskirti keletą esminių momentų. Individuali įmonė yra turtinis kompleksas, todėl kaip ir kitas turtas, gali būti bendrosios jungtinės nuosavybės objektu. Jeigu įmonė įsteigiama prieš santuoką, tai ji laikytina įmonę įsteigusio sutuoktinio asmenine nuosavybe. Tokiu atveju bendrąją sutuoktinių nuosavybę bus laikomos tik iš įmonės veiklos ar kitokio verslo gautos pajamos ir įmonės (verslo) vertės padidėjimas (CK 3.88 straipsnis). Atskyrimas, ar įmonė sutuoktiniams priklauso asmeninės ar bendrosios nuosavybės teise, taip pat ar yra pagrindas įmonę laikyti bendrąją jungtine nuosavybe, kai yra akivaizdus įmonės vertės padidėjimas, svarbus, kai norima išieškoti iš tokios įmonės už jos prisiimtas prievolės. Mes jau kalbėjome, kad individuali įmonė yra neribotos atsakomybės juridinis asmuo, o tai reiškia, kad už įmonės skolas savininkas atsako ne tik įmonės, bet ir savo asmeniniu turtu, o jam esant susituokus – ir bendrąją nuosavybę esančiu turtu. Taigi išieškant iš individualios įmonės, ir nepakankant jos turto skoloms padengti, galioja aptartas bendras principas, kad visų pirma turi būti nustatomas prievolės pobūdis ir prievolės subjektiškumas, o tada sprendžiama, iš kokio įmonės savininko turto turi būti išieškoma. Aptarkime keletą skirtingų galimybių.

Išieškojimas iš individualios įmonės kaip bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės. Pagal CK 3.91 straipsnį įmonė (ūkis, verslas), kurią įsteigė vienas sutuoktinis už bendras lėšas, ir jos duodamos pajamos priklauso abiem sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Taigi santuokos metu įsteigus įmonę ji tampa bendrąją jungtine sutuoktinių nuosavybe, o abu sutuoktiniai – santuokos metu įsteigtos įmonės dalyviai (CK 3.87 straipsnio 2 dalis). Sutuoktiniams tokiu atveju atsiranda ne tik teisės į įmonės (ūkio, verslo) turtą ir jos pajamas, bet ir pareiga atsakyti pagal įmonės (ūkio, verslo) prievolės kreditoriams. Iš tokios įmonės veiklos atsiradusios prievolės bus laikomos sutuoktinių bendromis ir išieškojimas bus nukreipiamas į sutuoktinių bendrą turtą, tokiu atveju skolininkui priklausančio turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, dalies nustatymo procedūros CPK 667 straipsnyje, atlikti nereikia.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš nutarčių pažymėjo, kad: „<...> Kai individuali įmonė įsteigta santuokos metu, ji iš esmės yra šeimos verslas: verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektualinis darbas, o iš jos veiklos gaunamos pajamos - visos šeimos poreikiams tenkinti. Dėl to ir iš individualios įmonės, įsteigtos santuokos metu, veiklos atsiradusios prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis ir jos turi būti tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto (CK 3.109 straipsnis). Būtent toks šių prievolių teisinis kvalifikavimas leidžia apsaugoti individualios įmonės kreditorių interesus. Tik įrodžius, kad verslu vertėsi išimtinai vienas sutuoktinis

be kito sutuoktinio žinios ar prieš jo valią ir verslo duodama nauda nebuvo panaudota šeimos interesais, būtų galima daryti priešingą išvadą¹³⁴.

Išieškojimas iš individualios įmonės, kuri savininkui (sutuoktiniui) priklauso asmeninės nuosavybės teise. Kai išieškoma iš įmonės, kuri sutuoktiniui priklauso asmeninės nuosavybės teise, t. y., įmonė įsteigta iki santuokos, ir nepakanka įmonės turto įmonės skoloms padengti, išieškojimas nukreipiamas į įmonės savininko turtą. Tokiu atveju pripažįstant, kad iš tokios įmonės veiklos sutuoktiniams kyla bendros prievolės, būtina nustatyti vieną iš dviejų sąlygų: 1) iš įmonės veiklos ar kitokio verslo gautos pajamos buvo naudojamos šeimos interesams; 2) arba santuokos metu padidėjo įmonės (verslo) vertė. Pirmuoju atveju, sutuoktinis, nesutinkantis, kad iš kito sutuoktinio įsteigtos iki santuokos individualios įmonės veiklos atsiradusios skolos būtų išieškomos iš bendro turto, turi įrodyti, kad iš įmonės veiklos gaunamos pajamos nebuvo naudojamos bendriems sutuoktinių ir kitų šeimos narių poreikiams tenkinti. Tik įrodžius, kad verslu vertėsi tik vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio žinios ar prieš jo valią ir verslo duodama nauda nebuvo panaudota šeimos interesais, būtų galima daryti išvadą, kad pagal įmonės prievoles turi atsakyti tik įmonę įsteigęs sutuoktinis. Sutuoktiniui, nesančiam įmonės savininku, minėtos aplinkybės neįrodžius, bus laikoma, kad individualios įmonės duodamos pajamos buvo naudojamos šeimos poreikiams tenkinti, todėl prieš individualios įmonės kreditorius turės atsakyti abu naudos gavėjai, t. y. abu sutuoktiniai¹³⁵.

Kita sąlyga, kurią įvykdžius, už individualios įmonės, priklausančios vienam sutuoktiniui, skolas, turės atsakyti abu sutuoktiniai, yra fakto, kad santuokos metu įmonės vertė padidėjo, nustatymas. Įmonės vertė padidėjo ar ne, yra vertinamoji aplinkybė, todėl ji turėtų būti taikoma tik remiantis objektyviais duomenimis, tokiais galėtų būti teismo paskirta įmonės veiklos analizės ekspertizė. Nustačius akivaizdų įmonės vertės santuokos metu padidėjimą, bus pripažįstama, kad įmonė priklauso sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise ir, neužtekus įmonės turto, skolos bus išieškomos iš bendrosios sutuoktinių nuosavybės ir sutuoktinių asmeninio turto.

Išieškojimas iš individualios įmonės, kai sutuoktinių santuoka yra nutraukta. Nutraukiant santuoką, bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė baigiasi, nes turtas yra padalijamas. Tačiau iki naujojo CK priėmimo šeimos teisinius santykius reglamentavo Santuokos ir šeimos kodeksas¹³⁶ (toliau – ŠŠK), kuris, sutuoktiniams nutraukiant santuoką, nenumatė reikalavimo dalintis turtą. Tokiu atveju

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *T. Žilionienė v. A. Žilionis*, bylos Nr. 3K-7-192/2007//

http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=33243; prisijungimo laikas: 2009-08-15.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje *J. Matulaitienė v. antstolė A. Lepeškaitė*, bylos Nr. 3K-3-383/2005//

http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=31274; prisijungimo laikas: 2009-09-10.

¹³⁶ Santuokos ir šeimos kodeksas//Valstybės žinios, 1969. Nr. 21-186.

kyla klausimas, kaip turėtų būti vykdomas išieškojimas iš tokio turto pagal individualios įmonės skolas. Pagal anksčiau galiojusias bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės padalijimą reglamentavusias teisės normas sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausiusį turtą buvo galima pasidalinti sutuoktinių susitarimu arba pareiškus ieškinį teisme dėl tokio turto padalijimo (SŠK 24 straipsnis). SŠK 23 straipsnio 4 dalyje buvo nustatytas trejų metų ieškinio senaties terminas reikalavimui dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė išuoktų sutuoktinių nuosavybė, pareikšti. Vadinasi galima būtų daryti išvadą, kad jeigu nei vienas sutuoktinis per tą laiką nesikreipia su ieškiniu į teismą dėl bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo, tokiu atveju laikytina, kad jie dėl turto padalijimo susitarė. Taigi antstolis, esant tokiai situacijai, ir siekdamas išieškoti iš individualios įmonės už jos skolas, visų pirma privalo išsiaiškinti, kuriam iš sutuoktinių įmonė priklauso. Tai galėtų būti ne tik užklausų registrams pateikimas, bet ir tiesioginis kreipimasis į skolininką ir jo buvusį sutuoktinį. Tik išsiaiškinęs, kuriam iš sutuoktinių, ar jiems abiems, įmonė priklauso, antstolis turės teisę imtis tolimesnių procesinių veiksmų. Jeigu antstolis nustato, kad įmonė po santuokos nutraukimo priklauso tik vienam iš buvusių sutuoktinių, o taip pat, kad prievolės iš individualios įmonės veiklos atsirado jau nutraukus santuoką, kai įmonė ir iš jos gaunamas pelnas nebėra kito sutuoktinio nuosavybė, tai kitas sutuoktinis nebegali būti atsakingas už įmonės skolas, atsiradusias po santuokos nutraukimo ir į jam asmeninės nuosavybės teise priklausančią turtą išieškojimas negali būti nukreiptas.

Išieškojimas iš individualios įmonės, kai jai iškelta bankroto byla. Kai vykdomas išieškojimas iš individualios įmonės pagal įmonės prievolės arba iš įmonės kaip turto pagal įmonės savininko prievolės, taikomos CPK nuostatos, reglamentuojančios vykdymo procesą. Tuo tarpu, kai teismui pateikiamas pareiškimas dėl individualios įmonės bankroto ir teismas priima nutartį iškelti bankroto bylą, turi būti taikomos Įmonių bankroto įstatymo nuostatos¹³⁷. Taigi kaip tokiu atveju turi būti vykdomas išieškojimas, ir kokiomis nuostatomis turi būti vadovaujama? Iš dalies atsakymas pateikiamas CPK 626 straipsnio 1 dalies 3 punkte, kuriame nurodyta, kad antstolis privalo sustabdyti vykdomąją bylą, iškėlus skolininkui bankroto bylą, išskyrus neturtinio pobūdžio bylas. Tokiu atveju vykdomasis dokumentas persiunčiamas bankroto bylą iškėlusiam teismui. Aptarta CPK nuostata visų galimų situacijų neišsprendžia.

Visų pirma, dažnai gali kilti situacija, kai individualiai įmonei pradedama bankroto procedūra, o sutuoktiniai pateikia teismui prašymą nutraukti santuoką ir padalinti turtą. Tokiu būdu yra siekiama apsisaugoti nuo visiško turto praradimo, kai už įmonės skolas bus išieškoma iš sutuoktinių turto.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios, 2001. Nr. 31-1010.

Teismų praktikoje šiuo klausimu suformuluota griežta nuomonė. Sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto padalijimas gali neigiamai veikti sutuoktinių kreditorių interesus, todėl įstatyme yra įtvirtintos tam tikros procesinės kreditorių teisės, leidžiančios jiems įgyvendinti savo interesų apsaugą. CK 3.126 straipsnyje nustatyta, kad vieno ar abiejų sutuoktinių kreditoriai turi teisę įstoti į bylą dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, padalijimo kaip tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus; ieškinį dėl turto padalijimo reiškiančio sutuoktinio pareiga ieškinyje nurodyti jam žinomus bendrus sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorius. Be to, jau minėjome, kad sutuoktinis privalo kreditoriams pranešti apie bylos iškėlimą, išsiųsdamas jiems ieškinio kopiją. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių nurodė, kad :<...> kai bankroto byla yra iškeliamą įmonei, kurios turtas neatskirtas nuo jos savininko ar narių turto, klausimas dėl sutuoktinių bendro turto padalijimo (tiek tais atvejais, kai šis klausimas keliamas pagal vieno sutuoktinio ieškinį, tiek tuomet, kai yra susitarimas dėl bendro turto padalijimo, ar kai turtą prašo padalyti kreditoriai) perduodamas nagrinėti bankroto bylą nagrinėjančiam teismui (CK 3.51, 3.55 straipsniai, 3.116 straipsnio 1 dalis). Kadangi bankroto bylos yra susijusios su viešuoju interesu – maksimaliai patenkinti bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimus, yra nustatyta speciali bankroto bylų nagrinėjimo procedūra, įtvirtinta Įmonių bankroto įstatyme ir taikoma visoms įmonėms, įregistruotoms Lietuvos Respublikoje įstatymų nustatyta tvarka (Įstatymo 1 straipsnio 1, 2 dalys). Taigi individualios įmonės, kaip šeimos verslo, bankroto procedūrai yra taikoma Įmonių bankroto įstatyme nustatyta tvarka, CK trečiosios knygos nuostatos šios procedūros nereglamentuoja, tai lemia reikalavimo dėl sutuoktinių turto padalijimo perdavimą nagrinėti bankroto bylą nagrinėjančiam teismui (CK 1.1 straipsnio 2 dalis, 3.1 straipsnio 2 dalis). Individualios įmonės savininkas (savininkai) administratoriui privalo pateikti viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio bendrąja jungtine nuosavybe (Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 2 punktą). Teismas turi imtis priemonių, kad šis turtas būtų išsaugotas iki bylos išnagrinėjimo ir prireikus būtų galima į jį nukreipti išieškojimą įstatymų nustatyta tvarka¹³⁸. Taigi visais atvejais teismas, į kurį kreipiasi sutuoktiniai, prašydami nutraukti santuoką, turi patikrinti, ar sutuoktiniams ar vienam iš jų priklausančiai individualiai įmonei nėra iškelta bankroto byla. Tokiu atveju teismas sutuoktinių bendro turto padalinti negali, o bylą su sutuoktinių reikalavimais padalinti turtą persiųsti bankroto bylą nagrinėjančiam teismui. Kaip jau minėjome, tokia praktika leidžia išvengti sutuoktinių piktnaudžiavimo santuokos nutraukimo institutu, siekiant išvengti išieškojimo nukreipimo į jų turtą.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *T. Žilionienė. v. A. Žilionis*, bylos Nr. 3K-7-192/2007// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=33243; prisijungimo laikas: 2009-08-15.

Kitas klausimas, kurį būtina aptarti dėl išieškojimo iš bankrutuojančios įmonės, ar galima nukreipti išieškojimą į įmonės savininko turtą jau likvidavus bankrutavusią įmonę. Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad: „Tokia galimybė svarstyтина, atsižvelgiant į viešąjį interesą, jei paaiškėja, jog, vykdant bankroto procedūras, toks fizinis asmuo turėjo turto, apie kurį nebuvo žinoma, ir yra galimybė nukreipti išieškojimą į tą turtą. Bankroto proceso dalyvių nepasinaudojimas galimybe įstatyme nustatytais priemonėmis sužinoti apie skolininko turtą negali būti vertinamas kaip suteikiantis pagrindą reikalauti pratęsti skolos išieškojimą likvidavus bankrutavusią įmonę. Vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, tokio pagrindo buvimą galima būtų svarstyti tik tokiu atveju, jeigu apie skolininko turtą nebuvo žinoma dėl objektyvių aplinkybių“¹³⁹.

Rusijos Federacijoje fiziniai asmenys, užsiimantys komercine veikla, yra vadinami verslininkais ir veikia taip pat kaip fiziniai asmenys, o ne kaip atskiras juridinis asmuo¹⁴⁰. Laikomasi nuostatos, kad verslu užsiimti gali tik vienas asmuo, todėl tik jis neša visą materialinę atsakomybę prieš kreditorius. Taip yra todėl, kad pati veikla ir ja užsiimantis asmuo yra „susitapatinė“ ir vienas nuo kito atsakomybės prasme neatskirti. Rusijos Federacijos civiliniame kodekse įtvirtinta nuostata, kad verslininkas, neįstengiantis atsiskaityti su kreditoriais už prievolės, atsiradusias iš komercinės veiklos, teismo yra paskelbiamas bankrutavusiu¹⁴¹. Kai prievolėms įvykdyti nepakanka verslininko – sutuoktinio asmeninio turto, išieškojimas gali būti nukreipiamas į bendrąją jungtinę nuosavybę valdomo turto dalį, priklausančią įsiskolinusiam sutuoktiniui¹⁴². Tokiu atveju kreditoriai turi teisę reikalauti teismo padalinti bendrąją jungtinę nuosavybę ir nustatyti joje įsiskolinusio sutuoktinio dalį taip, kad iš jos būtų galima išieškoti¹⁴³.

Vokietijos teisėje asmuo, užsiimantis verslu, įkuria įmonę, tačiau skirtingai nei Lietuvoje, ji nėra laikoma juridiniu asmeniu. Tokios individualios įmonės savininkas už įmonės skolas atsako visu, tame tarpe ir asmeniniu turtu¹⁴⁴. Vokietijos teisėje įtvirtinta, kad verslu užsiimančio asmens sutuoktinis už verslininko skolas savo asmeniniu turtu neatsako. Todėl dažnai, prieš įsteigiant individualias įmones, turtas perleidžiamas verslu neužsiimančiam sutuoktiniui. Žinoma, toks perleidimas sumažina kreditoriams galimybę išieškoti iš įmonės savininko už įmonės skolas¹⁴⁵.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. R. Keinienė*, bylos Nr. 3K-3-508/2007// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32182; prisijungimo laikas: 2009-09-21.

¹⁴⁰ Гражданский кодекс РФ (ГК РФ) от 30.11.1994 N 51-ФЗ - Часть 1.

¹⁴¹ Ten pat.

¹⁴² Ten pat.

¹⁴³ Семейный кодекс Российской Федерации (29 12 1995 № 223-ФЗ).

¹⁴⁴ <http://www.rechtslexikon-online.de/Einzelunternehmen.html>; prisijungimo laikas: 2009-09-21.

¹⁴⁵ Ten pat.

Apibendrinami norime pažymėti, kad Lietuvoje individuali įmonė, nors ir įsteigta vieno sutuoktinio po santuokos sudarymo, bus laikoma abiejų sutuoktinių verslu ir pagal bendrąsias taisykles iš tokios įmonės veiklos atsiradusios prievolės bus laikomos sutuoktinių bendromis. Neužtekus padengti įmonės skoloms individualios įmonės turto, išieškojimas bus nukreipiamas į sutuoktinių bendrą turtą, o jo nepakakus – į sutuoktinių asmeninį turtą. Aptartose užsienio šalyse įmonė ar verslas yra suprantamas tik kaip vieno asmens veikla ir iš jos kylančios prievolės, atitinkamai – ir išieškojimas, vykdomos tik iš verslu besiverčiančio asmens turto ir iš jo dalies bendroje nuosavybėje. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje, nustatant sutuoktinių turtines teises į individualiąją įmonę, kyla tam tikras neapibrėžtumas, lyginant Civilinio kodekso ir Individualių įmonių įstatymo nuostatas. Civiliniame kodekse, kaip mes jau ir kalbėjome, įtvirtinta, kad įmonė, įsteigta po santuokos sudarymo, laikytina sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe. Tačiau Individualių įmonių įstatyme¹⁴⁶ įtvirtinta nuostata, kad individualią įmonę steigti (3 straipsnis) ir jos savininku būti gali tik vienas fizinis asmuo (6 straipsnis), šiuo atveju – tik vienas iš sutuoktinių. Turtas įmonei priklauso nuosavybės teise (8 straipsnis). Teisė valdyti, naudoti ir disponuoti įmonės turtu priklauso tik įmonės savininkui. Tai reiškia, kad tokios įmonės savininko sutuoktiniui visiškai apribojama galimybė kartu steigti individualiąją įmonę bei būti jos bendrasavininku. Individualių įmonių įstatymas numato sutuoktiniui galimybę dalyvauti įmonės veikloje tik samdomo darbuotojo teisėmis¹⁴⁷. Tačiau tokiu atveju laikytina, kad sutuoktinis turtinių teisių įmonėje neįgyja. Visos turtinės teisės priklauso išimtinai jos savininkui. Todėl, mūsų nuomone, praktika dėl išieškojimo pagal individualios įmonės prievolės kaip bendras sutuoktinių prievolės turėtų būti keičiama. Išieškant iš individualios įmonės Lietuvoje ir neužtekus įmonės turto, išieškojimas turėtų būti nukreipiamas į individualios įmonės savininko asmeninį turtą, o jo nepakankant – į jo dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje.

3.2 Išieškojimo nukreipimas į vertybinius popierius

Bendrosios nuosavybės teisės objektu gali būti ne tik pinigai, nekilnojamieji ar kilnojamieji daiktai, tačiau ir vertybiniai popieriai, kurie įgyja vis didesnę reikšmę šalies ekonominiame gyvenime¹⁴⁸. Kartu didėja jų, kaip turto, į kurį gali būti nukreipiamas išieškojimas, reikšmė. Vertybinių popierių arešto ir realizavimo ypatumai reglamentuojami CPK 728 – 732 straipsniuose. Vertybiniai popieriai suprantami kaip nuosavybės arba skolos dokumentai, naudojami atliekant finansines

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas// Valstybės žinios, 2003, Nr.112-4991.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas// Valstybės žinios, 2003, Nr.112-4991.

¹⁴⁸ Stauskienė E., Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulelė. P. 120.

operacijas (tiek privačiame, tiek valstybiniuose sektoriuose)¹⁴⁹. Skolos vertybiniais popieriais gali būti vyriausybės leidžiami izdo vekseliai, aukštą reitingą turinčių bendrovių leidžiami atviros rinkos vekseliai, įmonių leidžiami komerciniai vekseliai, įvairių finansinių institucijų leidžiami indėliai (depozitai), perleidžiami indėlių sertifikatai, obligacijos, hipotekos lakštai. Nuosavybės dokumentais gali būti paprastos arba privilegijuotos akcijos, pajai. Taip pat skiriami išvestiniai vertybiniai popieriai – forvardai (išankstiniai sandoriai, *forward contracts*), fjučersai (ateities sandoriai, *Futures*), opcionai (*Options*) ir svopai (keitimosi sandoriai, *Swap*).¹⁵⁰ Didžiausią reikšmę, kalbant apie išieškojimą, turi nuosavybės teises pavirtinantys dokumentai – akcijos ir pajai. Pajus – piniginis arba kitoks turtinis įnašas į bendrą įmonės, neturinčios akcinės bendrovės statuso, veiklą. Kaip akcija suprantama nuosavybės vertybinis popierius, liudijantis apie investavimą į akcinės bendrovės akcinį kapitalą, padalytą į vienarūšes dalis.

Viena iš pagrindinių vertybinių popierių klasifikavimo formų yra vertybinių popierių skirstymas į dokumentinius (materialiuosius) ir nedokumentinius (nematerialiuosius) vertybinius popierius. Materialiosios ir nematerialiosios akcijos suteikia vienodas turtines ir neturtines teises. Toks skirstymas turi didelę reikšmę nukreipiant į juos išieškojimą¹⁵¹.

Nukreipiant išieškojimą į vertybinius popierius, svarbu nustatyti jų savininką. Pagal Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymą finansinės priemonės fiksuojamos įrašais asmeninėse finansinių priemonių sąskaitose, tvarkomose Finansinių priemonių ir jų apyvartos apskaitos taisyklių nustatyta tvarka. Asmeninės sąskaitos dažniausiai atidaromos finansinių priemonių savininkų vardu. Pabrėžiame, kad dažniausiai, bet ne visada, nes įkeistų finansinių priemonių sąskaitos gali būti atidaromos įkaito turėtojo vardu, užsienio valstybėse registruotų sąskaitų tvarkytojų klientų sąskaitos – sąskaitos tvarkytojų vardu ir pan. Finansinių priemonių asmenines sąskaitas turi teisę atidaryti ir tvarkyti finansų maklerio įmonės, licencijuotos kredito įstaigos ir Centrinis depozitoriumas. Tokiu atveju gali kilti apskaitą vedančios asmens nustatymo problema. Ją nesunku išspręsti, kai išieškojimas vykdomas iš juridinio asmens: jo balanse turi būti duomenys apie turimus vertybinius popierius ir kur įregistruota nuosavybė. Sudėtingiau spręsti apskaitą vedančio subjekto nustatymo klausimą, kai išieškojimas vykdomas iš fizinio asmens. Tokiu atveju antstolis, turėdamas duomenų, kad skolininkas gali turėti vertybinių popierių, turėtų kreiptis į Centrinį depozitoriumą ir paklausti, kas veda reikiamo emitento vertybinių popierių apskaitą. Gavus tokius duomenis galima paklausti vertybinių popierių apskaitą vykdančią asmenį apie konkretaus skolininko turimus vertybinius popierius. Sulaukus teigiamo

¹⁴⁹ Višinskas V. Išieškojimo nukreipimas į vertybinius popierius//Jurisprudencija. 2001, T. 23(15). P.193.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas// Valstybės žinios, 2003, Nr.112-4991.

¹⁵¹ Stauskienė E., Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulelė. P. 120.

atsakymo, tolimesni antstolio veiksmai turėtų būti skolininkui priklausančių vertybinių popierių areštas¹⁵².

CPK 728 straipsnis nustato vertybinių popierių arešto tvarką ir nenustato specialių taisyklių priklausomai nuo to, kokie vertybiniai popieriai – materialūs ar nematerialūs, turi būti areštuojami. Minėtame straipsnyje numatyta, kad išieškant iš vertybinių popierių, antstolis bankams, finansų maklerio įmonėms, vertybinių popierių emitentams bei Lietuvos centriniam vertybinių popierių depozitoriumui pasiunčia patvarkymą patikrinti, ar skolininko vardu yra vertybinių popierių bei sustabdyti vertybinių popierių realizavimą už tokią sumą, kokia reikalinga išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti. Gavęs pranešimą apie tai, kad reikalavimas sustabdyti skolininko vertybinių popierių realizavimą yra įvykdytas, antstolis siunčia minėtiems asmenims patvarkymą areštuoti šį turtą. Jeigu kalbama apie nematerialius vertybinius popierius, kurie fiksuojami vertybinių popierių sąskaitose, tai darytina išvada, kad jų areštu laikytinas vertybinių popierių apskaitą vedančio asmens įpareigojimas neleisti perleisti antstolio patvarkyme nurodytų vertybinių popierių iki jo atskiro patvarkymo. Tada kyla klausimas, kaip turėtų būti areštuojami materialūs vertybiniai popieriai? Pavyzdžiui, akcijos? Pažymėtina, kad išieškojimo iš akcijų, kurių apskaita vedama bendrovės vadovo, apskritai CPK nekalbama. Akcininko nuosavybės teisę į turimas bendrovės materialias akcijas patvirtina pati akcija (arba akcijų sertifikatas), materialų akcijų savininkams vertybinių popierių sąskaitos neatidarinėjamos. Materialios akcijos (akcijų sertifikatai) apskaitomos registruojant bendrovės akcininkus registravimo žurnale. Remiantis tuo, kas paminėta, darytina išvada, kad materialiams vertybiniais popieriais galėtų būti taikoma bendra arešto tvarka, t. y. akcijos (akcijų sertifikatai) turėtų būti iš skolininko paimami. Tačiau pagal galiojantį teisinį reglamentavimą materialioms akcijoms taikytina ta pati arešto tvarka kaip ir kitiems vertybiniais popieriais, t. y. uždarosios akcinės bendrovės ar jo įgaliotas asmuo turėtų sustabdyti akcininko akcijų realizavimą, o gavęs antstolio patvarkymą areštuoti akcijas – neleisti akcininkui jomis disponuoti. Tačiau kokia tvarka tai turėtų būti atliekama, CPK nereglementuoja.

Poskyrio pradžioje minėjome, kad vertybiniai popieriai kaip ir kitas turtas, sutuoktiniams gali priklausyti bendrosios jungtinės nuosavybės teise, todėl vieno iš sutuoktinių kaip akcijų ar kito vertybinio popieriaus savininko nurodymas finansinių priemonių sąskaitoje, dar nereiškia, kad būtent tik tas asmuo yra vienintelis šio vertybinio popieriaus savininkas¹⁵³. Įdomu yra tai, kad teismų praktikoje pripažįstama, kad bendrąją jungtinę nuosavybę bus laikomos ne tik sutuoktinio po santuokos

¹⁵² Stauskienė E., Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulelė. P.195.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *H. Žukovskis ir kt. v. P. Anbinderis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-423/2006// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30488; prisijungimo laikas: 2009-04-25..

sudarymo įsigytos akcijos, bet ir tos, kurios gautos kaip pajamos iš nepaskirstyto pelno. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių pažymėjo: „Sistemiškai aiškinant Akcinių bendrovių įstatymo normas, darytina išvada, kad naujos akcijos nemokamai dalijamos tik akcininkams. CK 3.87 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta prezumpcija, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė.<..> Akcinių bendrovių įstatymas nenustato išimties iš šios prezumpcijos, todėl akcininkai, kurių turtui taikomas įstatymų nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas, akcijas įgiję po santuokos sudarymo, valdo jas bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Be to, pajamos, vaisiai, gauti iš sutuoktinio asmenine nuosavybe esančio turto, iš įmonės veiklos ar iš kitokio verslo gautos pajamos, įmonės (verslo) vertės padidėjimas po santuokos sudarymo pripažįstamas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (CK 3.88 straipsnio 2, 4 dalys). Pajamos iš nepaskirstyto pelno gali būti gautos ne tik dividendų, bet ir nemokamai išleidžiamų naujų akcijų ar turimų akcijų vertės padidinimo forma (2000 m. liepos 13 d. redakcijos Akcinių bendrovių įstatymo 19, 51 straipsniai)“¹⁵⁴.

Jeigu išieškoma iš vertybinių popierių pagal bendras sutuoktinių prievolės ir abu sutuoktiniai nurodyti vykdomajame dokumente, tai antstolis, siekdamas išieškoti iš vertybinių popierių, turėtų vadovautis CPK 728 straipsnio 1 dalimis ir priėmęs patvarkymą, kreiptis į įstatyme nurodytus subjektus, siekdamas išsiaiškinti, kokie vertybiniai popieriai sutuoktiniams priklauso nuosavybės teise ir juos areštuoti. Tačiau kai išieškoma pagal vieno iš sutuoktinių asmeninę prievolę ir jo asmeninio turto skolai gražinti nepakanka, išieškojimas nukreipiamas į sutuoktinio skolininko dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje. Tokiu atveju antstolis turi vadovautis CPK 667 straipsnio 1 dalies nuostatomis pagal kurias antstolis aprašo ir areštuoja bendrąjį turtą ir pasiūlo išieškotojui, o reikiamais atvejais ir bendrosios nuosavybės dalyviams kreiptis su prašymu į teismą dėl skolininko turto dalies, esančios bendra su kitais asmenimis nuosavybe, nustatymo. Taigi darytina išvada, kad pagal šia nuostatą antstolis aprašo ir areštuoja visą sutuoktinių bendrą turtą, tame tarpe ir vertybinius popierius. Tada kyla klausimas, kodėl CPK 728 straipsnio 1 dalies nuostatoje įtvirtinta visiems išieškojimo iš vertybinių popierių atvejams bendra nuostata, kad asmenys, kurių žinioje yra vertybiniai popieriai, gavę antstolio patvarkymą turi sustabdyti vertybinių popierių realizavimą už tokią sumą, kokia reikalinga išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti. Visų pirma, siekiant sustabdyti vertybinių popierių realizaciją už tam tikrą sumą, reikia juos įkainoti. Kokia tvarka ir terminais tai turėtų būti atliekama, taip pat, ar tokį vertybinių popierių įvertinimą sutuoktiniai galėtų skusti, CPK nereglamentuoja. Antra, neaišku, kaip apskritai ši nuostata turėtų būti vykdoma, kai skolininkas turi skirtingų rūšių vertybinius popierius,

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D. Sablovskienė v. R. Sablovskis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-551/2005// http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28994; prisijungimo laikas: 2009-10-05.

saugomus pas skirtingus asmenis. Tokiu atveju gali susidaryti situacija, kai bus sustabdytas vertybinių popierių realizavimas už daug didesnę kainą, nei yra skolinis įsipareigojimas, nes skirtingi vertybinių popierių turėtojai nebus informuoti apie vienas kito priimtus sprendimus. Taip gali būti pažeidžiami ne tik skolininko, bet ir jo sutuoktinio interesai, nes pvz., staigiai kritus akcijų kainoms sutuoktinis negalės parduoti akcijų dalies. Mūsų nuomone, reglamentuojant išieškojimo procesą, būtina laikytis nuoseklumo. Nuostata, kad jeigu reikalinga nustatyti skolininko dalį bendrame turte, antstolis aprašo ir areštuoja visą bendrą turtą, turėtų būti taikoma ir išieškant iš vertybinių popierių. Tokiu atveju antstolis turėtų siūsti patvarkymą vertybinių popierių saugotojams, kad šie sustabdytų visų vertybinių popierių realizavimą iki tol, kol nebus nustatyta skolininko dalis bendrame turte ir antstolis neinformuos minėtų asmenų apie teismo nutarties įsiteisėjimą ir tolesnius atliktinus veiksmus. Tačiau, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad vertybinių popierių, pvz., akcijų, kaina gali greitai kisti, todėl CPK turėtų būti nustatyti terminai, per kuriuos antstolis turėtų pasiūlyti išieškotojui ar bendrosios nuosavybės dalyviams kreiptis į teismą dėl dalies bendrojoje nuosavybėje nustatymo, taip pat per kuriuos šie asmenys turėtų tokį prašymą pateikti, o teismas – išnagrinėti. Specialių terminų, kai išieškojimas vykdomas iš vertybinių popierių, nustatymas, garantuotų didesnę sutuoktinių, o taip pat ir kitų asmenų interesų apsaugą.

Vertybinių popierių realizavimo tvarka priklauso nuo to, ar vertybiniai popieriai įtraukti į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, ar ne.¹⁵⁵ Vertybiniai popieriai, įtraukti į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, realizuojami akcijų paketų pardavimui biržos taisyklėse nustatyta tvarka. Kiti vertybiniai popieriai realizuojami varžytynėse bendra tvarka¹⁵⁶. Parduodant iš varžytinių uždarytų akcinių bendrovių akcijas, turi būti sudaromas parduodamų akcijų paketų skaičius apskaičiuojant, jog jeigu juos įsigytų keli pirkėjai, nebūtų pažeistas įstatymų nustatytas akcininkų skaičius. Pagal Akcinių bendrovių įstatymo reikalavimus uždaroje akcinėje bendrovėje turi būti mažiau kaip 250 akcininkų.

Jau minėjome, kad nors nuosavybės teisė į akcijas įforminta ir vieno sutuoktinio vardu, jeigu akcijos įsigytos po santuokos sudarymo, jos laikomos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Vykdam išieškojimą iš vieno sutuoktinio pagal jo asmenines prievoles ir nustačius jo dalį bendrame turte, kartu - ir kokia vertybinių popierių dalis jam priklauso, nustatyta turto dalis realizuojama. Kyla klausimas, kas tokiu atveju lieka įmonės akcininku? Nustačius skolininko dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje, bendrosios jungtinės nuosavybės teisiniai santykiai pasibaigia, t. y. turtas yra padalijamas.

¹⁵⁵ Stauskienė E., Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulelė. P. 122.

¹⁵⁶ Ten pat.

Dėl to darytina išvada, kad sutuoktinis, kuris nebuvo skolininku ir dalinant turtą jam atiteko dalis akcijų, bus registruojamas kaip naujas įmonės akcininkas.

Vokietijoje vertybiniai popieriai, kaip ir kitas turtas, sutuoktinių, sudariusių vedybinę sutartį, gali būti valdomi bendrai ar vieno iš jų. Todėl galioja bendroji taisyklė, kad kai siekiama išieškoti iš bendro sutuoktinių turto, tame tarpe ir iš vertybinių popierių, priklausomai nuo to, vienas iš sutuoktinių ar jie abu bendrai valdo turtą, turi būti priimtas teismo sprendimas ir jo pagrindu išduodamas vykdomasis raštas. Vertybiniai popieriai, kurių kaina nustatyta biržoje arba rinkoje, teismo sprendimo vykdytojo realizuojami juos parduodant pagal tos dienos, kurią vertybiniai popieriai parduodami, kursą¹⁵⁷. Jeigu vertybinių popierių kaina nėra nustatyta, tai vertybiniai popieriai realizuojami bendra tvarka (pvz., varžytynėse)¹⁵⁸. Išieškojimas iš vekselių ir kitų vertybinių popierių, kurie perduodami indosamentu, vykdomas perduodant šiuos vertybinius popierius administruoti teismo vykdytojui¹⁵⁹.

Rusijos Federacijos Šeimos kodekso 34 straipsnyje nustatyta, kad vertybiniai popieriai ir kapitalo dalis priklauso sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise¹⁶⁰. Tačiau uždarosios akcinės bendrovės akcijos ir ribotos atsakomybės bendrovės kapitalo dalys negali būti dalinamos be dalyvių sutikimo, nes tai reiškia, kad gali atsirasti naujas bendrovės dalyvis, o tokia situacija galima tik kitiems dalyviams pritarus. Turtas (dažniausiai – pinigai) steigėjo perduotas kaip steigiamo juridinio asmens įstatinis kapitalas, pereina juridiniam asmeniui ir nepriskiriamas bendrajai jungtinei nuosavybei. Tačiau akcijos ar kapitalo dalys, jeigu jos įgyjamos už bendras lėšas, priskiriamos bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei ir iš jų gali būti išieškoma¹⁶¹.

Apibendrinami galime pažymėti, kad vertybiniai popieriai, kaip ir kitas turtas gali būti bendrosios nuosavybės objektu. Išieškoti iš vertybinių popierių kaip bendrosios nuosavybės sudėtinga, nes nėra aiškiai reglamentuojama vertybinių popierių savininko nustatymo tvarka, kai asmuo yra akcijų savininkas, materialių ir nematerialių akcijų arešto tvarka ir kt.

3.3 Išieškojimo nukreipimas į darbo užmokestį

Remiantis CK 3.88 straipsnio 1 dalies 5 punktu, bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe pripažįstamos pajamos, gautos po santuokos sudarymo iš sutuoktinių ar vieno jų darbinės, intelektinės veiklos. Dėl to, darytina išvada, kad išieškojimas pagal vieno iš sutuoktinių asmenines prievoles gali

¹⁵⁷ Hans – Joachim Musielak. Grundkurs ZPO. – Verlag C. H. Beck: München, 2004. P. 384.

¹⁵⁸ Ten pat. P. 384.

¹⁵⁹ Ten pat. P. 385.

¹⁶⁰ <http://www.bassistov.org/old/art-divide.html>; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

¹⁶¹ <http://www.bassistov.org/old/art-divide.html>; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

būti nukreipiamas ir į kito sutuoktinio darbo užmokestį, t. y. skolininko sutuoktiniui priklausančią dalį jame. Kyla klausimas, kaip turėtų būti aiškinama formuluotė „gautos po santuokos sudarymo“? P. Vaitkevičius, nagrinėdamas šį klausimą, nurodo, kad pateikiamos trys nuomonės dėl laikotarpio, kada sutuoktinio gaunamos pajamos patenka į bendrąją jungtinę nuosavybę: pagal pirmąją nuomonę pajamos bendru jungtiniu turtu tampa tada, kai sutuoktinis gauna pajamas ir jas perduoda bendriems sutuoktinių ūkio reikalams, pagal antrąją šis momentas siejamas su faktiniu pajamų gavimu, pagal trečiąją – pajamos patenka į bendrąją sutuoktinių nuosavybę tada, kai sutuoktiniui atsiranda teisė į ją¹⁶². Pirmoji nuomonė, mūsų nuomone, nepagrįstai sieja bendrosios jungtinės nuosavybės atsiradimą su vieno iš sutuoktinio gera valia. Antroji nuomonė geriau atspindi CK 3.88 straipsnio 1 dalies 5 punktą, nes pagal ją bendrosios jungtinės nuosavybės teisės atsiranda nuo darbo užmokesčio, pensijos, kitokių pajamų gavimo. Tačiau tam tikrais atvejais būtina kalbėti apie tai, kad pajamos tampa bendrąja jungtine nuosavybe, kai sutuoktiniui atsiranda teisė į ją (pvz., kai pajamos, uždirbtos santuokos metu, gaunamos santuoką nutraukus)¹⁶³.

Visų pirma, turime nepamiršti, kad išieškojimas į bendrosios jungtinės nuosavybės teise valdomą turtą pagal vieno iš sutuoktinių asmenines prievoles galimas tik tada, kai skolai padengti nepakanka skolininko asmeninio turto. Taigi antstolis, išieškodamas, pvz., piniginę baudą už sutuoktinio skolininko padarytą administracinę teisės pažeidimą visų pirma turi išsiaiškinti, ar skolininkas turi asmeninio turto ir tik jo nesant ar nepakankant išieškojimo sumai ir vykdymo išlaidoms apmokėti, antstolis gali nukreipti išieškojimą į bendrosios nuosavybės teise valdomą turtą, kartu – ir į skolininko sutuoktinio darbo užmokesčio dalį. Apskritai tokia nuostata yra logiška ir, atrodytų, ja yra iš dalies apsaugomi sutuoktinio, nesančio skolininku, interesai. Tačiau ankstesniuose skyriuose aptarėme, kad sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklauso visas turtas, įgytas iki santuokos sudarymo, taip pat gautas kaip dovana ar paveldėtas. Taigi tokiu turtu gali būti ir būstas, kuriame gyvena visa šeima, taip pat kitas turtas, kuriuo naudojasi visa šeima ir kuris reikalingas šeimos poreikiams tenkinti. Tada kyla klausimas, ar nebus pažeidžiami skolininko sutuoktinio, taip pat vaikų interesai, kai išieškojimas pagal vieno iš sutuoktinio asmenines prievoles, bus nukreipiamas į tokį turtą? Mūsų nuomone, CPK turėtų būti įtvirtinta nuostata, leidžianti mūsų aptartais atvejais skolininkui sutuoktiniui, esant kito sutuoktinio sutikimui, pasiūlyti antstoliui nukreipti išieškojimą į bendrąją nuosavybę esantį turtą, pvz., į sutuoktinio, nesančio skolininku, darbo užmokestį. Nors vykdymo procesas yra griežtai reglamentuojamas imperatyviomis nuostatomis, tačiau, mūsų nuomone, net ir priverstinai vykdant teismų sprendimus, būtina vadovautis CK 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintais teisingumo, protingumo ir

¹⁶² Vaitkevičius P. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 110.

¹⁶³ Ten pat. P. 111.

sąžiningumo principais ir neriboti skolininko ar sutuoktinių teisių ar interesų daugiau negu būtina išieškojimo tikslams pasiekti. Žinoma, negalima pamiršti ir tos aplinkybės, kad kreditorius gali būti nesuinteresuotas atgauti skolą dalimis, kaip išskaitomis iš skolininko sutuoktinio darbo užmokesčio, todėl jam turėtų būti suteikiama teisė skųsti tokį antstolio patvarkymą (išieškoti pagal skolininko sutuoktinio asmeninę prievolę iš skolininko sutuoktinio darbo užmokesčio).

Remiantis dabartiniu reglamentavimu, antstolis, nustatęs, kad asmeninio skolininko turto skolai padengti nepakanka, nukreipia išieškojimą į sutuoktinių bendrąją nuosavybę. Vykdydamas CPK 667 straipsnio 1 dalies reikalavimus antstolis aprašo ir areštuoja skolininko sutuoktinio darbo užmokesčių ir pasiūlo išieškotojui, jo sutuoktiniui ir kitiems asmenims kreiptis su prašymu į teismą dėl skolininko darbo užmokesčio dalies, į kurią turi būti nukreiptas išieškojimas, nustatymo. Iki skolininko dalis bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nenustatyta, antstolis aprašo ir areštuoja sutuoktinių pajamas, gautas iš darbinės veiklos (CK 3.88 straipsnio 1 dalies 5 punktas), išskyrus tą pajamų dalį, iš kurios išieškojimą riboja įstatymas (CPK 668 straipsnio 1 dalis). Šiuo atveju antstolis gali aprašyti ir areštuoti daugiau sutuoktinių pajamų, gautų iš darbinės veiklos, negu yra išieškoma suma (CPK 675 straipsnio 2 dalis, 677 straipsnio 2 dalis), nes nustačius skolininko dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje iš nustatytosios dalies gali būti padengiama ne tik išieškotina suma, bet ir vykdymo išlaidos. Aprašant ir areštuojant sutuoktinių bendrąją jungtinę nuosavybę, taigi ir pajamas, kurios gautos iš darbinės veiklos, antstoliui nėra pagrindo vadovautis CK nuostatomis dėl bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės padalijimo. Jau kalbėjome, kad skolininko turto dalies bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatymas yra ne antstolio, o teismo prerogatyva, kuri įgyvendinama teismo nutartimi (CPK 667 straipsnio 2 dalis).

Ankstesniuose skyriuose užsiminėme, kad problemų kyla, kai siekiama išieškoti iš sutuoktinių bendro turto, nors skolininko vykdomajame dokumente nurodytas tik vienas iš sutuoktinių. Kaip tokiu atveju turėtų elgtis antstolis, siekdamas išieškoti iš sutuoktinio, neįvardinto vykdomajame dokumente, darbo užmokesčio? Visų pirma, antstolis turėtų kreiptis į teismą dėl prievolės pobūdžio nustatymo, nes, vadovaujantis mūsų išanalizuota teismų praktika, antstolis savo iniciatyva nustatyti prievolės pobūdį negali. Teismui nustačius, kad prievolė yra bendra ir sutuoktiniui dalyvavus procese, nustatant prievolės pobūdį, pagal galiojančią ir mūsų aptartą teismų praktiką, antstolis turi teisę nukreipti išieškojimą ir į skolininko sutuoktinio darbo užmokesčių, nors ir neišduodamas naujas vykdomasis raštas. Darytina išvada, kad tokiu atveju antstolis sutuoktinio darbovietei turėtų siųsti vykdomąjį raštą, kuriame skolininku įvardintas kitas sutuoktinis, teismo nutartį dėl prievolės pobūdžio nustatymo ir patvarkymą dėl atliktinų veiksmų. Tačiau jeigu remsime poziciją, kad išieškoti iš sutuoktinio, kuris neįvardintas vykdomajame dokumente ir nedalyvavo procese, kurio metu priteista skola (bendra

sutuoktinių prievolė), negalima, tai reikštų, kad teismui, nustačius, kad sutuoktiniams tenkanti prievolė išieškotina iš bendro turto, šalys ir tretieji asmenys, taip pat neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys, jeigu įsiteisėjęs sprendimas ar nutartis pažeidžia jų teises turėtų kreiptis į pirmosios instancijos teismą, nagrinėjusį bylą, dėl proceso atnaujinimo.

CPK LI skyriuje nustatoma išieškojimo iš skolininko darbo užmokesčio ar kitų pajamų tvarka. Išieškojimo iš darbo užmokesčio taisyklės taip pat taikomos ir išieškant iš skolininkui priklausančio autorinio atlyginimo už literatūros, mokslo ar meno kūrinį bei išradimą, dėl kurių išduotas autorystės liudijimas. Tokios pajamos taip pat priskiriamos bendrai jungtinei sutuoktinių nuosavybei. Kyla klausimas, kaip turėtų būti nustatoma, kokią dalį skolininko pajamų sudaro lėšos, gautos, pvz., kaip autorinis atlyginimas, taip pat kas turėtų vykdyti antstolio patvarkymą areštuoti tokias lėšas ir atlikti išskaitymus. Pagal CPK 733 straipsnio 1 dalį išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio vykdomas antstoliui pateikiant skolininko darbdaviui ar kitam išmokančiam asmeniui vykdomąjį dokumentą. Visų pirma, antstolis tokiu atveju turi sužinoti, kas moka skolininkui autorinį atlyginimą. Nors CPK 645 straipsnis įpareigoja skolininką pateikti duomenis apie turimą turtą, turbūt negalima tikėtis, kad jis pateiks juos visus. Lietuvoje jau yra savanoriškas kūrinių ir autorių teisių registras. Paminėtinas LATGA-A atstovaujamų autorių kūrinių registras, sudarytas siekiant paskirstyti autorinį atlyginimą už kūrinių panaudojimą. Šis registras nėra viešas, bet antstoliai, esant reikalui, kreipiasi į LATGA-A ir gauna informacijos apie autoriui išmokamo atlyginimo dydį¹⁶⁴. Taip pat antstolis, pasinaudodamas CPK 749-752 straipsniuose numatytais priemonėmis, gali areštuoti autoriaus teisę gauti autorinį atlyginimą iš LATGA-A už kolektyviai administruojamų teisių panaudojimą¹⁶⁵. Tačiau bendro kūrinių, autorių teisių ir autorinių sutarčių registro nėra. O tai sunkina galimybę nustatyti skolininko pajamas, gaunamas iš intelektinės veiklos. Taip pat neaišku, kas turėtų vykdyti išskaitymus iš gaunamo autorinio atlyginimo. Be to, asmuo gali dirbti ne pagal vieną, o kelias autorines sutartis, tačiau CPK tokių situacijų nereglamentuoja. Susidaro situacija, kai praktiškai išieškoti iš intelektinės veiklos gaunamų pajamų yra neįmanoma.

Rusijos Federacijos Vykdomo proceso įstatymo 45 straipsnyje reglamentuojama išieškojimo nukreipimo į skolininko darbo užmokestį, pensiją, stipendiją ir kitas pajamų rūšis tvarka¹⁶⁶. Išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio gali būti vykdomas tik esant tam tikroms sąlygomis: 1) kai išieškomas išlaikymas, žalos atlyginimas dėl sveikatos sutrikdymo arba mirties ir kt. ypatingais atvejais; 2) išieškant sumas, neviršijančias dviejų minimalių darbo užmokesčio dydžių; 3) kai

¹⁶⁴ Usonienė J. Autorių teisių perdavimo ypatybės. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008. P. 222.

¹⁶⁵ Ten pat.

¹⁶⁶ М. С. Шакарян. Гражданское процессуальное право, 2007. P. 497.

skolininkas neturi turto arba jo nepakanka skolai padengti. Taigi Rusijos Federacijoje išieškojimo procese pirmenybė suteikiama išieškojimui iš skolininko turimų lėšų (turima omenyje - grynų pinigų), kilnojamojo ar nekilnojamojo turto, o tik jam neturint turto ar jo nepakankant skolai padengti, išieškojimas gali būti nukreipiamas į jo darbo užmokestį. Taip reglamentuojama vien dėl to, nes yra laikoma, kad darbo užmokestis - pagrindinis piliečio ir jo šeimos narių pragyvenimo šaltinis. Kai skolininkas neturi turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, antstolis surašo tai patvirtinantį aktą ir kreipiasi į teismą, kad šis leistų išieškoti iš skolininko darbo užmokesčio. Teismas pakeičia išieškojimo tvarką ir vykdymo būdą ir išduoda naują vykdomąjį raštą¹⁶⁷.

Vokietijos civilinio proceso kodeksas taip pat numato galimybę nukreipti išieškojimą į skolininkus turimus piniginius reikalavimus kitiems asmenims, kartu ir į skolininko darbo užmokestį. Tokiu atveju sprendimą vykdantis teismas priima nutartį išieškoti iš skolininko piniginių reikalavimų, kurią vykdo rechspflegeris. Teismo nutartimi uždraudžiama trečiajam asmeniui, t. y. darbdaviui išmokėti skolininkui darbo užmokestį (ZPO § 829)¹⁶⁸. Skolininkas, priimant tokią teismo nutartį, nedalyvauja. Išieškoti, kaip ir Lietuvoje, galima ne iš viso skolininko darbo užmokesčio, o tik iš jo dalies. Vokietijoje kreditorius turi dvi pasirinkimo galimybes, kaip išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio turėtų būti vykdomas, kad būtų patenkintas jo reikalavimas. Kreditorius gali nurodyti, kad skolininko reikalavimo teisė būtų perleidžiama jam ir bus laikoma, kad tol, kol reikalavimo teisė egzistuoja, kreditoriaus reikalavimas yra patenkintas. Tačiau tokiu atveju kreditorius prisiima riziką dėl to, kad trečias asmuo, kuriam skolininkas turėjo piniginių reikalavimų, gali jo neįvykdyti. Todėl dažniau kreditoriai renkasi antrąją galimybę - kai piniginių reikalavimo teisė paliekama skolininkui, o ją patenkinus, pinigai pervedami kreditoriui. Tokiu atveju kreditoriui taip pat suteikiama teisė skųsti tokio piniginių reikalavimo įvykdymą, taip pat priverstinio vykdymo proceso tvarka išieškoti piniginių reikalavimų iš trečiojo asmens, t. y. skolininko.

Vokietijoje, išieškant iš piniginių lėšų, tame tarpe ir iš skolininko darbo užmokesčio, gali kilti problema dėl sutuoktinio, nesančio skolininku, interesų apsaugos¹⁶⁹. Sutuoktiniai gali turėti bendrą sąskaitą, į kurią pervedami abiejų sutuoktinių darbo užmokestis ir kitos lėšos. Kai tokia sąskaita areštuojama, skolininkas turi galimybę kreiptis į teismą su prašymu, kad dalimi lėšų jam būtų leista

¹⁶⁷ М. С. Шакарян. Гражданское процессуальное право, 2007. Р. 508.

¹⁶⁸ http://www.infodienst-schuldnerberatung.de/praxisthema/Ehegatten_Zwangsvollstr/Ehegatten_in_der_Zwangsvollstreckung.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

¹⁶⁹ http://www.infodienst-schuldnerberatung.de/praxisthema/Ehegatten_Zwangsvollstr/Ehegatten_in_der_Zwangsvollstreckung.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

naudotis (ZPO § 850 k)¹⁷⁰. Kitas sutuoktinis, nebūdamas skolininku, tokios teisės neturi. Jis gali kreiptis į teismą dėl nepagrįsto sąskaitos arešto remdamasi tuo pagrindu, kad toks piniginių lėšų areštas prieštarauja geriems papročiams (*Sittenwidrigkeit*) (ZPO § 765a)¹⁷¹. Tačiau teismai labai retai nurodytu pagrindu panaikina sąskaitose esančių lėšų areštą, todėl gali būti taip, kad bus išieškoma iš viso skolininku nesančio sutuoktinio darbo užmokesčio ir santaupų¹⁷². Ta pati taisyklė galioja ir tuo atveju, kai sąskaita atidaryta vieno iš sutuoktinių vardu ir į ją pervedamos abiejų sutuoktinių lėšos, darbo užmokestis. Tačiau jeigu sąskaitos savininkas bus skolininko sutuoktinis, tai jo sąskaita negali būti areštuojama net tuo atveju, jeigu skolininko darbo užmokestis pervedamas į šią sąskaitą. Todėl, vadovaujantis tokiu teisiniu reglamentavimu, sutuoktiniams, turintiems skolų, palankiausia turėti atskiras sąskaitas.

Apibendrinami turime pastebėti, kad CPK LI nuostatomis iš esmės reglamentuojamas išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio. Išieškojimui iš kitų pajamų (CPK 737 straipsnis), prilyginamų darbo užmokesčiui, būtina nustatyti specialias taisykles. Pagal bendrąsias išieškojimo nuostatas antstolis, nustatęs, kad sutuoktinio prievolė yra asmeninė, pirmiausia išieškojimą nukreipia į jo asmeninį turtą. Mūsų nuomone, tokia išieškojimo tvarka ne visada atitinka skolininko ir jo šeimos interesus. Todėl skolininkui turėtų būti suteikiama teisė, esant kito sutuoktinio sutikimui, pasirinkti, ar prievolė bus vykdoma iš jo asmeninio turto, ar iš jam priklausančios dalies bendrojoje jungtinėje nuosavybėje, pvz., darant išskaitas iš kito sutuoktinio darbo užmokesčio.

¹⁷⁰ Ten pat.

¹⁷¹ http://www.infodienst-schuldnerberatung.de/praxisthema/Ehegatten_Zwangsvollstr/Ehegatten_in_der_Zwangsvollstreckung.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

¹⁷² http://www.infodienst-schuldnerberatung.de/praxisthema/Ehegatten_Zwangsvollstr/Ehegatten_in_der_Zwangsvollstreckung.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Siekdami savo užsibrėžto tikslo ir vadovaudamiesi šio magistro baigiamojo darbo pradžioje išsikeltais uždaviniais, išanalizavome išieškojimą iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto, aptarėme jo ypatumus, egzistuojančias teisinio reglamentavimo taikymo praktikoje problemas ir galimus jų sprendimo variantus. Darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino. Analizuodami egzistuojančią išieškojimo iš bendrosios nuosavybės reglamentavimo ir teisės normų taikymo praktiką, priėjome išvados, jog išieškojimas iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto kelia nemažai problemų, daugelis situacijų nėra vienprasmės, trūksta teismų praktikos nagrinėtais klausimais nuoseklumo. Šiame magistriniame darbe pateikti pasiūlymai galėtų būti paskata platesnėms akademinėms bei praktinėms diskusijoms vykdymo proceso klausimais, galimybė atkreipti įstatymų leidėjo dėmesį į egzistuojančias išieškojimo iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto reglamentavimo spragas, vykdymo proceso nuostatų praktinio įgyvendinimo trūkumus.

1. Priverstinio teismo sprendimo vykdymo metu išieškojimas gali būti nukreipiamas ne tik į asmeniui asmeninės nuosavybės teise priklausančią turtą, bet ir į jo turto dalį bendrojoje nuosavybėje, kuri skirstoma į dvi rūšis: 1) į bendrosios dalinės nuosavybės teisę (kai nuosavybės dalys yra nustatytos (išskirtos); ir 2) bendrosios jungtinės nuosavybės teisę kai dalys nėra nustatytos (išskirtos). Priklausomai nuo to, iš kokio bendrosios nuosavybės objekto išieškoma, skiriasi antstolio atliekamų vykdymo veiksmų pobūdis.

3. Tik nustačius prievolės pobūdį ir jos atsiradimo pagrindą, galima nustatyti, kas yra atsakomybės subjektai pagal prievolę – vienas sutuoktinis ar abu sutuoktiniai, ir tai atitinkamai nulemia išieškojimo nukreipimą į skirtingo teisinio režimo turtą – į asmeninį vieno iš sutuoktinių turtą, o esant poreikiui ir į jo dalį bendrame sutuoktinių turte, jei atsakomybė pagal prievolę atsiranda tik vienam iš sutuoktinių, ar į bendrą abiejų sutuoktinių turtą, jei atsakomybė pagal prievolę atsiranda abiem sutuoktiniams. Nustatyti prievolės pobūdį yra teismo prerogatyva, antstolis tokios teisės neturi.

4. Bendrąja taisykle galima būtų laikyti teismų praktikoje suformuotą nuostatą, kad solidariai išieškoti iš skolininko sutuoktinio, nedalyvavusio, priimant sprendimą dėl bendrų sutuoktinių prievolių ir neįvardinto vykdomajame dokumente, negalima. Išimtis taikoma tik esant tam tikromis sąlygomis: 1) antstolis kreipiasi į teismą su prašymu išaiškinti sprendimą ar jo vykdymo tvarką arba nagrinėjamas skundas dėl antstolio veiksmų; 2) nagrinėjant tokį prašymą (skundą) abu sutuoktiniai dalyvauja kaip

suinteresuoti asmenys. Mūsų nuomone, tokia išimtis neturėtų būti taikoma dėl keleto priežasčių. Visų pirma, nustatyti asmenims teises ir pareigas galima tik išnagrinėjus bylą iš esmės, t. y. priėmus teismo sprendimą. Teismo sprendimo ar jo vykdymo tvarkos išaiškinimo, taip pat antstolio veiksmų teisėtumo nustatymo paskirtis kita; tokiais atvejais negali būti nustatomos, keičiamos ar naikinamos proceso dalyvių teisės ir pareigos, dėl kurių nebuvo pasisakyta teismo sprendime. Antra, nors ir preziumuojama, kad vieno sutuoktinio sandoriai sudaromi su kito sutuoktinio sutikimu, tačiau reikia nepamiršti, kad prezumpcijos yra nuginčijamos. Todėl skolininko sutuoktiniui turėtų būti suteikiama teisė pasinaudoti visomis procesinėmis garantijomis, kurios atsiranda nagrinėjant bylą pagal kreditoriaus ieškinį. Teismo sprendimas, kuriame pasisakoma dėl neįtraukto į bylą sutuoktinio teisių ir pareigų, turėtų būti panaikinamas instancine tvarka.

5. Siekiant išieškoti iš bendrosios dalinės nuosavybės, kai dalys nėra realiai nustatytos, taip pat iš bendrosios jungtinės nuosavybės, kai išieškoma pagal vieno iš sutuoktinių asmenines prievoles, būtina nustatyti skolininko dalį bendrame turte. Teismų praktikoje šiuo metu vyrauja nuomonė, kad išieškoti iš bendrosios nuosavybės galima tiek esant nustatytai idealiai ir (ar) realiai daliai bendrame turte. Realizuoti nuosavybės teises į daiktą ar jo dalį negalima, jeigu ateityje nebus galima individualiai apibrėžti daikto dalies, kuria būtų galima savarankiškai naudoti, nepažeidžiant trečiųjų asmenų interesų.

6. Skolininko turtas dažniausiai realizuojamas, parduodant jį iš varžytynių. Kai parduodamas bendrosios dalinės nuosavybės teise valdomas turtas, kyla bendraturčio interesų apsaugos problema. Šiuo metu CPK nustatytas reglamentavimas nesuteikia bendraturčiui pirmenybės teisės įsigyti iš varžytynių parduodamą turtą. Mūsų nuomone, tokios teisės bendraturčiui suteikimą būtina įtvirtinti. Visų pirma, taip galėtų būti apsaugomas bendraturčio ekonominis, moralinis ar kitoks interesas valdyti ir disponuoti visu daiktu ar didesne jo dalimi. Antra, toks reglamentavimas nepažeistų kitų vykdymo proceso dalyvių teisių ir neužkirstų kelio įvykdyti teismo sprendimą, bendraturčiui atsisakius pirkti parduodamo turto dalį nustatyta pirmine kaina.

7. Bendrosios nuosavybės objektu gali būti ir individuali įmonė, vertybiniai popieriai, darbo užmokestis. Išieškojimo nukreipimas į tokį turtą reglamentuojamas atskiromis CPK normomis, tačiau nedetalizuojama, kaip konkrečiais atvejais turėtų būti išieškoma iš bendrosios nuosavybės. Tokiu atveju būtina vadovautis bendrosiomis išieškojimo iš bendrosios nuosavybės taisyklėmis: nustatyti prievolės pobūdį ir atsiradimo pagrindą, skolininkui priklausančią turto dalį bendrame turte, o vėliau, priklausomai nuo turto rūšies, jį realizuoti ir atsiskaityti su kreditoriumi.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios, 2000. Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000. Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios, 2001. Nr. 31-1010.
5. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas// Valstybės žinios, 2003, Nr.112-4991.
6. Santuokos ir šeimos kodeksas//Valstybės žinios, 1969. Nr. 21-186.
7. Семейный кодекс Российской Федерации (29 12 1995 № 223-ФЗ).
8. Гражданский кодекс РФ (ГК РФ) от 30.11.1994 N 51-ФЗ - Часть 1.

II. Specialioji literatūra

9. Adomavičiūtė G. Išieškojimo iš bendrosios nuosavybės ypatumai//Juristas. Nr. 10, 2008.
10. Usonienė J. Autorių teisių perdavimo ypatybės. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008.
11. Kalverš R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulužė, 2002.
12. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. T. 2. – Vilnius: Justitia, 2005. P. 518.
13. Mikelėnas V. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2009.
14. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normų taikymas teismų praktikoje (1991 05 – 2000 02). – Vilnius: Mokslas ir technika, 2000.
15. Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002.
16. Penkių kalbų žodynas/red. V. Kruopienė. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
17. Stauskienė E. Teisinių santykių subjektai vykdymo procese//Jurisprudencija.2008, T. 7 (109).
18. Stauskienė E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis//Jurisprudencija. 2007, T. 1(91). P. 72.
20. Stauskienė E., Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymas. – Vilnius: Saulelė, 2008.
21. Tidikis R., Pečkaitis J. S., Šedbaras St. Magistrų baigiamųjų darbų rengimas ir gynimas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2002.

22. Vėlyvis St., Višinskis V., Žalėnienė I. Antstolio procesinių veikslių apskundimas// Jurisprudencija. 2007, T. 1(91). P. 21.
23. Vitkevičius P. Šeimos narių turiniai teisiniai santykiai. - Vilnius: Justitia, 2006.
24. Višinskis V. Ginčai dėl turto realizavimo vykdymo procese aktų pripažinimo negaliojančiais// Jurisprudencija. 2007, T. 12(102). P. 37.
25. Višinskis V. Išieškojimo nukreipimas į vertybinius popierius//Jurisprudencija. 2001, T. 23(15).
26. Višinskis V. Kai kurios administracinių nuobaudų vykdymo problemos//Jurisprudencija. 2004, T. 53(45). P. 43.
27. Višinskis V. Skolininko turto paieška vykdymo procese// Jurisprudencija. 2006, T. 3(81). P. 99.
28. Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, T. 69(61). P. 36.
29. Višinskis V., Stauskienė E. Teismo išduodami vykdomieji dokumentai// Jurisprudencija. 2007, T. 11(101). P. 58.
30. Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, teisė (01 S)/ MRU. – V., 1999.
31. Višinskis V. Kai kurios turto realizavimo vykdymo procese problemos//Jurisprudencija. 2005, T.77(69).
32. H.Brox, Wolf –D. Walker. Zwangsvollstreckungsrecht. - Köln, Berlin, Bonn, München, Berlin: Carl Heymanns Verlag KG, 2003.
33. Hans – Joachim Musielak. Grundkurs ZPO. – München: Verlag C.H. Beck, 2004.
34. Гражданский процесс, под редакцией М. К. Треушников, 2007.
35. Гражданское процессуальное право / под ред. М. С. Шакарян. - Москва: Проспект, 2007.

III. Teismų praktika

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *A. Zopelienė v. Ž.Zopelis*, Nr. 3K-3-579/2002//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=10236; prisijungimo laikas: 2009-03-15.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje *K. Rakauskas v. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo*, Nr. 3K-3-140/2003// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=8443; prisijungimo laikas: 2008-12-12.

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje civilinėje byloje *T. Reniger v. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus m. pirmojo apylinkės teismo ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-60/2003// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=8935; prisijungimo laikas: 2009-06-14.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *B. Tamkevičienė v. K.J.Jocius*, Nr. 3K-4-85/2005//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=27792; prisijungimo laikas: 2009-03-14.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D. Sablovskienė v. R. Sablovskis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-551/2005// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28994; prisijungimo laikas: 2009-10-05.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje *J. Matulaitienė v. antstolė A. Lepeškaitė*, bylos Nr. 3K-3-383/2005// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=31274; prisijungimo laikas: 2009-09-10.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Tristar business L.L.C. v. N.Narmontienė*, Nr. 3K-3-353/2005// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28811; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ v. antstolė L. Uniokaitė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-35/2006; http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=31217; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kalmaras“ v. antstolis A. Zenkevičius*, bylos Nr. 3K-3-77/2006// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29465; prisijungimo laikas: 2009-08-15.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *H. Žukovskis ir kt. v. P. Anbinderis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-423/2006// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30488; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje *R. Tribendis. v. antstolė Daiva Milevičienė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-448/2006// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30110; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. Gerasimova v. K. Gerasimovas*, bylos Nr. 3K-3-551/2006//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30197; prisijungimo laikas: 2009-03-15.

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje, *AB DnB NORD v. A. Glodenis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-493/2006// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32311; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *V. Jurkšaitienė v. G. Jurkšaitis ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-651/2006// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30566; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *T. Žilionienė v. A. Žilionis*, bylos Nr. 3K-7-192/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=33243; prisijungimo laikas: 2009-08-15.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje *D. Starygin v. S. Sugak ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-318/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=31715; prisijungimo laikas: 2009-08-15.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *V. Degenis v. V. Lukošienė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-450/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32113; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. R. Keinienė*, bylos Nr. 3K-3-508/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32182; prisijungimo laikas: 2009-09-21.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *L. B. W. Behrens v. A. Donėla ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-542/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32225; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje civilinėje byloje *UAB „Šilda“ v. UAB „Investera“*, bylos Nr. 3K-3-464/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=34041; prisijungimo laikas: 2009-06-24.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *V. Ruželė v. antstolė N. Šiugždaitė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-607/2007// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32429; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas „Hansabankas“ v. antstolis A. Bložė*, bylos Nr. 3K-7-114/2008// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32554; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. Šimkuvienė ir kt. v. antstolis M. Petrovskis ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-149/2008// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32696; prisijungimo laikas: 2009-04-25.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *O. Kozlovskaja ir kt. v. A. Krivopusk ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-453/2008// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=32696; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *A. Geležiaus prekybos įmonės administratorius v. G. Geležienė ir kt.*, Nr. 3K-3-457/2008// http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=11; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *S. Jankovska v. A. Jankovskis*, bylos Nr. 3K-3-482/2008// http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. Grevienė ir kt. v. antstolė R. Stašienė ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-90/2009// http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34369; prisijungimo laikas : 2009-06-14.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *antstolė N. Šiugždaitė. v. K. Jakas ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-242/2009//<http://www.infolex.lt/praktika/demo/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=128663>.; prisijungimo laikas: 2009-07-05.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 9 d. konsultacija Nr. A3-87//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26467; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 str. trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai//<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n810924a.htm>; prisijungimo laikas: 2009-03-14.

IV. Elektroniniai šaltiniai

66. Berulienė I. Bendrosios dalinės nuosavybės teisės ypatumai// <http://www.notarurumai.lt/dokumentai/Notariatas%20Nr6.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-03-14.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 9 d. konsultacija Nr. A3-87//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26467; prisijungimo laikas: 2009-04-25.
68. Skolininkų viltis – fizinių asmenų bankrotas// <http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=40dcc660-d440-4980-ada5-b6c36a40a86b>; prisijungimo laikas: 2009-03-15.
69. http://www.regija.lt/repository/Ingos_Karalienes_pranesimas.pdf?a18f7cecd234f3860543a6c0ee96cc17=1f7bd2ca569c6c219993f00459a43ccd; prisijungimo laikas: 2009-06-24.

70. <http://www.zpo.de/>; prisijungimo laikas: 2009-03-15.
71. <http://dejure.org/gesetze/BGB>; prisijungimo laikas: 2009-03-15.
72. http://www.justizportal.niedersachsen.de/master/C6177467_N5642693_L20_D0_I3749483; prisijungimo laikas: 2009-03-15.
73. http://www.justizportal.niedersachsen.de/master/C6385383_N5642693_L20_D0_I3749483; prisijungimo laikas: 2009-03-15.
74. <http://www.rechtslexikon-online.de/Einzelunternehmen.html>; prisijungimo laikas: 2009-09-21.
75. <http://www.bassistov.org/old/art-divide.html>; prisijungimo laikas: 2009-10-25.
76. http://www.infodienstschuldnerberatung.de/praxisthema/Ehegatten_Zwangsvollstr/Ehegatten_in_der_Zwangsvollstreckung.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

SANTRAUKA

Išieškojimo iš bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto ypatumai

Magistro baigiamajame darbe atskleidžiami išieškojimo iš bendrosios nuosavybės teisės ypatumai. Ši tema Lietuvoje nenagrinėta, tačiau neabejotinai aktuali, didėjant vykdomųjų bylų skaičiui, atsirandant poreikiui turėti aiškesnį vykdymo proceso teisinį ir praktinį mechanizmą.

Vykdymo procesas - tai baigiamoji civilinio proceso stadija, kurios metu priverstinai įgyvendinamas teismo sprendimas. Didžiausią vykdymo veiksmų dalį Lietuvoje ir užsienio valstybėse atlieka specialūs pareigūnai (Lietuvoje – antstoliai). Antstolis pradeda vykdymo veiksmus, remdamasis civilinio proceso įstatymuose įtvirtintu priverstinio vykdymo priemonių sąrašu, kai jam pateikiamas vykdyti vykdomasis dokumentas.

Išieškant iš bendrosios nuosavybės, būtina nustatyti, ar bendrosios nuosavybės subjektų dalys nustatytos (bendroji dalinė nuosavybė) ar nenustatytos (bendroji jungtinė nuosavybė). Priklausomai nuo bendrosios nuosavybės teisės rūšies, skiriasi antstoliui privalomų atlikti veiksmų pobūdis.

Kai siekiama išieškoti iš sutuoktinių turto, valdomo bendrosios jungtinės nuosavybės teise, būtina nustatyti prievolės pobūdį ir jos atsiradimo pagrindą. Tik nustačius, kas yra atsakomybės subjektai pagal prievolę, galima bus nukreipti išieškojimą į atitinkamo teisinio režimo turtą – į sutuoktinio skolininko asmeninį turtą ar bendrąją nuosavybę valdomą turtą. Problemų kyla, kai siekiama solidariai išieškoti iš sutuoktinio, neįvardinto vykdomajame dokumente. Šiuo klausimu teismų praktika Lietuvoje nėra vienareikšmė. Pagal bendrąją taisyklę išieškoti solidariai iš tokio sutuoktinio negalima, tačiau yra numatytos išimtys, taikomos esant dviem sąlygoms: 1) antstolis kreipiasi į teismą su prašymu išaiškinti teismo sprendimo ar jo vykdymo tvarką arba nagrinėjamas skundas dėl antstolio veiksmų); 2) nagrinėjant tokį prašymą (skundą) sutuoktiniai dalyvauja kaip suinteresuoti asmenys.

Išieškoti iš bendrosios nuosavybės galima nustačius idealią ir (ar) realią dalį bendrame turte.

Skolininko turtas, kartu ir jo dalis bendrame turte, dažniausiai realizuojamas antstoliui parduodant jį iš varžytynių. Siūlytina CPK įtvirtinti nuostatą, suteikiančią bendraturčiui, nesančiam skolininku, suteikti pirmenybės teisę įsigyti iš varžytynių parduodamo turto dalį.

Išieškojimas iš individualios įmonės, vertybinių popierių, pajamų kaip bendrosios nuosavybės objektų detaliam nereglamentuojamas. Tokiu atveju taikytinos bendrosios išieškojimo iš bendrosios

nuosavybės taisyklės. Tačiau jos neatsako į visus probleminius klausimus. Darytina išvada, kad šiuo metu vykdymo proceso praktinio įgyvendinimo aiškinimas paliekamas teismų praktikai.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Besonderheiten der Zwangsvollstreckung im Gesamteigentum

In der Magisterarbeit werden die Besonderheiten der Zwangsvollstreckung im Falle des Gesamteigentums besprochen. Dieses Thema wurde in Litauen noch nicht weiter analysiert, ist aber aktuell, da die Fälle der Zwangsvollstreckung immer mehr zunehmen und man ein klares, rechtliches und praktisches Regelungsmodell braucht.

Die Zwangsvollstreckung – das letzte Stadium des Zivilprozesses, in dem das Urteil des Gerichts vollstreckt wird. Das wichtigste Organ im Zwangsvollstreckungsverfahren ist eine speziell funktionelle, zuständige Institution (in Litauen – der Gerichtsvollzieher). Die Zwangsvollstreckung findet aufgrund eines Vollstreckungstitels statt.

Eine Zwangsvollstreckung im Falle des Gesamteigentums kann nur erfolgen, wenn man festgestellt hat, ob es sich um eine Bruchteilsgemeinschaft (die Anteile der Mitglieder sind festgelegt) oder die Gesamthandsgemeinschaft (jedes Mitglied hat einen Anteil an dem Gesamthandsvermögen als Ganzes) handelt. Abhängig davon, unterscheiden sich die Maßnahmen des Gerichtsvollziehers im Zwangsvollstreckungsverfahren.

Wenn aus der ehelichen Gütergemeinschaft vollstreckt werden soll, muss festgestellt werden, ob die Schulden nur wegen der Verpflichtungen eines oder beider Ehepartner entstanden sind. Nur dann kann man feststellen, aus welchem Vermögen vollgestreckt werden kann: aus dem persönlichen Eigentum eines Ehepartners, oder aus dem Gesamtgut. Es gibt Probleme, wenn eine Gesamtforderung besteht, aber aufgrund eines Ehepartners kein Vollstreckungstitel vorliegt. In der Gerichtspraxis ist dazu keine eindeutige Antwort zu finden. Grundsätzlich sollte eine derartige Gesamtforderung nicht vollgestreckt werden. Es gibt jedoch zwei Ausnahmen, bei denen diese Regel nicht gilt: 1) der Gerichtsvollzieher reicht einen Antrag beim Gericht ein, damit das Urteil oder sein Vollstreckungsverfahren aufgeklärt wird oder Die Ehepartner reichen eine Klage gegen den Gerichtsvollzieher ein; 2) die Ehepartner nehmen an der Gerichtsverhandlung teil und werden als Dritte angesehen.

Die Zwangsvollstreckung kann sowohl aus dem Gesamtgut, als auch aus einem festgelegten Anteil des Gesamtgutes erfolgen.

Die Verwertung des Vermögens des Schuldners sowie seine Anteile am Vermögen erfolgt grundsätzlich durch eine vom Gerichtsvollzieher vorzunehmende Versteigerung. Jedoch besteht im Falle des Miteigentums das Problem, dass die anderen Anteilseigner keine gute Möglichkeit haben, den Anteil des Schuldners bei einer Versteigerung zu erwerben. In diesem Fall wäre zu überlegen, ob man eine neue Regelung schafft, die den anderen Mitgliedern der Bruchteilsgemeinschaft ein Vorrecht auf den Erwerb des Schuldnervermögens bei der Versteigerung ermöglicht.

Die Zwangsvollstreckung in Einzelunternehmen, in Wertpapieren und ausstehenden Forderungen wird nicht umfassend geregelt. In diesem Fall muss nach den Grundprinzipien der Vollstreckung gehandelt werden, obwohl dabei nicht alle Besonderheiten beachtet werden können. Die praktische Verwirklichung und die Bestimmung der fallspezifischen Regelungen beim Zwangsvollstreckungsverfahren liegt also grundsätzlich in der Hand des Gerichts.

Romutė Urbanovičienė